

ІНВАЛІДНІСТЬ

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК ДЛЯ ПАРЛАМЕНТАРІВ

Від **ВИКЛЮЧЕННЯ** ДО **РІВНОСТІ**

Реалізація прав людей з інвалідністю

Практичний посібник для парламентарів щодо
Конвенції про права інвалідів
та Факультативного протоколу до неї

Організація Об'єднаних Націй

Організація Об'єднаних Націй
Управління Верховного Комісара ООН з прав людини

Міжпарламентський союз

© Організація Об'єднаних Націй, Женева, 2007 для видання англійською мовою
© Організація Об'єднаних Націй, Київ, 2008 для видання українською мовою

Усі права захищено. Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена, збережена в інформаційно-пошуковій системі, або передана у будь-якій формі або будь-якими засобами: електронними, механічними, фотокопіюванням, записом чи іншими без отримання попередньої згоди Організації Об'єднаних Націй.

Цей Практичний посібник не призначений для комерційного продажу. Він розповсюджується на умовах, що не дозволяють здачу його в оренду або інших видів розповсюдження, включаючи комерційними засобами, без попередньої згоди його авторів, у будь-якій формі окрім оригіналу та за умови, що його наступні видавники дотримуються зазначених умов.

Заявки на право відтворення цього тексту та його частин приймаються до розгляду і повинні бути надіслані Організації Об'єднаних Націй. Держави-члени та їхні урядові органи можуть перекладати та відтворювати цей текст без дозволу, але зобов'язані поінформувати про це Організацію Об'єднаних Націй.

ISBN 978-92-9142-347-7

UN UA – 1000 – May 2008

UNO/DPI Kyiv/02

МОЖЕМ БОГІ

Подяка

Цей практичний посібник був спільно підготовлений Департаментом ООН з економічних і соціальних питань (ООН-ДЕСП), Управлінням Верховного Комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) та Міжпарламентським союзом (МПС).

Публікація та переклад посібника українською мовою здійснені за підтримки Представництва ООН в Україні в рамках Меморандуму про співпрацю з Національною Асамблеєю інвалідів України.

Автори: Андрю Бірнз (Університет Нового південного Уельсу, Австралія), Алекс Конт (Університет Саутамптона, Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії), Жан-П'єр Гоно (ООН-ДЕСП), Лінда Ларсон (ООН-ДЕСП), Томас Шильмаєр (ООН-ДЕСП), Нікола Шеферд (ООН-ДЕСП), Сімон Уокер (УВКПЛ) та Адріана Заралукі (УВКПЛ).

Інші співавтори: Грецем Едвардс (член парламенту, Австралія), Анда Філіп (МПС), Андерс Б. Джонсон (МПС), Аксель Леблуа (Глобальна ініціатива ООН з інформаційних та комунікаційних технологій для осіб з інвалідністю), Джанет Лорд (Блю Ло ЛАП), Алесандро Мотер (МПС), Джеймс Мванда (колишній член парламенту, Швеція), Мона Паре (Карлентоський університет, Канада) та Гендріста Богопейн-Зулу (член парламенту, Південна Африка).

За участі: Інклюжн Інтернешнл, Міжнародної організації праці, Економічної і соціальної комісія для Азії та Тихого океану (ЕСКАТО), Організації ООН з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО), Світового банку та Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), які надали вихідні настанови та коментарі до тексту.

Консультант з редакції: Мерілін Ачірон

Дизайн та оформлення: Кел Хоней, Ай-то-Ай Дизайн (Бремington, Канада)

Foreword

Persons with disabilities remain amongst the most marginalized in every society. While the international human rights framework has changed lives everywhere, persons with disabilities have not reaped the same benefits. Regardless of a country's human rights or economic situation, they are generally the last in line to have their human rights respected. Being denied the opportunities that would enable them to be self-sufficient, most persons with disabilities resort to the kindness or charity of others. In recent years, there was a growing realization throughout the world that continuing to deny 650 million individuals their human rights was no longer acceptable. It was time to act.

The Convention on the Rights of Persons with Disabilities is the response of the international community to the long history of discrimination, exclusion and dehumanization of persons with disabilities. It is historic and groundbreaking in many ways, being the fastest negotiated human rights treaty ever and the first of twenty-first century. The Convention is the result of three years of negotiations involving civil society, Governments, national human rights institutions and international organizations. After adopting the Convention in the United Nations General Assembly in December 2006, a record number of countries demonstrated their commitment to respecting the rights of persons with disabilities by signing the Convention and Optional Protocol when they opened for signature in March 2007.

The Convention ensures that the world's largest minority enjoys the same rights and opportunities as everyone else. It covers the many areas where persons with disabilities have been discriminated against including access to justice; participation in political and public life; education; employment; freedom from torture, exploitation and violence, as well as freedom of movement. Under the Optional Protocol, individuals of States parties to the Protocol who allege violations of their rights, and who have exhausted national remedies, can seek redress from an independent international body.

The Convention is long overdue. It is over 25 years since the 1981 International Year of Disabled Persons brought global attention to the issues affecting persons with disabilities. In the intervening years, many societies have moved

away from considering persons with disabilities as objects of charity and pity, by acknowledging that society itself is disabling. The Convention embodies this attitudinal change, and as a major step towards alerting the perception of disability and ensuring that societies recognize that all people must have the opportunity to reach their full potential.

This Handbook is the outcome of cooperation between the United Nations Department of Economic and Social Affairs, the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, and the Inter-Parliamentary Union. The preparation of the Handbook benefited from an editorial review board consisting of parliamentarians, academics and practitioners – many of whom are persons with disabilities.

Parliaments and parliamentarians have a key role to play in promoting and protecting human rights. This Handbook aims to assist parliamentarians and others in efforts to realize the Convention so that persons with disabilities can achieve the transition from exclusion to equality. The Handbook seeks to raise awareness of the Convention and its provisions, promote an appreciation of disability concerns, and assist parliamentarians in understanding the mechanisms and frameworks needed to translate the Convention into practice. By providing examples and insights, it is hoped that the Handbook will serve as a useful tool for parliamentarians to promote and protect the rights of persons with disabilities all over the world.

Sha Zukang
Under-Secretary-General
Department of Economic
and Social Affairs

Louise Arbour
United Nations
High Commissioner for
Human Rights

Anders B. Johnsson
Secretary General
Inter-Parliamentary Union

Передмова

Люди з інвалідністю залишаються однією з найізолюваніших груп у будь-якому суспільстві. У той час коли міжнародна правова система щодо прав людини змінила життя у всьому світі, особи з інвалідністю не відчували на собі цих здобутків. Незважаючи на економічну ситуацію в будь-якій країні або ситуацію з правами людини у цій країні, особи з інвалідністю зазвичай лишаються останніми в черзі на дотримання своїх прав людини. Їм відмовляють у можливостях, які дозволили б їм стати самодостатніми, а отже вони змушені апелювати до доброти і милосердя з боку інших. За останні роки у всьому світі спостерігалось покращення ситуації із реалізацією прав людей з інвалідністю, що призвело до припинення фактів, коли нехтування правами людини зпоміж 650 мільйонів осіб з інвалідністю вважалось прийнятним.

Конвенція про права інвалідів стала відповіддю міжнародної спільноти на дискримінацію із довгою історичною стежкою, виключення та нелюдськості у ставленні до людей з інвалідністю. Конвенція є дійсно історичним та карколомним міжнародним документом у багатьох аспектах, до того ж її текст було узгоджено за найкоротший термін за всю історію. Вона стала першим міжнародним договором у XXI столітті. Конвенція була підготовленою в результаті переговорів, що тривали упродовж трьох років та включали в своєму форматі організації громадянського суспільства, уряди, національні інституції захисту прав людини, а також міжнародні організації. Після схвалення тексту Конвенції Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 2006 року, свій намір дотримуватись прав осіб з інвалідністю висловила рекордна кількість країн, підписавши Конвенцію та Факультативний протокол до неї, після того, як її було відкрито до підписання у березні 2007 року.

Конвенція забезпечує користування найчисленнішою у світі меншістю правами та можливостями на рівні з іншими. Вона охоплює багато сфер, в яких люди з інвалідністю зазнавали дискримінації, включаючи доступ до правосуддя, участі у політичному та громадському житті, освіти; працевлаштування; свобода від тортур; експлуатація та насильство, а також свобода пересування. Згідно із Факультативним протоколом, громадяни держав-учасниць Протоколу, які заявляють про порушення своїх прав та які вичерпали національні засоби правового захисту, можуть звернутися за пошуком правосуддя до незалежного міжнародного органу.

Конвенція є доволі запізнілою. Від 1981 року, проголошеного Міжнародним роком інвалідів минуло більше ніж 25 років, коли увагу всього людства було повернуто до питань, які стосуються людей з інвалідністю. За ці роки, що минули, багато суспільств відійшло від традицій вважати осіб з інвалідністю об'єктами доброчинності та жалю, усвідомивши, що суспільство само по собі набуває вад. Конвенція втілює таку зміну ставлення та робить значний крок у бік до зміни сприйняття інвалідності та забезпечення визнання суспільствами того, що всі особи повинні мати можливості досягнути свого найвищого потенціалу.

Цей практичний посібник є результатом співпраці між Департаментом з економічних і соціальних питань (UN-DESA), Управлінням Верховного Комісара ООН з прав людини (OHCHR) та Міжпарламентським союзом (IPU). Підготовка цього практичного посібника стала можливою завдяки редакторській раді, до складу якої увійшли парламентарі, академіки та практикуючі фахівці, багато з яких самі є людьми з інвалідністю.

Парламенти та парламентарі відіграють ключову роль у сприянні реалізації та захисті прав людини. Цей посібник має на меті допомогти парламентарям та іншим особам у їхніх зусиллях на шляху до впровадження Конвенції таким чином, щоб люди з інвалідністю могли досягти перехідної ланки від виключення до рівності. Цей практичний посібник є зусиллям у бік до розширення обізнаності про Конвенцію та її положення, дедалі чіткішого усвідомлення проблем інвалідності, а також до надання допомоги парламентарям у розумінні тих механізмів та правових інструментів, необхідних для практичної реалізації цієї Конвенції. Наводячи приклади та пояснюючи її суть у цьому посібнику, ми сподіваємося, що він стане у нагоді для парламентарів на шляху до реалізації та захисту прав людей з інвалідністю в усьому світі.

Ша Заканг

Заступник Генерального секретаря
Департамент з економічних та соціальних питань

Луїз Арбур

Верховний Комісар ООН з прав людини

Андерс Б. Джонсон

Генеральний Секретар
Міжпарламентський союз

Dear Readers!

As you know, on 13 December 2006, the UN General Assembly adopted the first new UN human rights convention of the 21st century – the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. This offers the UN system in Ukraine an opportunity and a responsibility to build on the momentum and strengthen our efforts in the area of protection of the rights of Persons with Disabilities (PWD).

It is estimated that PWD number up to 650 million persons globally, including approximately 3 million in Ukraine, and constitute “the world’s largest minority”. Persons with disabilities are clearly among the most marginalized and excluded populations in the world and the contributing factors to this state of affairs are poverty (the World Bank estimates that 20% of the global population of persons living in poverty are persons with disabilities), low education levels, based on exclusion and discrimination, as well physical, logistical and systemic barriers to disabled persons’ access to employment.

The Convention clearly shifts the focus beyond the limits of a purely medical or charity approach to one that emphasizes the inalienable rights of PWD. This approach includes not only appropriate health and safety standards, but also requires that society at large puts the onus of responsibility on itself to maximally adjust to the needs and possibilities of PWD. Actions favoring the human rights of PWD are crucial to achievement of the Millennium Development Goals, a top UN priority, through: poverty reduction (Goal # 1), achieving universal primary education (Goal # 2), promoting gender equality and empowering women (Goal # 3), reducing child mortality (MDG 4), improving maternal health (Goal # 5), combating HIV/AIDS and other diseases (Goal # 6), ensuring environmental sustainability (Goal # 7), developing a global partnership (Global # 8). It is clear in this context, that the efforts of the UN system agencies and programmes in Ukraine will relate to disability issues in a coherent of a UN system-wide approach, as part of UN reform.

Notwithstanding enunciation of human rights standards and principles including as promulgated by the Convention on the Rights of PWD, these rights and standards are still not adequately protected and fulfilled in reality. Given the fact that parliamentarians have a key role to play in promoting and protecting human rights, this Handdbook can prove as a major tool for them to gauge their legislative, representative and oversight activities against the human rights

obligations spelled out in the Convention on PWD. It can also play a pivotal role in rallying the support of the parliamentarians of Ukraine on all matters pertaining the rights of PWD: from signing and ratifying the Convention on the Rights of PWD, to such issues as accessibility and access to social services, special needs of PWD, social inclusion, non-discrimination in the market place, raising awareness in the country on PWD and their problems, fostering integration of disabled people into society, etc.

The translation of this Handbook into Ukrainian is the outcome of cooperation between the United Nations System in Ukraine and the National Assembly of Persons with Disabilities of Ukraine (NAPD), an umbrella organization uniting more than 50 NGOs dealing with problems around the PWD. A Memorandum of Understanding was signed between the two parties in December 2007 and signaled a new level of cooperation on all issues around the PWD. The printing of the book has also been possible due to the support from UN Action 2 Programme for Ukraine.

Awareness raising about the situation with People with Disabilities is of vital importance to all stakeholders, and especially to parliamentarians, as one of the prime guardians of human rights. It is my sincere hope that the Ukrainian version of the Handbook will add significantly to the knowledge of parliamentarian about the rights of PWD, the international legal framework of these rights, the obligations of Ukraine before the treaty-based monitoring body – after Ukraine signs and ratifies the Convention, and thus – enable them to do a lot more in favour of People with Disabilities.

Francis M. O'Donnell,
Resident Coordinator of the United Nations in Ukraine

Шановні читачі!

Як ви знаєте, 13 грудня 2006 року Генеральна Асамблея ООН прийняла першу в ХХІ столітті нову конвенцію ООН з прав людини - Конвенцію ООН про права інвалідів. Це надає системі ООН в Україні можливість і в той же час зобов'язує посилити наші зусилля у сфері захисту прав інвалідів.

За оцінками експертів, на планеті наразі проживає близько 650 млн. інвалідів, у тому числі приблизно 3 млн. - в Україні. Інваліди є “найбільшою меншиною у світі”. Безперечно, вони знаходяться серед найбільш маргіналізованих та ізольованих груп населення світу. Факторами, які спричиняють такий стан речей, є бідність (за оцінками Світового Банку, серед людей, що живуть у бідності, 20% - інваліди), низький рівень освіти, обумовлений ізоляцією і дискримінацією, а також фізичні, матеріально-технічні та системні перешкоди у доступі інвалідів до працевлаштування.

Конвенція чітко зміщує акцент від медично-добродійної моделі на модель, яка підкреслює невід'ємні права інвалідів. Суспільство не повинно боротися з відхиленнями від деяких вільно встановлених стандартів здоров'я, воно має усвідомити свій обов'язок перед цими людьми і максимально пристосуватись до їх потреб. Захист прав інвалідів має вирішальне значення для досягнення Цілей розвитку тисячоліття, найвищого пріоритету ООН: ліквідації крайньої бідності та голоду (Ціль № 1), забезпечення загального рівня початкової освіти (Ціль № 2), сприяння гендерній рівності та надання більших повноважень жінкам (Ціль № 3), зменшення дитячої смертності (Ціль № 4), поліпшення охорони материнства (Ціль № 5), боротьби з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими небезпечними хворобами (Ціль № 6), забезпечення сталого розвитку довкілля (Ціль № 7), формування глобального партнерства заради розвитку (Ціль № 8). У цьому контексті очевидно, що зусилля системи агенцій ООН в Україні, пов'язані з питаннями інвалідності, мають бути частиною більш широкого підходу у нашій роботі, елементом реформи Організації.

Легко помітити, що незважаючи на стандарти та принципи викладені у Конвенції ООН про права інвалідів, ми далекі від того, щоб жити у світі, де ці права захищаються та виконуються. Враховуючи той факт, що парламентарії відіграють ключову роль у захисті прав людини, цей Посібник може стати в нагоді, як інструмент для оцінки їх правової, репрезентативної та

контролюючої діяльності щодо виконання положень Конвенції ООН про права інвалідів. Ця публікація може також відігравати важливу роль у консолідації парламентаріїв України щодо всіх питань пов'язаних із захистом прав інвалідів: від підписання та ратифікації Конвенції, до забезпечення безперешкодного доступу та особливих потреб інвалідів, недопущення дискримінації на ринку праці та доступу до соціальних послуг, підвищення в країні обізнаності щодо інвалідів та їх проблем, сприяння інтеграції людей з обмеженими можливостями в усі сфери соціального життя, тощо.

Переклад цього посібника українською мовою є одним з результатів конструктивного партнерства Представництва ООН в Україні з Національною Асамблеєю інвалідів України (НАІУ), яка об'єднує понад 50 організацій, які працюють над вирішенням проблем інвалідів. Меморандум про співробітництво, який був підписаний у грудні 2007 року, став поштовхом для нового рівня співпраці з питань, пов'язаних із інвалідами. Видання цієї публікації відбулося завдяки підтримці в рамках Глобальної програми ООН – Дія 2 для України.

Підвищення обізнаності про ситуацію з інвалідами має винятково важливе значення, особливо серед членів парламенту, як одних з головних гарантів захисту прав людини. Щиро сподіваюсь, що українська версія цього Посібника дозволить депутатам більше дізнатися про ситуацію з інвалідами, міжнародну правову систему щодо захисту цих прав, зобов'язання України після підписання та ратифікації Конвенції та, таким чином, спонукає до дії, котра допоможе захистити права інвалідів.

Френсіс М. О'Доннелл,
Координатор системи ООН в Україні

Шановні читачі!

Будуючи інтегроване цивілізоване суспільство, прогресивні країни керуються загальною стратегічною метою - досягнення повної участі людей з інвалідністю в суспільному житті та своєчасне включення всіх питань, пов'язаних з життєдіяльністю громадян з інвалідністю до всіх напрямків державної політики, сповідають керівні принципи заборони дискримінації, забезпечення рівності можливостей, поваги до відмінностей та визнання інвалідності як частини людського розмаїття, гідності та автономності особи, в тому числі й свободи здійснювати власний вибір, рівності між чоловіками і жінками.

Останні офіційні світові документи - Конвенція ООН «Про права інвалідів», Загребська декларація 2007 року стосовно Плану дій Ради Європи по відношенню до людей з обмеженими фізичними можливостями на 2006-2015рр. виносять як пріоритет вирішення питань людей з інвалідністю на світову арену, наголошують на важливості їх вирішення на всіх рівнях.

Прийняття Конвенції ООН про права інвалідів світовою спільнотою зробило надзвичайно важливий крок, який повинен суттєво змінити існуючий стереотип у суспільстві по відношенню до людей з інвалідністю.

В Україні організації громадянського суспільства, зокрема Національна Асамблея інвалідів України з великою надією сприйняли прийняття Конвенції про права інвалідів Генеральною Асамблеєю ООН, і в свою чергу докладають максимум зусиль, щоб Українська держава підписала та ратифікувала дану Конвенцію.

Ми розуміємо, що Україна лише на початку довгого шляху розбудови демократичного суспільства, що потребує значних змін і перетворень економічного та соціального характеру, які в свою чергу дозволять всім громадянам без виключення (незалежно від рівня фізичного, психічного чи розумового розвитку) жити без дискримінації і мати можливість реалізувати себе у повній мірі.

Забезпечення прав людей з інвалідністю – це не крок милосердя, це – потужна інвестиція в розвиток всього суспільства!

Конституція України та цілий ряд законодавчо-нормативних документів закріплюють право для громадян з інвалідністю на участь в політичному, суспільному, культурному житті, доступі до інформації, до медичних послуг, реабілітації, освіти, працевлаштування, дозвілля тощо.

Нажаль, задекларовані державою права люди з інвалідністю реалізувати в повній мірі не можуть. Рівні можливості для таких громадян часто залишаються МРІЄЮ, а ізоляція від суспільства - реальність. Через фізичні бар'єри більшість інвалідів не можуть відвідувати громадські заклади, користуватись транспортом, навчатись, працювати, а отже - вести повноцінне життя.

Практична діяльність Національної Асамблеї інвалідів України, що працює в інтересах людей з інвалідністю дозволяє стверджувати про переважну декларативність законодавчо-нормативної бази щодо соціального захисту інвалідів; нестиковку та суперечливість деяких законів що регламентують надання соціальних послуг; відсутність дієвих механізмів реалізації чинного законодавства на національному та регіональних рівнях; і в решті - недосконалість послуг для громадян з інвалідністю, що в цілому призводить до грубого порушення прав людей з інвалідністю та їх тотальної дискримінації.

Країна, яка ратифікує Конвенцію про права інвалідів - бере на себе юридичні зобов'язання щодо забезпечення виконання даної Конвенції. Цим уряд заявляє про свою прихильність до захисту прав інвалідів.

Ми впевнені, що підписання та ратифікація Україною Конвенції та Факультативного протоколу до неї сприятиме покращенню становища мільйонів громадян з інвалідністю в Україні, підвищить рівень ефективності державної політики по відношенню до цієї категорії громадян, зробить її більш досконалою та переведе на засади правового забезпечення інвалідів.

Валерій Сушкевич,

Голова Національної Асамблеї інвалідів України,
Голова Комітету Верховної Ради України
у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів

ЗМІСТ

Подяка	I
Передмова	II
Розділ 1: Огляд	1
Реалізація прав осіб з інвалідністю: незворотні причини.	1
Основна мета Конвенції	2
Чому виникла потреба у Конвенції	4
Права визнані Конвенцією	5
Взаємозв'язок між інвалідністю і розвитком	5
Розділ 2: Конвенція в деталях	9
Історичні здобутки, що проклали шлях до нової Конвенції	9
Погляд на Конвенцію	12
<i>Мета Конвенції</i>	12
<i>Сфера застосування Конвенції</i>	12
<i>Визначення інвалідності</i>	12
Права і принципи перелічені у Конвенції	13
<i>Загальні принципи</i>	13
<i>Права</i>	15
<i>Міжнародна співпраця</i>	18
Зобов'язання держав-учасниць, встановлені Конвенцією	19
Порівняння Конвенції з іншими договорами з прав людини	22
Розділ 3: Моніторинг Конвенції та Факультативного протоколу	25
Передбачені у Конвенції механізми моніторингу	25
Комітет з прав інвалідів	26
<i>Періодичні доповіді</i>	26
<i>Мета періодичних доповідей</i>	28
	XIII

<i>Підсумки періодичного подання доповідей</i>	29
<i>Конференція держав-учасниць</i>	30
<i>Інші механізми моніторингу дотримання прав осіб з інвалідністю</i>	30
Факультативний протокол до Конвенції	31
<i>Процедура особистих повідомлень</i>	31
<i>Процедура розслідування</i>	33
<i>Приєднання до Факультативного протоколу</i>	36
Секретаріат ООН, що підтримує Конвенцію	37

Розділ 4: Приєднання до Конвенції та Факультативного протоколу..... **39**

Приєднання до Конвенції	39
<i>Підписання договору</i>	39
<i>Що означає підписання договору</i>	39
<i>Висловлення згоди на зобов'язання</i>	40
<i>Процес ратифікації</i>	41
<i>Ратифікація організаціями регіональної інтеграції</i>	41
<i>Приєднання</i>	42
<i>Документи про ратифікацію, формальне підтвердження або приєднання</i>	42
<i>Роль парламенту у процесі ратифікації</i>	43
<i>Коли Конвенція та Факультативний протокол набувають чинності</i>	43
Застереження до Конвенції та Факультативного протоколу	45
<i>Внесення змін та зняття застереження</i>	46
Декларації до Конвенції та Факультативного протоколу	46
<i>Типи декларацій до Конвенції та Факультативного протоколу</i>	46
<i>Подання декларацій до Конвенції</i>	47
Значення Конвенції для держав, що не є її учасницями	48

Розділ 5: Національне законодавство і Конвенція..... **51**

Інкorporація Конвенції у внутрішньодержавне право.....	51
<i>Значення підписання та ратифікації.....</i>	51
<i>Інкorporація через конституційні, законодавчі та регуляторні заходи.....</i>	54
<i>Види законодавства про рівність та недискримінацію.....</i>	56
Зміст законодавчих заходів.....	58
<i>Принципові елементи.....</i>	58
<i>Зв'язок законодавства щодо імплементації з Конвенцією.....</i>	58
<i>Види інвалідності, що мають бути визначені у законодавстві.....</i>	59
<i>«Розумне пристосування» як наріжний камінь законодавства.....</i>	60
<i>Особливі заходи.....</i>	63
<i>Дискримінація з боку державних органів, приватних осіб та компаній.....</i>	68
<i>Законодавча реформа в конкретних сферах.....</i>	68
<i>Законодавство про інтелектуальну власність та забезпечення доступу до книг, фільмів та інших засобів передачі інформації.....</i>	70
<i>Законодавство про визнання національних жестових мов.....</i>	71
<i>Проведення за скаргами відповідно до національного законодавства.....</i>	71
Процедурні заходи для сприяння імплементації.....	71
<i>Провести всеохоплюючий перегляд.....</i>	71
<i>Забезпечити відповідність усіх законів Конвенції.....</i>	74
<i>Залучення осіб з інвалідністю у законодавчий процес.....</i>	74
<i>Залучення регіональних парламентів або центрального органу законодавчої влади.....</i>	76
Розділ 6: Від положень до практики: впровадження Конвенції.....	77
Абілітація та реабілітація.....	77
Доступність.....	79
Освіта.....	82
<i>Витрати на інклюзивну освіту.....</i>	84
Праця та зайнятість.....	85
Правоздатність та «підтримане прийняття рішень».....	89
Розділ 7: Створення національних інституцій для впровадження та моніторингу Конвенції.....	93

«Фокусні точки»	94
Механізми координації	94
Національні інституції з захисту прав людини	96
<i>Взаємозв'язок між конвенцією та національними інституціями захисту прав людини</i>	96
<i>Види національних інституцій з прав людини</i>	96
<i>Паризькі принципи</i>	97
<i>Можливі функції національних інституцій з прав людини</i>	98
<i>Національні інституції з прав людини та механізми подання скарг</i>	101
<i>Створення відповідної інституції</i>	104
Парламентський нагляд	105
<i>Парламентські комітети</i>	105
<i>Слідчі комісії</i>	105
<i>Пряме опитування міністрів</i>	105
<i>Нагляд за призначеннями у виконавчій владі</i>	106
<i>Нагляд за неурядовими громадськими агенціями</i>	107
<i>Бюджетний нагляд та фінансовий контроль</i>	107
Суди та роль судової системи	107
<i>Захист прав в судовому порядку</i>	108
Джерела	113
Додаток 1: Конвенція про права інвалідів	115
Додаток 2: Факультативний протокол до Конвенції про права інвалідів	148

РОЗДІЛ 1

Огляд

Реалізація прав осіб з інвалідністю: незворотні причини

Понад 650 мільйонів людей в усьому світі живуть з інвалідністю. Додайте до цього числа членів їхніх родин і ми отримаємо приблизну кількість, що сягає двох мільярдів людей, які щодня живуть з інвалідністю. В кожному регіоні світу, в кожній країні люди з інвалідністю часто живуть на задвірках суспільства, позбавлені певних основоположних моментів життя. Вони майже не мають надії на те, щоб відвідувати школу, влаштуватися на роботу, мати власний дім, створити сім'ю та виховувати дітей, або жити активним громадським життям чи скористатися правом на волевиявлення. У світі для значної більшості людей з інвалідністю – магазини, місця громадського користування, транспорт та навіть інформація залишаються недоступною.

Люди з інвалідністю утворюють найчисельнішу у світі та найменш забезпечену меншість. Цифри вражають: за підрахунками – 20 відсотків найбільш бідних у світі людей – це особи з інвалідністю; приблизно 98 відсотків дітей з інвалідністю у країнах, що розвиваються, зовсім не відвідують школу; приблизно 30 відсотків дітей вулиці у світі – це діти з інвалідністю, а відсоток освічених дорослих серед осіб з інвалідністю ледве сягає трьох, при цьому у деяких країнах серед жінок з інвалідністю цей показник ледве дотягує до 1 відсотка.

В той час як бідні люди більшою мірою здатні набути інвалідності упродовж їхнього життя. Інвалідність може стати результатом бідності, оскільки особи з інвалідністю часто стикаються із дискримінацією або виключенням із суспільства. Інвалідність асоціюється із неграмотністю, поганим харчуванням, недостатнім доступом до чистої води, поганим імунітетом проти хвороб і нездоровими та небезпечними умовами праці.

Оскільки населення у світі зростає, разом з тим зростає і кількість людей з інвалідністю. У країнах, що розвиваються погані умови надання медичної допомоги під час вагітності та при народженні, поширеність інфекційних хвороб, природні лиха, збройні конфлікти, протипіхотні міни та значна кількість вогнепальної зброї призводять до каліцтв, втрати працездатності та

“В наших суспільствах, інвалідність розглядається як питання доброчинності. На тебе не дивляться, як на людину, яка може прожити життя, отримати роботу, жити незалежно. Це істотним чином суперечить нашим правам людини. Існує величезна потреба у пропагандистських кампаніях в наших країнах”

Марія Вероніка Рейна, дослідник, особа з інвалідністю (Аргентина)

інших травм, що потребують тривалого та значного за обсягом лікування. Лише аварії на транспорті кожного року призводять до мільйонів каліцтв та інвалідності серед молоді. У країнах, що розвиваються, люди, які народилися після Другої світової війни, мають довшу тривалість життя, а це означає, що багато з них зрештою житимуть із інвалідністю на більш пізньому етапі життя.

Той факт, що люди з інвалідністю більшою мірою здатні прожити життя у бідності часто є результатом неосвіченості або небажання знати і усвідомлювати свої права. Це в свою чергу посилюється й діями урядів, а також стратегіями і програмами, що нехтують, виключають чи є недосяжними для осіб з інвалідністю, або ж не підтримують їх права на включення до соціально-економічного життя країни.

Пам'ятаючи про ці зрушення, міжнародна спільнота об'єдналася задля підтвердження гідності та цінності кожної особи з інвалідністю та з метою надання кожній державі ефективного правового засобу, щоб покласти край несправедливості, дискримінації та порушенням прав людини, що стоять на заваді багатьом особам з інвалідністю. Таким інструментом стала Конвенція про права інвалідів.

Основна мета Конвенції

Термін «люди з інвалідністю» поширюється на всіх осіб, які мають стійкі фізичні, розумові, психічні чи сенсорні вади, що під час різноманітних негативних ставлень або у разі зустрічі із фізичними перешкодами, можуть завадити цим особам брати дієву участь у житті суспільства. Проте, це не є вичерпним визначенням тих осіб, які можуть вимагати захисту відповідно до Конвенції. Це визначення також не виключає більш широких категорій осіб з інвалідністю, що визначаються національним законодавством, включаючи осіб, які мали інвалідність в минулому.

Людина з інвалідністю може вважатися такою в одному суспільстві або може підводитись під це поняття, а в іншому може й ні. В більшості частин

Розглянемо статистичні дані

- ▶ Приблизно 10 відсотків населення живе з інвалідністю – найчисельніша у світі меншість. Ця цифра і надалі збільшується через зростання загального населення, розвиток медицини та старіння людства. **(Всесвітня організація охорони здоров'я)**
- ▶ Підраховано, що 20 відсотків найбільш вразливого у світі населення – це особи з інвалідністю, і в своїх країнах вони майже завжди вважаються найбільш неблагополучними. **(Світовий Банк)**
- ▶ Рівень інвалідності є значно вищим серед груп населення із низьким освітнім рівнем у країнах-членах Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСД). В середньому 19 відсотків менш освічених людей мають інвалідність у порівнянні із 11 відсотками серед більш освічених людей. **(ОЕСД)**
- ▶ Рівень смертності серед дітей з інвалідністю сягає 80 відсотків у країнах, в яких загальний рівень смертності дітей у віці до 5 років знизився до 20 відсотків. Здається, що у певних класах суспільства відбувається винищення дітей з інвалідністю. **(Департамент міжнародного розвитку, Сполучене Королівство)**

світу панують глибокі і сталі негативні стереотипи та забобони стосовно людей з певними станами та відмінностями. Такі ставлення визначають, хто може вважатися особою з інвалідністю та асоціюватися із негативним образом людей з інвалідністю. Мова, що використовується для опису осіб з інвалідністю відіграє значну роль у створенні та підтриманні негативних стереотипів. Такі терміни як «каліка» або «із затримкою розумового розвитку» мають явно принизливе значення. Інші терміни, такі як «прикований до інвалідного візка» роблять наголос на інвалідності, а не на людині. Історично склалася така традиція, що суспільство не змогло використати ті терміни, які самі люди з інвалідністю використовували для визначення себе, що примушувало використовувати терміни, які породжували відчуття некомфортності в собі.

«На людей народжених з інвалідністю, таких як я, сім'ї дуже часто не покладають особливих надій. Оскільки, по-перше – такі надії є заниженими, по-друге – фізичні бар'єри у суспільстві можуть завадити їм отримати доступ до повноцінного суспільного життя, по-третє – соціальні бар'єри також можуть завадити їм отримати доступ до повноцінного життя у суспільстві».

Лінда Мастандреа, пара-олімпієць та юрист, яка займається справами осіб з інвалідністю (США)

Інвалідність живе у суспільстві, а не в особі

Людина в інвалідному візку може зіткнутися із труднощами під час спроб влаштуватися на гарну роботу, не через свій стан, а через бар'єри в середовищі, такі як громадський транспорт, на який неможливо сісти, сходи в робочих приміщеннях, які ускладнюють доступ до них.

Дитина з розумовими вадами може зіткнутися із труднощами у школі через ставлення вчителів по відношенню до себе, неадаптовані учбові плани та навчальні матеріали, негнучкий розклад занять, а також через самих батьків, які не здатні зрозуміти, що є учні із різним рівнем здатності до навчання.

У суспільстві, в якому людині з надмірною міопією (короткозорість) доступні контактні лінзи, така особа не буде вважатися інвалідом. Але людина із таким самим станом в іншому суспільстві, де контактні лінзи недоступні їй, вважатиметься інвалідом, особливо, якщо вона не в змозі виконувати завдання, які від неї очікують. Наприклад, випасання овець, шиття, або заняття сільським господарством.

Розробники тексту Конвенції зробили чіткий наголос на тому, що інвалідність повинна розглядатись, як результат взаємодії між особою та його/її оточенням. Інвалідність не є чимось таким, що живе в людині в результаті якихось вад. Конвенція визнає, що інвалідність є поняттям, що розвивається і законодавство повинно бути адаптованим для відображення позитивних змін в суспільстві.

Чому виникла потреба у Конвенції

Люди з інвалідністю перш за все розглядаються як «об'єкти» доброчинності або медичного лікування, і меншим чином, як «носії» прав. Рішення про створення загального інструменту прав людини, що конкретно стосується осіб з інвалідністю було викликано тим фактом, що не зважаючи на теоретичне володіння всіма правами людини, особи з інвалідністю досі залишаються позбавленими основних прав та свобод, якими користуються більшість людей. За своєю суттю Конвенція гарантує, що особи з інвалідністю користуються тими самими правами людини, що й інші. Вони мають можливість прожити своє життя, як повноцінні громадяни здатні зробити цінний внесок у життя суспільства, якщо їм будуть надані можливості на рівні із іншими.

Конвенція про права інвалідів та Факультативний протокол до неї, ухвалені Генеральною Асамблеєю ООН 13 грудня 2006 року, стали суттєвими доповненнями до міжнародних документів з прав людини (див. Розділ 2). Від моменту ухвалення Загальної декларації прав людини у 1948 році, уряди, під патронатом ООН, обговорили та узгодили кілька міжнародних договорів,

що визначають громадянські, економічні, політичні та соціальні права, які поширюються на всіх людей. Ці договори встановлюють фундаментальні принципи та законодавчі норми, що мають на меті захистити та сприяти реалізації цих прав.

Права, що визнані Конвенцією

Конвенція виступає доповненням до існуючих міжнародних договорів з прав людини. Конвенція не визначає будь-яких нових прав людини по відношенню до осіб з інвалідністю. Вона більшою мірою пояснює зобов'язання та обов'язки держав дотримуватися та забезпечувати рівноправне користування правами людини усіма особами з інвалідністю. Конвенція визначає сфери в яких необхідно внести доповнення, що дозволять людям з інвалідністю користуватися своїми правами, а також сфери в яких необхідно посилити їхні права через постійні порушення цих прав. Конвенція також встановлює загальні мінімальні стандарти, що мають застосовуватись до кожної особи та які слугуватимуть основою для чіткого визначення поля дії.

Відповідно до Конвенції, під час розробки та впровадження законодавства та стратегій, що мають на меті реалізувати положення Конвенції, держави зобов'язані проводити консультації із людьми з інвалідністю. Такі консультації повинні проводитись також стосовно всіх політичних питань, які впливають на життя осіб з інвалідністю.

Взаємозв'язок між інвалідністю і розвитком

Як-тільки будь-яка країна ратифікує Конвенцію, зобов'язання встановлені у ній повинні отримати відображення у національному законодавстві, планах щодо соціально-економічного розвитку та у бюджеті, а також у пов'язаних із цим стратегіях. Конвенція наголошує на конкретних, прагматичних кроках, які мають бути зроблені державами-учасницями для підтримання включення людей з інвалідністю до всіх сфер розвитку (див. Розділ 5).

Людам з інвалідністю зазвичай відмовляють у реалізації їхніх основних прав на:

- ▶ отримання освіти
- ▶ вільне пересування
- ▶ самостійне життя у суспільстві
- ▶ зайнятість, навіть за умови наявності кваліфікації
- ▶ доступ до інформації
- ▶ отримання належного рівня медичних послуг
- ▶ користування своїми політичними правами, такими як право на волевиявлення

На Самміті тисячоліття ООН у вересні 2000 року, Голови Держав і Урядів погодилися співпрацювати задля досягнення таких цілей:

Ціль № 1: Викорінення крайньої бідності та голоду

Бідність, як причина інвалідності: понад 50 відсотків випадків настання інвалідності можна попередити, і це пов'язано із бідністю. Безумовно це стосується випадків, коли інвалідність настає внаслідок недоїдання, грудного годування та інфекційних хвороб.

Інвалідність, як фактор ризику бідності: понад 85 відсотків людей з інвалідністю живуть у бідності.

Ціль № 2: Забезпечення початкової освіти в усьому світі

Підраховано, що 98 відсотків дітей з інвалідністю у країнах, що розвиваються, не відвідують школу.

Ціль № 3: Сприяти забезпеченню гендерної рівності та реалізації прав жінок

Загальновизнаний факт, що жінки з інвалідність в набагато більшій мірі страждають від неблагополуччя у суспільстві: вони є виключеними із багатьох видів суспільної діяльності, як по-причині своєї статі, так і через інвалідність.

Жінки з інвалідністю вдвічі чи втричі більш здатні стати жертвами фізичного чи сексуального насильства, аніж жінки без інвалідності.

Ціль № 4: Знизити рівень смертності серед дітей

Рівень смертності серед дітей з інвалідністю у деяких країнах може сягати 80 відсотків, і це відбувається навіть у тих країнах, де рівень смертності серед дітей без інвалідності не перевищує 20 відсотків.

Ціль № 5: Покращити здоров'я матерів

Приблизно 20 мільйонів жінок щороку набувають інвалідності в результаті ускладнень під час вагітності або пологів.

Передпологові ускладнення є основною причиною інвалідності у дітей у країнах, що розвиваються. Часто, такі випадки настання інвалідності можна попередити.

Ціль № 6: Боротьба із ВІЛ/СНІД-ом, малярією та іншими хворобами

Особи із інвалідністю особливо схильні до набуття ВІЛ/СНІД-у, але зазвичай вони позбавлені доступу до необхідних послуг та інформації про попередження захворювання та лікування.

Одна із 10 дітей має неврологічну ваду, включаючи нездатність до навчання, втрату координації та епілепсію, як наслідок малярії.

Ціль № 7: Забезпечити стабільне навколишнє середовище

Погані умови навколишнього середовища є істотною причиною погіршення стану здоров'я та інвалідності.

Трахома є основною причиною сліпоти, яку можна попередити у разі наявності доступу до чистої води.

Ціль № 8: Сприяти розвитку світового партнерства

Більшість людей з інвалідністю не мають доступу до новітніх технологій, зокрема інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ). Більшість Інтернет-сайтів недоступні, а асистивні технології є надто дорогими.

Конвенція також визнає важливість розвитку міжнародної співпраці у підтримці зусиль щодо національного впровадження положень Конвенції. Вперше в історії, Конвенція робить пріоритетом не створення спеціалізованих програм для осіб з інвалідністю, таких як реабілітація, а ставить вимогу, щоб всі програми розвитку, включаючи ті, що ґрунтуються на міжнародній співпраці – залучали та були доступними для людей з інвалідністю. Також, за будь-яких обставин, організації людей з інвалідністю повинні брати участь у формуванні цих програм розвитку.

Потреба у залученні людей з інвалідністю в основні процеси світового розвитку є очевидною, зокрема, з огляду на Цілі розвитку тисячоліття. Без їхньої участі буде неможливо викоринити бідність та голод до 2015 року, як це передбачено 1-ю Ціллю розвитку тисячоліття (див. Рамку 1 на сторінці 6).

Контрольний перелік питань для парламентарів

Чому мене мають цікавити права людей з інвалідністю?

- заохочення дотримання прав людини у випадку осіб з інвалідністю повинно відбуватися так само, як і у випадку з усіма іншими особами.
- в більшості країн люди з інвалідністю зіштовхуються із труднощами під час відвідань школи, працевлаштування, голосування на виборах та під час отримання медичного обслуговування.
- єдиним шляхом до забезпечення повного користування особам з інвалідністю своїми правами людини є гарантії цих прав, які закріплені в національному законодавстві. Важливо є також дотримання цього законодавства через послідовні, скоординовані та тривалі заходи на рівні всіх міністерств, установ та відомств.
- виключення людей з інвалідністю із суспільства та підтримання їхньої залежності від соціальних виплат є дуже дорогою практикою, як для їхніх сімей, так і для широкого загалу. Надання людям з інвалідністю можливості жити самостійно та робити свій внесок у суспільство є вигідним як з економічної, так і з соціальної точки зору.
- будь-хто може безпосередньо зіткнутися з проблемою інвалідності упродовж свого життя внаслідок хвороби, нещасного випадку або старості.
- люди з інвалідністю є також виборцями, платниками податків та громадянами, як і будь-хто інший. Вони очікують на вашу підтримку та мають всі права на її отримання.

Подібно до цього, неможливо забезпечити реалізацію права кожної дитини на загальну початкову освіту (2-га Ціль розвитку тисячоліття), оскільки 98 відсотків дітей з інвалідністю у країнах, що розвиваються, не відвідують школу.

РОЗДІЛ 2

КОНВЕНЦІЯ В ДЕТАЛЯХ

Конвенція про права інвалідів не є першим документом з прав людини, що стосується питань людей з інвалідністю. Однак, на відміну від попередніх документів, вона передбачає для осіб з інвалідністю безпрецедентний рівень захисту. Конвенція детально визначає всі права якими повинні користуватися люди з інвалідністю, а також зобов'язання держав та інших задіяних суб'єктів щодо забезпечення дотримання цих прав.

Історичні здобутки, що проклали шлях до нової Конвенції.

Організація Об'єднаних Націй звертала свою увагу на питання прав людей з інвалідністю кілька разів, ще до того, як відбулись переговори щодо підготовки Конвенції, та до того, як вона була ухвалена. У 1982 році, Генеральна Асамблея ухвалила Всесвітню програму дій відносно інвалідів, що сприяє найповнішій участі та рівності осіб з інвалідністю у соціальному житті та розвитку суспільства у всіх країнах не зважаючи на рівень розвитку цих країн. Генеральна Асамблея ООН проголосила 1983 - 1992 роки Десятиріччям інвалідів та закликала держав-членів впровадити Всесвітню програму дій відносно осіб з інвалідністю упродовж зазначеного строку.

Під час першого значного розгляду на міжнародному рівні стану впровадження Всесвітньої програми дій відносно інвалідів, що відбулося у Стокгольмі у 1987 році, учасники запропонували розробити проект Конвенції про права інвалідів. Але, не зважаючи на низку ініціатив, включаючи пропозиції запропоновані урядами Італії та Швеції, спеціального доповідача щодо питань пов'язаних із інвалідністю від Комісії соціального розвитку, сильне лобіювання з боку громадянського суспільства – дані пропозиції не отримали достатньої підтримки для проведення міжнародних переговорів щодо нового міжнародного договору.

Ключові документи, що передували укладенню Конвенції

Міжнародний біль про права людини:

- ▶ Загальна декларація прав людини
- ▶ Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права
- ▶ Міжнародний пакт про громадянські та політичні права

Інші документи ООН та МОН, що конкретним чином стосуються прав людини та інвалідності:

- ▶ Декларація про права розумово відсталих осіб (1971)
- ▶ Декларація про права інвалідів (1975)
- ▶ Всесвітня програма дій відносно інвалідів (1982)
- ▶ Талліннське керівництво з розвитку людських ресурсів у галузі допомоги інвалідам (1990)
- ▶ Принципи захисту осіб з психічними розладами та покращення психіатричної допомоги (1991)
- ▶ Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (1993)

У 1991 році, Генеральна Асамблея прийняла «Принципи захисту осіб з психічними розладами та покращення психіатричної допомоги» Дані Принципи запроваджують стандарти та процедурні гарантії, а також забезпечують захист від зловживань найістотнішими правами людини з боку різноманітних установ чи організацій. Серед них зловживання або некоректне застосування фізичних обмежень, мимовільна самотність, стерилізація, нейрохірургія чи інші види лікування розумових хвороб, що передбачає втручання чи незворотні наслідки. Принципи були новаторством, але їх цінність досі оспорується.

У 1993 році, Генеральна Асамблея ухвалила «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» (Стандартні правила). Стандартні правила мають на меті забезпечити, щоб «дівчата, хлопці, чоловіки та жінки, які є інвалідами, як члени суспільства мали б ті ж права та обов'язки, що і інші особи». Обов'язок держав полягає в тому, щоб вжити необхідних заходів для усунення перешкод рівноправної участі осіб з інвалідністю у суспільному житті. Стандартні правила стали основним документом ООН, що визначає дії та зобов'язань держав щодо прав людини з інвалідністю. В багатьох країнах Стандартні правила були взяті за основу для розробки національного законодавства. Спеціальний доповідач проводить моніторинг

стану реалізації стандартних правил на національному рівні. Однак, Стандартні правила не є юридично обов'язковими та не захищають права людей з інвалідністю так всесторонньо, як це робить нова Конвенція.

Міжнародні документи з захисту прав людини сприяють дотриманню та захисту прав кожної особи, включаючи осіб з інвалідністю.

Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права разом утворюють те, що відомо під назвою Міжнародний біль про права людини. Всі ці три документи спільно визнають громадянські, культурні, економічні, політичні та соціальні права які є невід'ємними для кожної людини. Отже, Міжнародний біль про права людини визнає та захищає права осіб з інвалідністю, навіть якщо ці особи чітко не згадані.

Конвенція про права дитини є першим договором з прав людини, що чітко заборонив дискримінацію дітей за ознакою інвалідності. Вона також визнає права дітей з інвалідністю на повноцінне життя допомогу та особливе піклування, а також на допомогу у досягненні цих цілей.

Ще до ухвалення нової Конвенції, існуючі договори з прав людини всесторонньо не висвітлювали права осіб з інвалідністю. Самі ж люди з інвалідністю не використовували в повній мірі різноманітні механізми захисту, які

Шлях до нової Конвенції

Грудень 2001 року – Уряд Мексики пропонує Генеральній Асамблеї ООН створити спеціальний комітет для розгляду пропозицій щодо створення всеохоплюючої та цілісної Конвенції для сприяння дотримання та захисту прав і гідності осіб з інвалідністю.

Серпень 2002 року – Перше засідання Спеціального комітету на якому було обговорено можливість укладання нової Конвенції та порядок участі у цій роботі організацій громадянського суспільства.

25 серпня 2006 року – Восьме засідання Спеціального комітету, на якому було завершено роботу із підготовки проекту Конвенції та окремого Факультативного протоколу та попередньо схвалено їх тексти, що підлягали ще технічній перевірці.

13 грудня 2006 року – Генеральна Асамблея ООН консенсусом схвалює Конвенцію про права інвалідів та Факультативний протокол до неї. 30 березня 2007 року – Конвенція та Факультативний протокол відкриті до підписання у штаб-квартирі ООН в Нью-Йорку.

передбачені цими договорами. Отже, прийняття Конвенції та запровадження нових механізмів захисту та моніторингу прав людини має суттєвим чином покращити ситуацію із захистом прав осіб з інвалідністю.

Погляд на Конвенцію

Мета Конвенції

Стаття 1 Конвенції про права інвалідів зазначає, що метою Конвенції є «заохочення, захист та забезпечення повного і рівного користування всіма особами з інвалідністю усіма правами людини та основоположними свободами, а також заохочення поваги до властивої їм гідності».

Сфера застосування Конвенції

Конвенція сприяє та захищає права людини з інвалідністю в економічному, соціальному, політичному, правовому та культурному житті. Вона закликає до недискримінаційного ставлення та рівності у доступі до правосуддя під час їх перебування у закладах закритого типу, під час самостійного проживання або у житті в громаді, під час виконання адміністративних завдань, у ставленні з боку суду та правоохоронних органів, в освіті, в галузі охорони здоров'я, на робочому місці, у сімейному житті, у культурних та спортивних заходах, та під час участі в політичному та громадському житті. Конвенція забезпечує, щоб кожна людина з інвалідністю, де б вона не знаходилась, мала право на рівний правовий захист. Вона також забороняє катування, експлуатацію, насильство та погане поводження. Конвенція захищає життя, свободу та безпеку людей з інвалідністю, свободу на вільне пересування та вираження поглядів і переконань, а також на повагу до їхнього приватного життя.

Визначення інвалідності

Конвенція не наводить чіткого визначення слова «інвалідність». Дійсно, преамбула Конвенції згадує про «інвалідність» як про поняття, що еволюціонує (пункт (e)). Конвенція також не визначає термін «люди з інвалідністю». Проте, зазначає, що цей термін включає тих осіб, які мають стійкі фізичні, розумові, інтелектуальні чи сенсорні порушення, які під час взаємодії з різноманітними перешкодами можуть заважати їхній повній і дієвій участі у житті суспільства на рівні із іншими (стаття 1).

Визнання «інвалідності» як поняття, що еволюціонує приймає до уваги той факт, що суспільство та настрої, що панують в ньому не є незмінними. Таким чином, Конвенція не встановлює чітко закріпленого поняття «інвалідність», вона припускає динамічний підхід, що дозволяє певні адаптації із збігом певного проміжку часу та в різних соціально-економічних обставинах.

Підхід, визначений в Конвенції до інвалідності також наголошує на існування значного впливу бар'єрів в оточенні та ставленні, які панують в суспільстві щодо прав людей з інвалідністю. Іншими словами, людина в інвалідному візку може зіткнутися із труднощами під час користування громадським транспортом або під час прийому на роботу не через свій стан, а через перешкоди в середовищі, такі як автобуси в які важко сідати або сходи в робочих приміщеннях, які ускладнюють доступ до них.

Подібно до цього, дитина з розумовими вадами може зіткнутися із труднощами у школі через ставлення вчителя до неї, негнучким розкладом занять, а можливо і через своїх батьків, які не можуть адаптуватися до того, що є учні з різними здібностями до навчання. Отже, суттєвим є зміни в таких ставленнях та середовищі, що унеможливають активну участь людей з інвалідністю в житті суспільства.

Конвенція більшою мірою вказує, аніж визначає тих осіб, яких можна вважати особами з інвалідністю. Особи з інвалідністю «включають» осіб із стійкими фізичними, розумовими, психічними чи сенсорними вадами; іншими словами. Безумовним є усвідомлення того, що держави самі можуть розширювати коло осіб, на яких буде поширюватися такий захист, з тим, щоб включити у це коло, наприклад, осіб з нетривалою непрацездатністю.

Права і принципи перелічені у Конвенції

Загальні принципи

Загальні принципи дають настанови державам та іншим дійовим особам щодо тлумачення та впровадження Конвенції. Вісім загальних принципів є такими:

«Зараз ми приймаємо національний Закон про інвалідів, що є всеохоплюючим нормативним актом, який в законодавчому порядку розв'яже проблему захисту осіб з інвалідністю. Ми також впроваджуємо низку програм та ініціатив, що мають на меті розширити можливості людей з інвалідністю на отримання освіти. Ми переконані в тому, що життя людей з інвалідністю має постійно покращуватися, а це має відбуватися завдяки освіті. Ми пишаємося тим, що ми стали першою країною, яка ратифікувала Конвенцію.»

Сенатор Флорід Емерсон Моріс, держсекретар Міністерства праці та соціальної політики (Ямайка)

Недискримінація та рівність

Принцип недискримінації є наріжним каменем законодавства про права людини та принципом, що увійшов до всіх інших договорів з прав людини. Дискримінація за ознакою інвалідності визначена у Конвенції як «будь-яке розмежування, виключення чи обмеження на основі інвалідності, метою чи результатом якої є послаблення чи заперечення визнання, реалізації або здійснення на рівні з іншими прав людини та основоположних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській чи будь-якій іншій сфері. Вона включає в себе всі форми дискримінації, у тому числі відмову у «розумному пристосуванні»».

Держави повинні покласти край дискримінації як у законодавчому полі, а саме дискримінації втіленій у нормативних документах, так і в практичних аспектах життя. Наприклад, випадки дискримінації, які зустрічається на робочому місці. Однак, держави все ж таки можуть надавати переваги особам з інвалідністю, коли це є необхідним для забезпечення їх рівних можливостей.

«Розумне пристосування» означає внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних і доречних модифікацій і коректив, що не стають неспівставним чи невиправданим тягарем, задля забезпечення реалізації чи користування людьми з інвалідністю на рівні з іншими всіма правами людини і основоположними свободами (стаття 2). Відповідно до цього принципу, особа з інвалідністю може довести, що держава або інші дійові особи через державу, включаючи приватний сектор зобов'язані зробити кроки для пристосування до її/його конкретної ситуації, оскільки такі кроки не є важким тягарем.

Наприклад, якщо із працівником трапляється нещасний випадок на робочому місці або поза ним і це призводить до інвалідності, що вимагає користування цим працівником інвалідним візком, то від цього часу працедавець зобов'язаний обладнати приміщення пандусами, зробити користування туалетом доступним для осіб із інвалідністю та забезпечити вільний проїзд у коридорах, а також внести інші модифікації та корективи для того, щоб така особа могла продовжити свою роботу в якості активного працівника. Відмова від створення таких пристосувань може спонукати цього окремого працівника подати позов за дискримінацію до відповідного судового чи квазі-судового органу.

Проте, пристосування, які повинен забезпечити працедавець є обмеженими; вони повинні бути «розумними». Отже, непомірно затратне перепланування робочого приміщення буде не обов'язковим, зокрема, якщо відповідне підприємство є дуже малим за масштабом або його приміщення неможливо легко перепланувати.

- ▶ повага до властивої людині гідності, її особистої самостійності;
- ▶ включаючи свободу робити свій власний вибір, і незалежності;
- ▶ недискримінація;
- ▶ повне і ефективне залучення і включення у суспільство;

- ▶ повага до особливостей людей з інвалідністю та їх прийняття як компоненти людського різноманіття і частини людства;
- ▶ рівність можливостей;
- ▶ доступність;
- ▶ рівність чоловіків і жінок;
- ▶ повага до здібностей, що розвиваються у дітей-інвалідів, та повага до права дітей-інвалідів на збереження своєї індивідуальності.

Права

У той час, коли громадянські, культурні, економічні, політичні та соціальні права, визначені в Конвенції стосуються всіх людей, Конвенція концентрує увагу на тих діях, які повинні вжити держави, щоб забезпечити користування особам з інвалідністю цими правами на рівні із іншими. Конвенція торкається окремо прав жінок та дітей, сфер в яких необхідна посилена увага з боку держави, а також статистики та збирання даних; підвищення свідомості; міжнародної співпраці.

- ▶ Конкретні права, визначені у Конвенції є такими:
- ▶ Право на рівність перед законом
- ▶ Право на життя, свободу та особисту недоторканність
- ▶ Право на рівне визнання перед судом та правоздатність
- ▶ Право на свободу від катувань
- ▶ Право на свободу від експлуатації, насильства та розбещення
- ▶ Право на повагу до фізичної та психічної цілісності
- ▶ Право на свободу пересування та громадянство
- ▶ Право на самостійний спосіб життя та включення до громади
- ▶ Право на свободу вираження поглядів і переконань
- ▶ Право на інформацію
- ▶ Право на недоторканість приватного життя
- ▶ Право на повагу до дому та сім'ї

- ▶ Право на освіту
- ▶ Право на охорону здоров'я
- ▶ Право на працю
- ▶ Право на відповідний рівень життя
- ▶ Право на участь у політичному та громадському житті
- ▶ Право на участь у культурному житті

Конвенція визнає, що деякі люди піддаються дискримінації не лише на підставі інвалідності, а й за такими ознаками як стать, вік, етнічне походження. Отже, Конвенція містить дві статті, присвячені окремим групам осіб, таким як: жінки з інвалідністю та діти з інвалідністю.

Конвенція визначає конкретні сфери для дій з боку держави. Встановлення певного конкретного права – це далеко не забезпечення реалізації цього права. Саме тому Конвенція зобов'язує держав-учасниць створити відповідні умови, що дозволять людям з інвалідністю повною мірою користуватися своїми правами на рівні із іншими. Ці положення стосуються:

Участь: принцип та право

Принцип участі та включення мають на меті залучити осіб із інвалідністю до широкого спектру життя суспільства та у процес прийняття рішень, які матимуть наслідки для них, а також заохотити їх до активного способу життя у громаді (спільноті). Включення є двостороннім процесом: особи, які не мають інвалідності, мають бути відкритими до участі осіб із інвалідністю.

Конвенція чітко визнає право на участь у політичному житті. Наприклад, на волевиявлення під час парламентських виборів. Право на участь у культурному житті шляхом участі у культурних, спортивних заходах. Право на проведення дозвілля та відпочинку. Однак, реалізація цих прав інколи вимагає від держави вживання певних заходів. Наприклад, людям з вадами зору можуть бути потрібні виборчі матеріали, які виконані абеткою Брайля, а також вони можуть потребувати особистої допомоги у кабінці для голосування з тим, щоб їхній вибір був зрозумілий. Якщо виборча дільниця не обладнана пандусами або знаходиться на далекій відстані від помешкання – це може завадити особі у інвалідному візку проголосувати, а це в свою чергу перешкоджає її праву на участь у політичному житті.

РІВНІСТЬ МІЖ ЖІНКАМИ ТА ЧОЛОВІКАМИ

Жінки з інвалідністю можуть зіткнутися із дискримінацією принаймні на двох рівнях: на підставі статі та на підставі інвалідності. Принцип рівності між чоловіками і жінками вимагає від держав сприяти забезпеченню рівності між чоловіками та жінками, а також боротися із нерівністю шляхом впровадження положень Конвенції. Стаття 6 Конвенції чітко визнає, що жінки та дівчата з інвалідністю зазнають різних форм дискримінації, включаючи такі як на підставі інвалідності, на підставі статі, а інколи й на інших підставах. Рівність між чоловіками і жінками є не лише керівним принципом у роботі ООН в галузі прав людини, а й правом що забезпечено в цій Конвенції.

- ▶ Просвітницько-виховної роботи (підвищення обізнаності/свідомості)
- ▶ Доступності – основи для користування всіма правами та незалежного способу життя у суспільстві.
- ▶ Ситуацій ризику та надзвичайних гуманітарних ситуацій – причини інвалідності, що вимагає конкретних дій держави для забезпечення захисту;
- ▶ Доступу до правосуддя – важливої складової для людей з інвалідністю, щоб вимагати дотримання своїх прав;
- ▶ Індивідуальної мобільності – задля сприяння самостійності людей з інвалідністю;

Доступність

Принцип доступності має на меті усунути бар'єри, що заважають людям з інвалідністю користуватися своїми правами. Це питання стосується не лише доступності до об'єктів житлового та громадського призначення, а й доступу до інформації, технологій, таких як Інтернет, засоби комунікації тощо. Наявність пандусів, достатньо просторих та не зашаржених коридорів і дверей, продумане розміщення дверних ручок, наявність інформації абеткою Брайля та в доступних форматах, використання перекладу на жестову мову, а також підтримка та допомога – все це може сприяти тому, щоб людина з інвалідністю мала доступ до робочого місця, місця проведення дозвілля, кабінки для голосування, приміщення суду, тощо. Без доступу до інформації або можливості вільно пересуватися не можна буде говорити про дотримання інших прав людей з інвалідністю.

- ▶ Абілітації та реабілітації – для людей з інвалідністю від народження та осіб, які набули інвалідність, відповідно, щоб надати їм можливість досягти та зберегти максимальний ступінь своєї самостійності та здатності.
- ▶ Статистики та збирання даних – основи для розробки та реалізації політики, спрямованої на підтримання та захист прав людей з інвалідністю.

Міжнародна співпраця

Міжнародна співпраця визнана широким загалом, як ключовий елемент для забезпечення можливості особам із інвалідністю користуватися своїми правами людини. Конвенція чітко підкреслює цей взаємозв'язок та зобов'язує держав-учасниць співпрацювати із іншими державами та/або відповідними міжнародними і регіональними організаціями, а також із громадянським суспільством у:

- ▶ полегшенні та підтримці зміцнення існуючих можливостей, включаючи шляхом взаємного обміну інформацією, досвідом, програмами та передовими напрацюваннями;
- ▶ сфері сприяння дослідженням і доступу до науково-технічних знань;
- ▶ наданні техніко-економічної допомоги, включаючи шляхом полегшення доступу до наявних і асистивних технологій.

Включення в Конвенцію окремої статті про міжнародну співпрацю підкреслює потребу у тому, щоб усі зусилля, включаючи міжнародні програми розвитку, були доступними та включали осіб із інвалідністю. У багатьох країнах відсоток осіб із інвалідністю, які проживають у бідності, є значно вищим ніж серед інших груп суспільства, а отже, незалучення осіб із інвалідністю у процес планування та реалізації програм розвитку лише підвищить існуючі нерівності та дискримінацію в середині суспільства.

Конвенція стверджує, що не лише держави-учасниці повинні відігравати активну роль у розвитку міжнародної співпраці для якнайширшої реалізації прав людей з інвалідністю, а це повинні робити і інші: громадянське суспільство, міжнародні і регіональні організації, такі як спеціальні агенції ООН, Світовий Банк, інші банки розвитку та регіональні організації, такі як Європейська Комісія і Африканський Союз.

Заходи, що мають бути вжиті державами-учасницями

- ▶ Ухвалити законодавчі та адміністративні заходи для реалізації прав людини з інвалідністю.
- ▶ Ухвалити законодавчі та інші заходи для усунення дискримінації.
- ▶ Захищати та сприяти реалізації прав людей з інвалідністю у всіх стратегіях та програмах.
- ▶ Припинити будь-які дії, що порушують права людей з інвалідністю.
- ▶ Забезпечити повагу до прав людей з інвалідністю з боку державного сектору.
- ▶ Забезпечити повагу приватного сектору та окремих людей до прав людей з інвалідністю.
- ▶ Проводити та сприяти проведенню дослідницької роботи та конструкторської розробки товарів, послуг, технологій, доступних для користування людьми з інвалідністю, а також сприяти їх наявності та заохочувати інших проводити такі дослідження.
- ▶ Надати людям з інвалідністю наявну інформацію про асистивні технології.
- ▶ Сприяти освіті спеціалістів та персоналу, що працюють з людьми з інвалідністю у питаннях прав, закріплених цією Конвенцією.
- ▶ Проводити консультації та залучати людей з інвалідністю у процес прийняття рішень, розробки та впровадження законодавства та стратегій, що їх стосуються.

Зобов'язання держав-учасниць, встановлені Конвенцією

Як сказано у статі 4 Конвенції – уряд, що ратифікує Конвенцію, погоджується забезпечувати і заохочувати повну реалізацію всіх прав людини і основоположних свобод всіма особами із інвалідністю без будь-якої дискримінації.

Наведена нижче рамка деталізує конкретні дії, що мають бути вжиті державами для виконання цього зобов'язання.

Кожна держава повинна вжити заходів для поступової реалізації економічних, соціальних та культурних прав, використовуючи для цього якнайбільше наявних ресурсів. Це зобов'язання, що зазвичай називається «поступова реалізація», визнає той факт, що інколи необхідний час, щоб реалізувати ці права повною мірою. Наприклад, коли існує потреба у створенні чи удосконаленні систем соціального захисту чи охорони здоров'я. У той час коли, «поступова реалізація» надає державам-учасницям, зокрема країнам, що розвиваються, певну гнучкість у досягненні завдань Конвенції, вона не звільняє

«Я особисто, як жінка з інвалідністю, разом з іншими жінками з інвалідністю в країнах, що розвиваються, страждаємо від потрібної дискримінації – за інвалідністю, статтю та бідністю, а отже, ця Конвенція стане нам у нагоді для забезпечення користування нашими правами такою ж мірою, як інші люди користуються своїми».

Венус Ілаган, Міжнародна організація людей з інвалідністю (Філіппіни)

Наприклад, держави не повинні проводити медичні експерименти на особах із інвалідністю без їхньої згоди або виключати особу зі школи на підставі інвалідності.

Зобов'язання щодо захисту – держави-учасниці повинні запобігати порушенням цих прав з боку третіх сторін. Наприклад, держави повинні вимагати від приватних працедавців забезпечувати справедливі та сприятливі умови праці для осіб з інвалідністю, включаючи забезпечення «розумного пристосування». Держави повинні дбайливо захищати осіб із інвалідністю від неналежного ставлення чи зловживань.

Зобов'язання щодо реалізації – держави-учасниці повинні вжити відповідних заходів на законодавчому, адміністративному, бюджетному, судовому та інших рівнях спрямованих на повну реалізацію цих прав (див. рамку на попередній сторінці).

Приклади того, як ці зобов'язання можуть виконуватися на практиці, наведено у рамці на наступній сторінці.

держав-учасниць від обов'язку захищати ці права. Наприклад, держава не повинна насильно виселяти із помешкання людину з інвалідністю, без достатніх на це підстав позбавляти його соціального захисту або не встановлювати чи не виплачувати мінімальну заробітну плату.

На відміну від економічних, соціальних та культурних прав – політичні права не можуть реалізовуватись поступово. Іншими словами, держави повинні захищати та сприяти реалізації цих прав без жодних зволікань.

Зобов'язання щодо дотримання, захисту та реалізації

Безумовно висвітленими у Конвенції є три окремі обов'язки держав-учасниць:

Зобов'язання щодо дотримання – держави-учасниці повинні утримуватися від втручання у користування правами осіб із інва-

Зобов'язання щодо дотримання, захисту та реалізації: яким чином їх можна було б запровадити на практиці

Свобода від катувань

Дотримання: держава не повинна піддавати людину з інвалідністю катуванням або жорстоким, нелюдським або таким, що принижують гідність поводженням чи покаранню, тюрмі, що управляється державою.

Захист: держава повинна забезпечити, щоб тюрма, що управляється приватними структурами, або психіатричні заклади не застосовували катування та інші подібні дії до людей з інвалідністю.

Реалізація: держава повинна забезпечити, щоб персонал тюрми чи психіатричного закладу отримали відповідну підготовку та інформацію для дотримання прав людини з інвалідністю.

Здоров'я

Дотримання: офіційна влада не повинна проводити медичних експериментів на людях з інвалідністю без їхньої вільної та поінформованої згоди.

Захист: уряд повинен забезпечити, щоб приватні заклади охорони здоров'я не проявляли дискримінації або не відмовляли у медичній допомозі будь-кому на основі інвалідності.

Реалізація: уряд повинен підвищити доступність якісної і недорогої медичної допомоги для людей з інвалідністю.

Свобода вираження поглядів і переконань

Дотримання: держава не повинна приховувати інформацію та перешкоджати людям з інвалідністю вільно виражати свої погляди та переконання.

Захист: держава повинна запобігати спробам приватних суб'єктів заборонити людям з інвалідністю вільно виражати свої погляди та переконання.

Реалізація: держава повинна сприяти використанню жестової мови, легко зрозумілої мови, абетки Брайля, посилюючих чи альтернативних способів спілкування в офіційних взаємовідносинах.

Освіта

Дотримання: керівництво навчального закладу не повинно відсторонювати студента з інвалідністю від навчання на основі інвалідності.

Захист: держава повинна забезпечити, щоб приватні навчальні заклади не проявляли у своїх навчальних програмах дискримінації стосовно людей з інвалідністю.

Реалізація: держава повинна поступово забезпечити доступ до безкоштовної середньої освіти всім бажаним, включаючи людей з інвалідністю.

Праця

Дотримання: держава повинна поважати право людей з інвалідністю створювати профспілки.

Захист: держава повинна забезпечити дотримання з боку приватного сектору права на працю для людей з інвалідністю.

Реалізація: держава повинна забезпечити професійне навчання, в межах наявних ресурсів, для людей з інвалідністю.

Рівне визнання перед судом: розвиток принципу

Конвенція про права інвалідів (стаття 12)

1. Держави-учасниці знов підтверджують, що кожна людина з інвалідністю, де б вона не знаходилась, має право на рівний правовий захист.
2. Держави-учасниці визнають, що інваліди мають правоздатність на рівні із інших в усіх аспектах життя.
3. Держави-учасниці вживають належних заходів, щоб надати людям з інвалідністю доступ до підтримки, яку вони можуть потребувати для реалізації ними своєї правоздатності.
4. Держави-учасниці забезпечують, щоб усі заходи, пов'язані з реалізацією правоздатності, передбачали належні та ефективні гарантії попередження зловживання відповідно до міжнародного права прав людини. Такі гарантії повинні забезпечувати, щоб заходи, пов'язані з реалізацією правоздатності, були зорієнтованими на повагу до прав, волі та переваг особи, були вільні від конфлікту інтересів та неналежного впливу, були пропорційними та узгоджувались із становищем цієї особи, застосовувались упродовж якомога коротшого проміжку часу та регулярно перевірялись компетентним, незалежним та безстороннім органом чи судовою інстанцією. Ці гарантії повинні бути пропорційними тому ступеню, до якого ці заходи торкаються на прав та інтересів цієї особи.
5. З врахуванням положень цієї статті держави-учасниці вживають усіх належних і ефективних заходів для забезпечення рівних прав людей з інвалідністю на володіння майном та його успадкування, на управління власними фінансовими справами, а також на рівний доступ до банківських позик, іпотечних кредитів та іншим форм фінансового кредитування та забезпечують, щоб особи з інвалідністю не були свавільно позбавлені свого майна.

Порівняння Конвенції з іншими договорами з прав людини

Конвенція доповнює інші міжнародні договори з прав людини. Вона не визнає жодного нового права людини за особами з інвалідністю. Конвенція більшим чином прояснює зобов'язання держав дотримуватись та забезпечувати рівноправне користування правами людини для осіб з інвалідністю.

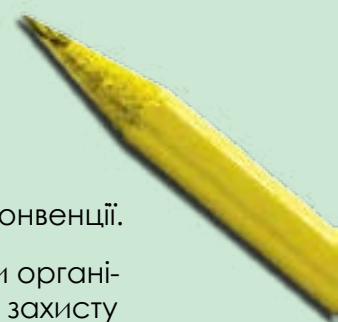
Міжнародні документи з прав людини прийняті після Загальної декларації прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права уточнили ті кроки, що мають бути зроблені державами для забезпечення дотримання цих прав у конкретних ситуаціях. Наприклад, існують договори, що чітко

захищають дітей або працівників – мігрантів та їхні родини; договори що, забороняють катування, дискримінацію на основі статі чи раси. Нова Конвенція концентрує увагу на кроках, що мають бути зроблені державами, щоб забезпечити дотримання прав людей з інвалідністю.

КОНТРОЛЬНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПАРЛАМЕНТАРІВ

Як можна підвищити обізнаність про основні принципи Конвенції:

- Розглянути питання, що стосуються Конвенції.
- Переглянути проекти нормативних актів, щоб оцінити їх відповідність Конвенції.
- Налагодити зв'язки із групами громадянського суспільства, включаючи організації, що представляють людей з інвалідністю, а також організаціями з захисту прав людини.
- Обговорити положення Конвенції під час зустрічей та поїздок до електорату у регіонах, місцевих школах, на партійних засіданнях, тощо.
- Висвітлити статті Конвенції під час промов на народних зібраннях, зокрема у Міжнародний день інвалідів (3 грудня).
- Організувати зустрічі для обговорення Конвенції, на яких будуть присутні парламентарі.
- Організувати телерадіовиступи, що присвячені Конвенції.
- Написати статті про Конвенцію у газетах, часописах, журналах та інших друкованих засобах масової інформації.
- Висунути вимогу про переклад Конвенції національною(-ими) мовою(-ами) та розповсюдження тексту її перекладу.
- Вимагати, щоб Конвенція була доступною у розповсюджених форматах.
- Забезпечити, щоб парламент дотримувався принципів Конвенції з огляду на своїх членів та персоналу, серед яких повинні бути особи з інвалідністю.
- Відстоювати і пропагувати створення парламентського комітету з питань прав людей з інвалідністю, який би відіграв активну роль у моніторингу застосування Конвенції та забезпечував би врахування іншими парламентськими комітетами питань, що стосуються інвалідності.
- Посприяти тому, щоб кожен член парламенту мав копію Конвенції та Факультативного протоколу.
- Пропагувати Конвенцію та Факультативний протокол у своїй політичній роботі та, зокрема, серед свого електорату.
- Провести парламентські слухання щодо прав людей з інвалідністю.

Рамка, наведена вище, демонструє яким чином нова Конвенція запозичила одне право, що було встановлено у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права – право на рівний захист перед законом – розширивши та конкретизувавши його, і чітко застосували до осіб із інвалідністю. Право на рівне визнання перед законом є не лише фундаментальним принципом за своєю суттю, а й передумовою для повного користування іншими правами, оскільки лише за умови визнання перед законом можна захистити права у суді (право на судовий захист), можна укласти договори (право на працю), купувати та продавати майно (право на самостійне володіння приватною власністю, або спільно з іншими), а також одружуватися (право на укладання шлюбу та створення сім'ї).

Люди з інвалідністю дуже часто позбавлялись права на рівне визнання перед законом лише через наявність інвалідності. Деякі особи з інвалідністю просто не реєструвалися при народженні, деяким, які мали повну дієздатність без жодної на те потреби призначались опікуни, які зловживали правами осіб із інвалідністю. Для виправлення цієї ситуації, Конвенція чітко визначає зміст прав та кроків, що повинні бути зроблені державами для забезпечення цих прав.

РОЗДІЛ 3

Моніторинг Конвенції та Факультативного протоколу

Всі зобов'язуючі міжнародні договори з прав людини містять положення про моніторинг і ця Конвенція не є виключенням. Подібно до того, як механізми моніторингу можна віднайти в інших договорах з прав людини, процедура моніторингу, яка окреслена у Конвенції, заохочує до конструктивного діалогу із державами для ефективного впровадження положень Конвенції. Моніторинг також передбачає право осіб подати скаргу та шукати захисту в судовому порядку. Механізми моніторингу виховують підзвітність та посилюють можливості держав виконувати взяті на себе зобов'язання.

Передбачені у Конвенції механізми моніторингу

Конвенція передбачає моніторинг як на національному, так і на міжнародному рівні.

На національному рівні, держави-учасниці повинні визначити певні контролюючі органи в рамках уряду для вивчення питань, що стосуються впровадження Конвенції. Держави-учасниці також повинні зважити необхідність створення чи призначення координуючого органу в рамках уряду, який буде сприяти впровадженню Конвенції. Подібним чином, держави-учасниці повинні підтримувати, посилювати позиції або створити незалежну інституцію, наприклад національна інституція прав людини для сприяння впровадженню, захисту та моніторингу Конвенції. (Більше інформації про національний моніторинг наведено у розділі 7)

На міжнародному рівні, Конвенція передбачає моніторинг шляхом створення комітету незалежних експертів, що називається Комітет з прав інвалідів.

Комітет вивчає періодичні доповіді держав-учасниць. На основі цих доповідей, Комітет проводить роботу із відповідними державами-учасницями та готує зауваження та рекомендації цим державам-учасницям.

Якщо ратифікація державою Факультативного протоколу до Конвенції відбувається окремо, це дозволяє Комітету провести дві додаткові форми моніторингу: процедура особистих повідомлень, за якої Комітет отримує повідомлення (скарги) від осіб, в яких йдеться про порушення з боку держави його/її прав за цією Конвенцією; а також, процедура розслідування, за допомогою якої Комітет проводить розслідування істотних або систематичних порушень Конвенції та, за згодою відповідної держави-учасниці, може здійснити відвідання для більш ретельного розслідування.

Конвенція також передбачає проведення Конференції держав-учасниць для розгляду стану реалізації Конвенції.

Комітет з прав інвалідів

Конвенція надає мандат на створення Комітету з прав інвалідів після набрання нею чинності. Комітет розглядає періодичні доповіді, що подаються державами, розглядає особисті повідомлення, проводить розслідування та робить загальні зауваження та рекомендації.

Комітет на початковій стадії складатиметься із 12 незалежних експертів, однак ця кількість збільшиться до 18 після того, як Конвенцію ратифікують 60 держав. Конференція держав-учасниць обирає членів Комітету, які виступатимуть в особистій якості. Члени Комітету обираються на основі їхньої компетенції та досвіду у сфері прав людей з інвалідністю, а також із врахуванням географічної представленості, представленості різних форм цивілізації та правових систем, збалансованої представленості статей, а також участі у роботі Комітету експертів - людей з інвалідністю.

Держави повинні проводити консультації та залучати людей з інвалідністю, а також організації, що їх представляють під час висунення кандидатів на посаду члену Комітету.

Періодичні доповіді

Кожна держава-учасниця повинна надати Комітету першу всеохоплюючу доповідь про заходи, вжиті для реалізації своїх зобов'язань за цією Конвенцією.

Кожна держава повинна подати свою першу доповідь упродовж двох

років від дати набрання чинності Конвенції для цієї держави. Перша доповідь має:

- ▶ створити конституційні, правові та адміністративні рамки для впровадження Конвенції;
- ▶ надати пояснення до стратегій і програм, прийнятих для реалізації кожного із положень Конвенції;
- ▶ продемонструвати будь-який прогрес у реалізації прав людей з інвалідністю досягнутий внаслідок ратифікації та впровадження Конвенції.

Кожна держава-учасниця повинна подавати наступні доповіді принаймні раз на чотири роки або ж тоді, коли про це просить Комітет. Наступні доповіді мають:

- ▶ надавати відповіді на занепокоєння та інші питання на яких наголосував Комітет у своїх зауваженнях до попередніх доповідей;
- ▶ засвідчити прогрес, досягнутий у реалізації прав людей з інвалідністю за період щодо якого подається доповідь;
- ▶ вказати на будь-які перешкоди, з якими зіткнувся уряд чи інші дійові особи під час впровадження Конвенції за період щодо якого подається доповідь.

Комітет підготує настанови щодо змісту доповідей. Перша доповідь має бути усесторонньою, іншими словами, вона має охопити впровадження усіх положень Конвенції. Наступні доповіді не повинні повторювати раніше надану інформацію. Держави-учасниці повинні здійснювати підготовку доповіді відкрито і прозоро, повинні проводити консультації та залучати до цієї роботи людей з інвалідністю і організації, що їх представляють.

Підготовка періодичних доповідей:

- ▶ заохочує уряди до проведення усестороннього перегляду національного законодавства, стратегій та програм щодо прав людей з інвалідністю;
- ▶ забезпечує регулярний моніторинг з боку держав реалізації прав людей з інвалідністю;
- ▶ заохочує уряди встановити пріоритети та показники, за якими вони можуть оцінювати ефективність;

- ▶ надає урядам основу для порівняння наступних доповідей;
- ▶ надає можливість для громадського обговорення та перевірки ефективності зусиль уряду;
- ▶ наголошує на труднощах у впровадженні, що могли якимось чином бути непоміченими.

Мета періодичних доповідей

Подання періодичних доповідей сприяє виконанню зобов'язань держав за Конвенцією, а також дозволяє уряду, національним інституціям з захисту прав людини та організаціям громадянського суспільства визначити ступінь дотримання прав людей з інвалідністю у цій країні. Подання періодичних доповідей Комітету:

- ▶ надає певний інструмент за допомогою якого уряди, національні організації з захисту прав людини та організації громадянського суспільства можуть краще зрозуміти завдання та права, про які йдеться у Конвенції;
- ▶ підвищує обізнаність про Конвенцію та ситуацію із правами осіб із інвалідністю у певній країні.
- ▶ дозволяє уряду використати досвід незалежного міжнародного комітету у покращенні стану реалізації Конвенції;

Парламентський контроль за поданням доповідей: досвід Південної Африки

Комітет та механізми подання доповідей передбачені Конвенцією подібні до тих, що передбачені у Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Парламенти мають різноманітні шляхи для контролю за поданням цих доповідей. У Південній Африці, наприклад, усі національні доповіді Комітету CEDAW (в дійсності усі доповіді міжнародним органам з моніторингу) мають бути обговорені у парламенті і парламент має забезпечити, щоб доповіді містили широкий спектр поглядів, включаючи погляди громадянського суспільства. Отже парламент проводить дискусії та громадські слухання, запрошує міністрів та запитує документи та звіти у широкого кола агенцій та груп громадян. У Південній Африці члени парламенту включаються до складу національних делегацій, що беруть участь у роботі Комітету CEDAW, а отже забезпечується зрозумілість для них наступних рекомендацій. Парламент також відіграє ключову роль у забезпеченні виконання таких рекомендацій на національному рівні.

Комітет з прав дитини та прав дітей з інвалідністю

Комітет з прав дитини став найактивнішим органом ООН створеним відповідно до договорів з прав людини у сфері прав людей з інвалідністю. Він систематично запитує від держав інформацію про реалізацію прав дітей з інвалідністю у відповідних країнах. У вересні 2006 року Комітет з прав дитини заявив, що діти з інвалідністю і досі наражаються на серйозні труднощі під час реалізації своїх прав, зазначених у Конвенції про права дитини. Комітет наголосив, що перешкодою на шляху до повного користування своїми правами є не інвалідність, а поєднання соціальних, культурних і фізичних бар'єрів, та бар'єрів у ставленні з якими діти з інвалідністю стикаються кожного дня. Комітет дав настанови державам до покращення ситуації із реєстрацією народження та доступу до інформації про сімейне середовище, а також до альтернативного піклування, базового рівня охорони здоров'я і добробуту, освіти і дозвілля, правосуддя у справах неповнолітніх та до запобігання експлуатації та зловживань.

- ▶ привертає увагу громадськості до кращих практик та досвіду в країні;
- ▶ дозволяє урядам використати кращі практики та досвід інших урядів, оскільки всі періодичні доповіді та зауваження щодо них від членів Комітету є відкритими документами;
- ▶ надає авторитетні поради урядам, національним організаціям з прав людини та громадянському суспільству щодо майбутніх дій, включаючи дії в законодавчому полі та щодо стратегій і програм;
- ▶ визначає ті сфери, в яких міжнародна співпраця, зокрема за посередництва ООН, може бути необхідною.

Підсумки періодичного подання доповідей

Як тільки Комітет розглянув доповідь та сформулював свої зауваження та рекомендації до неї, він може передати результати своєї роботи різноманітним спеціалізованим агенціям, фондам та програмам ООН для подальших дій у формі технічної співпраці. Існує багато агенцій ООН, чий мандат включають діяльність пов'язану з правами осіб з інвалідністю, серед них ЮНЕСКО, Міжнародна організація праці (МОП), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Програма розвитку ООН (ПРООН), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), а також Світовий Банк. Залучення цих та інших організацій, держав і Комітету може допомогти забезпеченню того, щоб періодичне подання доповідей сприяло постійному покращенню ситуації із реалізацією прав осіб із інвалідністю.

Конференція держав-учасниць

Держави, що ратифікували Конвенцію, регулярно збиратимуться на Конференцію держав-учасниць для розгляду будь-яких питань, що стосуються реалізації Конвенції. Перша конференція держав-учасниць відбудеться через шість місяців після набрання чинності Конвенцією. Конвенція не передбачає формату чи функцій Конференції.

Інші механізми моніторингу дотримання прав осіб із інвалідністю

Усі договори з прав людини захищають права осіб з інвалідністю, а це означає, що незалежні комітети експертів, створені відповідно до договорів

КОНТРОЛЬНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПАРЛАМЕНТАРІВ

Як можна посприяти ефективності подання періодичної доповіді:

Парламентарі відіграють важливу роль у забезпеченні дотримання урядом своїх зобов'язань за Конвенцією щодо подання доповіді. Парламентарі можуть:

- забезпечити, щоб уряд вчасно підготував свою першу та наступні доповіді;
- наполягати, щоб підготовка проектів доповідей відбувалась із широким залученням людей з інвалідністю через слухання та інші механізми проведення консультацій;
- вимагати пояснень від уряду у разі затримки під час підготовки доповіді та, якщо необхідно, використати парламентські процедури для того, щоб пришвидшити виконання урядом своїх зобов'язань щодо подання доповіді;
- активно залучатися у процес підготовки доповіді, наприклад, шляхом членства у відповідних парламентських комітетах;
- забезпечити, щоб доповідь висвітлювала будь-які заходи, вжиті парламентом для реалізації прав осіб з інвалідністю;
- наполягати на широкому розповсюдженні зауважень, підготовлених Комітетом;
- заохочувати компетентні міністерства до опрацювання зауважень, підготовлених Комітетом;
- ставити питання компетентним міністрам на парламентських слуханнях щодо подальших заходів, спрямованих на усунення істотних перешкод для реалізації Конвенції;
- доводити до відома громадськості питання, що були підняті у зауваженнях Комітету шляхом парламентських та громадських дебатів.

з прав людини, укладених в рамках ООН також відграють свою роль у моніторингу дотримання прав людей з інвалідністю в рамках сфери застосування кожного окремого договору. Наприклад Комітет з прав людини має повноваження на моніторинг дотримання громадянських та політичних прав людей з інвалідністю з поміж держав-учасниць Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Комітет з прав дитини має повноваження на моніторинг реалізації прав дітей з інвалідністю.

Факультативний протокол до Конвенції

Факультативний протокол – це юридичний інструмент, пов’язаний із чинним договором, що торкається тих питань, які не врегульовані або недостатньо врегульовані основним договором. Він зазвичай, але не завжди відкритий до ратифікації чи приєднання державами, що є учасниками основного договору. Такий протокол є «факультативним» у тому сенсі, що держави не зобов’язані ставати учасниками цього протоколу, навіть якщо вони є учасниками основного договору.

Факультативний протокол до Конвенції про права інвалідів запроваджує дві процедури для сприяння реалізації Конвенції: процедура особистих повідомлень та процедура розслідування.

Процедура особистих повідомлень

Процедура особистих повідомлень дозволяє особам та групам осіб у державах, що є сторонами Факультативного протоколу подавати скаргу до Комітету з прав інвалідів про порушення з боку держави одного із своїх зобов’язань за Конвенцією. Така скарга відома як «повідомлення». Комітет розгляне таку скаргу, сформулює свою позицію та рекомендації, якщо в нього такі будуть, щодо повідомлення та надішле їх відповідній державі. Такі погляди та рекомендації будуть включені до відкритого звіту Комітету, що подається Генеральній Асамблеї.

«Факультативний протокол безумовно посилить існуючу систему моніторингу дотримання договору. Значним чином, він допоможе прояснити, що вимагається, а що ні від держав під час забезпечення потерпілим особам засобів для правого захисту. Зрештою, я сподіваюсь, що Факультативний протокол стане кроком у бік до подолання надзвичайно негнучких категорій прав, а також поштовхом у бік до одноманітного сприйняття громадянських, культурних, економічних, політичних та соціальних прав».

Луїза Арбур, Верховний Комісар ООН з прав людини

Зазвичай, процедури особистих повідомлень відбуваються у письмовій формі, іншими словами, ані скажчик, ані держава не постають перед Комітетом особисто; подача повідомлення відбувається у письмовій формі.

Не всі повідомлення є прийнятними. Комітет вважатиме повідомлення неприйнятним, якщо:

- ▶ воно є анонімним;
- ▶ воно є зловживанням правом на подання таких повідомлень або воно не узгоджується із положеннями Конвенції;
- ▶ таке ж повідомлення вже було розглянуто Комітетом;
- ▶ таке ж повідомлення вже було розглянуто в рамках іншої процедури міжнародного провадження або врегулювання;

Процедура особистих повідомлень

Процедура особистих повідомлень складається із таких етапів:

- ▶ Комітет отримує скаргу.
- ▶ Комітет розглядає прийнятність скарги. Інколи прийнятність скарги розглядається одночасно із розглядом скарги по суті. Іншими словами, рішення виноситься щодо прийнятності та одночасно щодо порушення або не порушення з боку держави своїх зобов'язань (суть).
- ▶ Комітет в конфіденційному порядку передає скаргу державі.
- ▶ Упродовж шести місяців, держава має надати пояснення або заяви із уточненням питання або із зазначенням яких засобів захисту права та/ або інших кроків, якщо такі є, було вжито.
- ▶ Скажнику надається можливість прокоментувати зауваження уряду.
- ▶ Комітет може вимагати від держави вживання тимчасових заходів для захисту прав скажника.
- ▶ Комітет вивчає скаргу на закритій сесії.
- ▶ Комітет виносить пропозиції та рекомендації, якщо такі є, державі та скажнику, та дуже часто вимагає від держави надання інформації про вжиті заходи.
- ▶ Комітет публікує свої пропозиції та рекомендації у своєму звіті.

Дедалі частіше, інші комітети, що мають у своєму розпорядженні процедури особистих повідомлень, вимагають від держав надати звіт про заходи, вжиті у відповідь на їхні пропозиції та рекомендації.

- ▶ всі наявні внутрішні засоби правового захисту ще не були вичерпані;
- ▶ воно є явно необґрунтованим або недостатньо аргументованим;
- ▶ факти, що є предметом повідомлення, мали місце до набуття цим Протоколом чинності для відповідної держави-учасниці.

Процедура розслідування

Якщо Комітет отримує достовірну інформацію, що свідчить про істотні та систематичні порушення положень Конвенції з боку держави-учасниці, Комітет може запросити цю державу до співпраці у вивченні інформації шляхом подання зауважень.

Комітет з прав людини розглядає особисті повідомлення від осіб з інвалідністю

Комітет з прав людини, що здійснює моніторинг дотримання Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, вже розглядав особисті повідомлення стосовно прав осіб з інвалідністю.

У справі Гамільтон проти Ямайки (1995) Комітет з прав людини розглянув ставлення та умови утримання під час ув'язнення засудженої особи із інвалідністю у камері для засуджених до смертної кари. У скаржника були паралізовані обидві нижні кінцівки та йому було дуже важко забиратися у ліжку. Комітет з прав людини встановив, що нехтування адміністрацією в'язниці факту інвалідності в'язня, а також невживання належних заходів стосовно нього порушило право автора повідомлення на гуманне ставлення і повагу до властивої людській особі гідності, а це в свою чергу суперечило пункту 1 статті 10 Пакту.

У справі Клемент Френсіс проти Ямайки (1994) Комітет з прав людини визнав недбалість держави у тому, щоб потурбуватися про психічний стан, що погіршувався, засудженого до смертної кари, а також за недбалість у вживанні необхідних кроків для покращення його душевного стану, що стало порушенням прав жертви згідно зі статтею 7 і пунктом 1 статті 10 Пакту.

У справі С. проти Австралії (1999) шукач притулку з Ірану перебував під вартою доки влада Австралії розглядала його клопотання про притулок. Комітет з прав людини встановив, що тривале утримання під вартою скаржника незважаючи на його психічний стан, що погіршувався є порушенням його права згідно зі статтею 7 Пакту (заборона катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність поведень). Комітет з прав людини також постановив, що депортація заявника до Ісламської республіки Іран, де він навряд чи отримав ефективне лікування та відповідний догляд, стала порушенням статті 7.

Після вивчення зауважень держави, та будь-якої іншої достовірної інформації, Комітет може призначити одного чи кількох своїх членів для проведення негайного розслідування та підготовки звіту про його результати. У разі наявності підстав, та за згодою відповідної держави, таке розслідування може включати обстеження розгляду стану справ на місці. Після вивчення результатів такого розслідування, Комітет повинен передати зроблені ним висновки разом із своїми коментарями державі, яка упродовж наступних шести місяців має подати Комітету свої зауваження. Розслідування проводиться в конфіденційному порядку та має відбуватися у тісній співпраці із відповідною державою.

Після шестимісячного періоду, упродовж якого держава повинна подати свої зауваження, її можуть запросити надати детальний опис заходів, вжитих у відповідь на розслідування. Комітет може також вимагати подання додаткової інформації. Далі Комітет опублікує резюме своїх висновків у своєму звіті Генеральній Асамблеї. За згодою відповідної держави Комітет може також опублікувати повний звіт про розслідування.

Будь-яка держава, що ратифікує Факультативний протокол, може зробити застереження, що вона не визнає повноваження Комітету на проведення процедури розслідування. Іншими словами, під час підписання, ратифікації чи приєднання до Протоколу, держава може заявити, що вона не визнає компетенцію Комітету на проведення розслідувань. Проте, навіть якщо вона робить застереження щодо проведення процедури розслідування, всі держави-учасниці Факультативного протоколу повинні взяти на себе зобов'язання щодо процедури індивідуальних повідомлень.

Більшість міжнародних договорів з прав людини містять факультативні процедури повідомлень, а деякі містять і процедури розслідування. Всі ці процедури мають певне відношення до прав людей з інвалідністю. Зазначені нижче міжнародні документи містять процедури особистих повідомлень:

- ▶ Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права
- ▶ Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації
- ▶ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання
- ▶ Факультативний протокол до Конвенції щодо ліквідації всіх форм дискримінації жінок
- ▶ Міжнародна конвенція про захист усіх трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей

- ▶ Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень (ще не набрала чинності)

Зазначені нижче міжнародні документи містять процедури розслідування:

- ▶ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання
- ▶ Факультативний протокол до Конвенції щодо ліквідації всіх форм дискримінації жінок
- ▶ Міжнародна конвенція для захисту всіх осіб від насильницьких зникнень (ще не набрала чинності)

Погляд на процедуру особистих повідомлень та процедуру розслідування

Процедура індивідуальних повідомлень:

- ▶ надає можливість вживання конкретних дій для виправлення ситуації в окремих випадках, коли держава порушує права осіб з інвалідністю та коли не існує засобів правового захисту в рамках національних процедур;
- ▶ надає можливість звернутися по міжнародну допомогу для осіб з інвалідністю, яким було відмовлено у доступі до правосуддя на національному рівні;
- ▶ дозволяє Комітету наголосити на потребі у більш ефективних засобах правового захисту на національному рівні;
- ▶ дозволяє Комітету розробити нові законодавчі принципи про те, яким чином краще реалізувати та захищати права осіб з інвалідністю;
- ▶ надавати допомогу державам

під час визначення змісту своїх зобов'язань за Конвенцією і в такий спосіб допомагати їм у реалізації своїх зобов'язань.

Процедура розслідування:

- ▶ надає можливість Комітету вирішувати питання із систематичними та поширеними порушеннями прав осіб з інвалідністю;
- ▶ надає можливість Комітету рекомендувати заходи, спрямовані на боротьбу із структурними причинами дискримінації щодо осіб з інвалідністю;
- ▶ надає можливість Комітету встановити широку низку рекомендацій для досягнення вищого рівня дотримання прав осіб з інвалідністю;
- ▶ дозволяє Комітету проводити роботу із державами з усунення перешкод до повного користування особами з інвалідністю своїми правами.

Однак, незважаючи на те, що всі ці договори дозволяють подання особистих повідомлень особами з інвалідністю, які проживають у державах, що ратифікували ці процедури, жоден з них конкретно не фокусується на правах людей з інвалідністю. В той же час коли всі ці комітети мають у своєму складі експертів із прав людини, вони необов'язково отримують користь від досвіду і знань у сфері прав людей з інвалідністю. Отже, Факультативний протокол до Конвенції про права інвалідів надає процедури, які точно фокусуються на захисті прав осіб з інвалідністю.

Приєднання до Факультативного протоколу

Факультативний протокол заохочує держав до ефективної реалізації Конвенції, до забезпечення засобів правового захисту, що є доступними на локальному рівні, до усунення дискримінаційних законів та практики, а також є додатковим шаром зобов'язань через створення додаткових гарантій, за які держави будуть нести відповідальність відповідно до своїх зобов'язань за Конвенцією.

Факультативний протокол є інструментом, що використовується державами для:

- ▶ удосконалення існуючих механізмів захисту осіб з інвалідністю;
- ▶ доповнення існуючих механізмів захисту;
- ▶ покращення розуміння державою тих кроків, які вона має зробити для захисту та реалізації прав осіб з інвалідністю;
- ▶ одстоювання дій держави у випадках, коли Комітет не виявляє жодного порушення;
- ▶ заохочення проведення змін в дискримінаційних законах, стратегіях і практиці;
- ▶ забезпечення більшої обізнаності громадськості про стандарти прав людини по відношенню до осіб із інвалідністю.

Процедура підписання, ратифікації або приєднання до Факультативного протоколу є тією ж самою, що й для Конвенції, проте, Факультативний протокол набирає чинності лише після 10 ратифікацій чи приєднань у порівнянні із 20 для Конвенції. В Розділі 4 йдеться про процедури, яких необхідно дотримуватись під час підписання, ратифікації чи приєднання до Конвенції.

Секретаріат ООН, що підтримує Конвенцію

Управління Верховного Комісара ООН з прав людини, що розташовано у м. Женева (Швейцарія) буде допомагати Комітету з прав інвалідів. Департамент з економічних та соціальних питань ООН, що розташований у Нью-Йорку буде допомагати Конференції держав-учасниць.

Контактна інформація зазначена на наступній сторінці.

КОНТРОЛЬНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПАРЛАМЕНТАРІВ

Як можна підвищити обізнаність про Факультативний протокол:

- Встановити чи має уряд намір стати учасником факультативного протоколу, якщо ні, то дізнатись чому.
- Підняти у парламенті питання стосовно тих дій, які уряд має намір вжити стосовно Факультативного протоколу.
- Внести свій законопроект щодо цього питання.
- Сприяти проведенню парламентських дебатів щодо Факультативного протоколу.
- Змобілізувати громадську думку шляхом проведення організованих громадських кампаній і заходів із залученням телебачення, радіо та друкованих засобів масової інформації, а також під час зустрічей із громадськістю.
- Забезпечити переклад Факультативного протоколу національними мовами та його широке розповсюдження.
- Забезпечити доступність Факультативного протоколу та простої для розуміння інформації про передбачені ним процедури національними мовами.
- Організувати та взяти участь у круглих столах та інформаційних семінарах присвячених Факультативному протоколу для парламентарів, членів уряду та представників організацій громадянського суспільства.
- Встановити зв'язки із організаціями, що представляють осіб з інвалідністю та організаціями з захисту прав людини.
- Використати Міжнародний день інвалідів (3 грудня) як привід для заохочення дій, спрямованих на підписання та ратифікацію Факультативного протоколу.
- Заохочувати осіб із інвалідністю, чиї права були порушені до належного використання положень Факультативного протоколу.

Контактна інформація:

Комітет з прав людей з інвалідністю
Управління Верховного Комісара ООН з прав людини

UNOG-OHCHR
1211 Geneva 10
SWITZERLAND

E-mail: crpd@ohchr.org

(Будь-ласка вкажіть у темі листа «Запит інформації»)

Конференція держав-учасниць
Секретаріат Конвенції про права інвалідів

Department of Economic and Social Affairs
Департамент з економічних та соціальних питань
Two United Nations Plaza
New York, NY, 10017
United States of America

Факс: +1-212-963-0111

E-mail: enable@un.org

РОЗДІЛ 4

Приєднання до Конвенції та Факультативного протоколу

Шляхи, якими міжнародний договір входить до національного законодавства різняться залежно від парламентської системи та порядку встановленому в національному праві. Проте, у будь-якому разі держава має зробити певні кроки для того щоб стати учасницею Конвенції та Факультативного протоколу. Ці заходи є звичайною практикою відповідно до міжнародного права.

Приєднання до Конвенції

Підписання договору

Держава стає учасницею Конвенції та Факультативного протоколу шляхом підписання або ратифікації цих документів або шляхом приєднання до них. Організації регіональної інтеграції стає учасницею Конвенції та Факультативного протоколу шляхом підписання та формального підтвердження свого наміру або шляхом приєднання до них. Передумовою до підписання чи ратифікації Факультативного протоколу є попереднє підписання та ратифікація Конвенції.

Першим кроком у процесі приєднання до будь-якого договору є його підписання. Підписання має бути узгоджено з юридичним управлінням у штаб-квартирі ООН в Нью-Йорку. У той час коли деякі договори не залишають відкритим строк для підписання, ця Конвенція та Факультативний протокол відкриті до підписання у будь-який час.

Що означає підписання договору

Конвенція та Факультативний протокол передбачають нескладну процедуру підписання. Це означає, що на державу або

Хто може підписати Конвенцію чи Факультативний протокол?

Голови держав, Голови урядів або міністри зовнішніх справ мають право на підписання договору від імені держави без видачі відповідного уповноваження.

Інші представники, що мають намір підписати договір повинні, мати на це повні повноваження, що надаються однією із вищезгаданих влад і надають чіткий дозвіл на підписання Конвенції або Факультативного протоколу названому представнику.

Держави або організації регіональної інтеграції, що мають бажання підписати Конвенцію та/або Факультативний протокол через представника, повинні заздалегідь надати копії необхідних повних повноважень за такою адресою:

Договірний відділ (Treaty Section)
Юридичне управління (Office of Legal Affairs)
Штаб-квартира ООН (United Nations Headquarters)
Нью Йорк (New York)
Сполучені Штати Америки (United States of America)
тел.: +1212 963 50 47
факс: +1212 963 36 93
e-mail: treaty@un.org

організацію регіональної інтеграції, які підписують Конвенцію або Факультативний протокол одразу після підписання не накладаються жодні юридичні зобов'язання. Однак, підписуючи Конвенцію або Факультативний протокол, держави або організації регіональної інтеграції заявляють про свій намір зробити перші кроки, щоб пізніше взяти на себе певні зобов'язання відповідно до договору. Факт підписання також створює певне, упродовж періоду від підписання та ратифікації або згоди на зобов'язання, зобов'язання утриматись від дій, що можуть завдати шкоди предмету або меті договору.

Висловлення згоди на зобов'язання

Для того, щоб стати учасницею Конвенції та Факультативного протоколу, держава повинна продемонструвати конкретною дією свою готовність взяти на себе юридичні права та зобов'язання, що містяться в цих двох документах. Іншими словами, вона має висловити свою згоду бути зобов'язаною за Конвенцією та Факультативним протоколом.

Згідно з Конвенцією та Факультативним протоколом, держави можуть висловити свою згоду на зобов'язання за Конвенцією кількома шляхами:

- ▶ Ратифікація (для держав)
- ▶ Приєднання (для держав та організацій регіональної інтеграції)
- ▶ Формальне підтвердження (для організацій регіональної інтеграції)

Згодна на взяття зобов'язань за Конвенцією та Факультативним протоколом – це акт відповідно до якого держави висловлюють свою готовність взяти на себе юридичні зобов'язання згідно з цим документом.

Процес ратифікації

▶ Ратифікація на міжнародному рівні

Конвенція так само як і Факультативний протокол передбачає для держав можливість висловити свою згоду на взяття на себе зобов'язань шляхом підписання із наступною ратифікацією. Після ратифікації на міжнародному рівні, держави вважаються юридично зобов'язаними за договором.

▶ Ратифікація на національному рівні

Ратифікацію на міжнародному рівні не слід плутати із ратифікацією на національному рівні. На національному рівні, державі ймовірно доведеться ратифікувати договір відповідно до своїх власних положень Конституції чи законодавства перш ніж вона висловить згоду на зобов'язання міжнародного характеру. Наприклад, Конституція може вимагати, щоб парламент вивчив положення Конвенції та вирішив питання про ратифікацію ще до того, як на міжнародному рівні буде вчинено акт, який засвідчить згоду держави на взяття на себе зобов'язань за договором. Проте, ратифікація лише на національному рівні не є достатньою для підтвердження наміру держави взяти на себе зобов'язання на міжнародному рівні. Саме тому необхідна ратифікація на міжнародному рівні, незважаючи на національні процедури.

Ратифікація організаціями регіональної інтеграції

Конвенція та Факультативний протокол дозволяють організаціям регіональної інтеграції, таким як Європейський Союз, висловлювати свою згоду на взяття на себе зобов'язань або за Конвенцією або за Факультативним протоколом шляхом підписання та «формального підтвердження». Формальне підтвердження має такі ж практичні наслідки, що й ратифікація. Таким чином, після формального підтвердження, організація регіональної інтеграції вважається юридично зобов'язаною за Конвенцією та/або Факультативним протоколом.

Різниця між підписанням, ратифікацією, формальним підтвердженням та приєднанням

- ▶ **Підписання** вказує на намір держави вжити кроків, щоб висловити свою згоду взяти зобов'язання за Конвенцією та/або Факультативним протоколом пізніше. Підписання також створює зобов'язання упродовж періоду між підписанням та згодою на взяття зобов'язань – утримуватись від дій, що можуть зашкодити предмету чи меті договору.
- ▶ **Ратифікація** юридично зобов'язує державу реалізувати Конвенцію та/або Факультативний протокол.
- ▶ **Формальне підтвердження** юридично зобов'язує організацію регіональної інтеграції впровадити Конвенцію та/або Факультативний протокол.
- ▶ **Приєднання** юридично зобов'язує державу або організацію регіональної інтеграції впровадити Конвенцію та/або Факультативний протокол.

Приєднання

Держава або організація регіональної інтеграції також можуть висловити свою згоду на зобов'язання за Конвенцією або Факультативним протоколом шляхом здачі на зберігання Генеральному Секретарю ООН документа про приєднання.

Приєднання має такі самі правові наслідки що й ратифікація; проте, на відміну від ратифікації, якій має передувати підписання, щоб створити юридичні зобов'язання відповідно до міжнародного права, приєднання вимагає лише одного кроку, а саме – здачі на зберігання документа про приєднання.

Документи про ратифікацію, формальне підтвердження або приєднання

Коли держава бажає ратифікувати або приєднатися до Конвенції або Факультативного протоколу, або організація регіональної інтеграції бажає формально підтвердити чи приєднатися – держава або організація регіональної інтеграції повинні оформити документ про ратифікацію, формальне підтвердження чи приєднання, підписаний головою держави, головою уряду або міністром закордонних справ.

Офіційної форми інструменту не існує, але він має містити таке:

- ▶ назву, дату та місце укладення Конвенції та/або Факультативного протоколу;
- ▶ повне ім'я та посаду особи, яка підписує документ;
- ▶ однозначну заяву про намір уряду, від імені держави, вважати себе

зобов'язаним за Конвенцією та/або Факультативним протоколом, а також взяти на себе обов'язок чесно дотримуватися та впроваджувати їх положення;

- ▶ підпис глави держави, голови уряду або міністра зовнішніх справ (офіційна печатка не потрібна) чи іншої особи, що на цей час виконує такі обов'язки або ж особа уповноважена на це однією із зазначених вище посадових осіб.

Документ про ратифікацію, формальне підтвердження або приєднання набуває чинності лише від тоді, як держава або організації регіональної інтеграції здають на зберігання Генеральному Секретарю Організації Об'єднаних Націй у штаб-квартиру ООН в Нью-Йорку.

Держави або організації регіональної інтеграції повинні доставити такі документи до Договірному відділу Організації Об'єднаних Націй для того, щоб цей акт було відразу опрацьовано. (Див. контактну інформацію Договірному відділу вище).

Якщо це можливо, держава або організація регіональної інтеграції повинні надати точні переклади англійською та/або французькою мовами документів, що укладені іншими мовами. Це допоможе швидкому опрацюванню документа.

Роль парламенту у процесі ратифікації

Парламенти відіграють ключову роль у процесі ратифікації. В той час коли представник виконавчої влади – голова держави, голова уряду або міністр закордонних справ – підписує та ратифікує договори, у більшості країн, остаточне рішення щодо ратифікації залишається за парламентом, який повинен затвердити ратифікацію. Через зростання кількості договорів та через те що вони охоплюють дедалі ширше коло предметів та несуть чіткі наслідки для внутрішньодержавного законодавства і політики, парламенти в усіх країнах приділяють все більше уваги прерогативі виконавчої влади на укладання договорів. В кінці цієї секції можна ознайомитися із контрольним переліком можливих дій з боку парламентарів з цього приводу.

Коли Конвенція та Факультативний протокол набувають чинності

В момент набуття чинності кожним документом, Конвенція та Факультативний протокол стають юридично зобов'язуючими для держав-учасниць.

Вірогідно, що Конвенція та Факультативний протокол набудуть чинності з двох різних дат, оскільки ці два документи мають відмінні процедури набуття чинності:

Роль парламенту у процесі ратифікації

Роль парламентів у процесі ратифікації різниться залежно від країни. В Австралії парламент слідкує за діями уряду, що мають на меті ратифікувати договір. За таким порядком, будь-які дії, що стосуються договору, наприклад ратифікація, виносяться на розгляд в Парламенті принаймні за 15 сесійних днів, що передують таким діям уряду. Під час внесення на розгляд парламенту, текст запропонованого договору супроводжується аналізом національного інтересу (ANI), що пояснює чому уряд вважає за доцільне ратифікувати цей договір. ANI містить інформацію, що стосується:

- ▶ економічних, екологічних, соціальних та культурних наслідків запропонованого договору;
- ▶ зобов'язань, що покладає договір;
- ▶ як договір буде впроваджуватись на внутрішньодержавному рівні;
- ▶ фінансових видатків, пов'язаних із впровадженням договору та дотриманням його положень; та
- ▶ консультацій, проведених із органами державної влади, промисловістю, групами, що представляють різні громади, а також іншими зацікавленими сторонами.

Договірний комітет вивчає ANI та інші доречні матеріали, після чого публікує результати свого аналізу у національній пресі та на Веб-сторінці, пропонуючи будь-якій зацікавленій особі висловити свої зауваження щодо запропонованої дії стосовно договору. Комітет регулярно проводить громадські слухання та представляє Парламенту доповідь, що містить його поради щодо доцільності ратифікації Австралією такого договору або інших дій з цього приводу.

В Австралії уряд може все одно ратифікувати договір, навіть якщо Договірний комітет порекомендував не робити цього; як альтернатива, уряд може прийняти рішення проти здійснення ратифікації, хоча на цьому наполягав Комітет. Проте, цей порядок не передбачає важливих шляхів громадського та парламентського нагляду за рішеннями уряду стосовно ратифікації міжнародних договорів.

- ▶ Конвенція набуває чинності на 30-й день після здачі на зберігання 20-ї ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.
- ▶ Факультативний протокол набуває чинності на 30-й день після здачі на зберігання 10-ї ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Як тільки Конвенція та Факультативний протокол набувають чинності на міжнародному рівні, для кожної держави або організації регіональної інтеграції, що ратифікують її, Конвенція набуває чинності на національному і регіональному рівнях через 30 днів після здачі на зберігання їхніх ратифікаційних грамот.

Більш докладна інформація про процес ратифікації розміщена на Веб-сайті Юридичного управління: <http://untreaty.un.org>

Застереження до Конвенції та Факультативного протоколу

Застереження – це заява, що має за мету виключити або змінити правові наслідки положень договору стосовно відповідної держави або організації регіональної інтеграції. Заява може мати назву «застереження», «декларація», «порозуміння» або «тлумачна декларація». Незважаючи на те, як вона висловлена чи названа, будь-яка заява, що виключає або змінює правові наслідки положень договору фактично є застереженням. Застереження може надати можливість державі або організації регіональної інтеграції, які за інших обставин були б неохочі чи нездатні стати учасниками Конвенції або Факультативного протоколу, все ж таки стати сторонами останніх.

Держави або організації регіональної інтеграції можуть зробити застереження під час підписання, ратифікації, формального підтвердження чи приєднання. Якщо застереження робиться під час підписання, таке застереження вважається лише декларативним та повинно бути формально підтверджено в письмовій формі, коли держава висловлює свою згоду на взяття на себе зобов'язань.

Держави або організації інтеграції можуть також зробити застереження після ратифікації, формального підтвердження чи приєднання.

Застереження, що не припускаються

Конвенція і Факультативний протокол дозволяють застереження. Проте, застереження, що не узгоджуються із об'єктом і метою Конвенції чи Факультативного протоколу не припускаються.

Висловлення заперечення щодо застереження

Після того як застереження було розповсюджено, інші держави мають у своєму розпорядженні 12 місяців, упродовж яких вони можуть висловити своє заперечення щодо цього застереження, починаючи від дати, коли повідомлення про застереження було здано на зберігання або від дати, коли держава або організація регіональної інтеграції висловили свою згоду взяти на себе зобов'язання за договором, незалежно від того, яка з них є більш пізньою.

Якщо подає заперечення щодо застереження Генеральному Секретарю після спливу 12-місячного періоду, Генеральний Секретар розповсюджує її як «повідомлення».

Зазвичай, якщо держава або організація регіональної інтеграції формулюють застереження, воно має бути включено до документу про ратифікацію, формальне підтвердження чи приєднання або має бути подано у додатку до нього та окремо підписаним главою держави, головою уряду або міністром закордонних справ, або ж особою уповноваженою на це однією із зазначених вище посадових осіб.

Коли Генеральний Секретар Організації Об'єднаних Націй отримує застереження, він інформує інші держави, зазвичай електронною поштою, у день формулювання цього застереження. Якщо Генеральний Секретар отримує застереження після того, як документ про ратифікацію, формальне підтвердження чи приєднання було здано на зберігання і це застереження відповідає формальним вимогам, що наведені нижче, Генеральний Секретар розповсюджує це застереження серед всіх зацікавлених держав.

Внесення змін та зняття застереження

До чинного застереження можуть бути внесені зміни. Внесення змін може мати наслідок - часткове зняття застереження або може запровадити нові виключення або зміни до правових наслідків певних положень. Зміна останнього виду вважається формою нового застереження. Генеральний Секретар Організації Об'єднаних Націй розповсюджує ці зміни та надає іншим державам 12 місяців, упродовж яких вони можуть висловити свої заперечення щодо цих змін. У разі відсутності заперечень, Генеральний Секретар приймає на зберігання ці зміни. У разі наявності заперечень, внесення змін не відбувається.

Держава або організація інтеграції можуть зняти будь-яке застереження, яке вони зробили до Конвенції або Факультативного протоколу у будь-який час. Зняття застереження повинно бути сформульовано у письмовій формі та підписано главою держави, головою уряду або міністром закордонних справ, або ж особою уповноваженою на це однією із зазначених вище посадових осіб. Генеральний Секретар Організації Об'єднаних Націй надсилає повідомлення про зняття застереження усім зацікавленим державам.

Декларації до Конвенції та Факультативного протоколу

Типи декларацій до Конвенції та Факультативного протоколу

Згідно з Конвенцією, держави можуть робити декларації лише у формі тлумачних декларацій та факультативних декларацій.

► Тлумачні декларації

Держава або організація інтеграції можуть також зробити заяву про

своє розуміння змісту питання, що міститься у договорі або про тлумачення його певних положень.

Такі заяви називаються «деклараціями» або «тлумачними деклараціями». На відміну від застережень, ці декларації не мають на меті виключити або змінити правові наслідки договору. Мета декларацій полягає у проясненні значення певних положень чи договору взагалі.

► Факультативні декларації

Ця додаткова форма декларації дозволена згідно з Факультативним протоколом. Факультативний протокол запроваджує дві процедури: систему, що дозволяє особам подавати клопотання до Комітету з прав інвалідів, заявляючи про порушення Конвенції (процедура особистих повідомлень), та систему, що дозволяє Комітету проводити розслідування коли він отримує достовірну інформацію, що свідчить про істотні чи систематичні порушення прав, встановлених Конвенцією з боку держави-учасниці (процедура розслідування). Держави та організації регіональної інтеграції, що ратифікують Факультативний протокол можуть, під час підписання, ратифікації чи приєднання заявити, що вони не визнають компетенції Комітету відносно процедур розслідування.

Подання декларацій до Конвенції

Зазвичай, декларації здаються на зберігання під час підписання або під час здачі на зберігання документа про ратифікацію, формальне підтвердження чи приєднання.

Тлумачні декларації не мають правового наслідку подібного до застережень, а отже не вимагають підписання офіційним органом, оскільки вони явно походять від зацікавленої держави. Тим не менш, бажано, щоб така декларація була підписана головою держави, головою уряду або міністром закордонних справ, або ж особою уповноваженою на це однією із зазначених вище посадових осіб.

Оскільки факультативні декларації впливають на юридичні зобов'язання, покладені на державу або організацію регіональної інтеграції, що їх вносить, ці декларації повинні бути підписані головою держави, головою уряду або міністром закордонних справ, або ж особою уповноваженою на це однією із зазначених вище посадових осіб.

Як тільки Генеральний Секретар Організації Об'єднаних Націй отримує декларацію, він повідомляє її текст усім зацікавленим державам, включаючи засобами електронної пошти, надаючи цим державам можливість зробити свої власні висновки про статус такої декларації.

Декларація, що прирівнюється до застереження та не узгоджується із об'єктом та метою Конвенції або Факультативного протоколу є неприпустимою. Якщо трапляється такий випадок, будь-яка держава може повідомити Генерального Секретаря про заперечення. Генеральний Секретар розповсюджує будь-які отримані заперечення. Заперечення до декларацій зазвичай зосереджують увагу на тому, чи є заява звичайною тлумачною декларацією, або ж вона фактично є справжнім застереженням, що змінить правові наслідки договору. Держава, що подає заперечення інколи вимагає, щоб держава, яка подає декларацію «прояснила» свій намір. У такому випадку, якщо держава, яка подає декларацію погоджується, що вона сформулювала застереження замість декларації, вона може зняти своє застереження або підтвердити, що її заява є лише декларацією.

Так само як і у випадку із застереженнями, існує можливість внести зміни чи зняти декларації.

Значення Конвенції для держав, що не є її учасницями

В ідеалі, держави мають ратифікувати Конвенцію та Факультативний протокол, щоб забезпечити оптимальний рівень захисту прав осіб з інвалідністю на своїй території. Навіть тоді, коли держава не є учасницею Конвенції та Факультативного протоколу, положення Конвенції можуть мати для неї значення. Прийняття Конвенції без голосування Генеральної Асамблеї ООН свідчить про усвідомлення світовою спільнотою потреби у реалізації та захисті прав осіб із інвалідністю. Принаймні Конвенція носить моральний авторитет та може бути використана як керівництво для держав та навіть для прискорення реформи, якщо існує недостатньо політичної волі для цього. Якщо уряд вирішує провести правову реформу, парламентарі можуть використовувати Конвенцію в якості визнаного на міжнародному рівні стандарту, відповідно до якого національне законодавство та стратегії можуть переглядатися. Конвенція може також бути використана як приклад для наслідування під час розробки нового законодавства.

Держави досі мають зобов'язання за іншими міжнародними договорами з прав людини та за загальним міжнародним правом щодо реалізації та захисту прав людини, включаючи права осіб із інвалідністю. Наприклад, всі держави ратифікували принаймні один основний договір з прав людини, а це означає, що держави погодилися заборонити дискримінацію, включаючи дискримінацію стосовно осіб з інвалідністю. Подібним чином, держави мають зобов'язання щодо дотримання міжнародного права з прав людини та імперативних норм міжнародного права, наприклад заборона катувань.

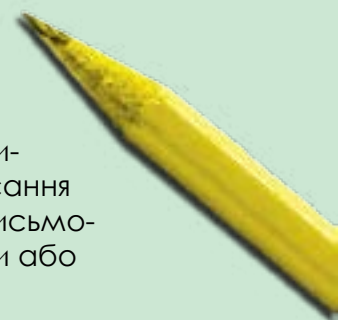
Примітка:

Зміст цього розділу було адаптовано з розділу 3 «Практичний посібник з договорів» Юридичне управління ООН, доступний за адресою: <http://untreaty.un.org/English/TreatyHandbook/hbframeset.htm>

КОНТРОЛЬНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПАРЛАМЕНТАРІВ

Як можна допомогти забезпечити, щоб мій уряд підписав та ратифікував, або приєднався до Конвенції та Факультативного протоколу:

- Перевірити чи має уряд намір підписати та ратифікувати Конвенцію та Факультативний протокол.
- Якщо ні, використати парламентські процедури для встановлення причин для такої бездіяльності та заохотити уряд розпочати процес підписання та ратифікації без жодних зволікань. Наприклад, поставити усне чи письмове питання своєму уряду, щоб дізнатися про його намір ратифікувати або про причини для будь-якої бездіяльності уряду.
- Подумати над своїм правом внести власний проект закону з цього питання.
- Сприяти проведенню парламентських дебатів з цього питання.
- Мобілізувати громадську думку шляхом кампаній підвищення свідомості громадян та поширювати інформацію, що пропагує ратифікацію Конвенції та Факультативного протоколу.
- Якщо процедура підписання вже розпочалась, перевірити чи має уряд намір зробити застереження до Конвенції та Факультативного протоколу і, якщо так, то встановити чи ці застереження є необхідними та чи узгоджуються вони із об'єктом та метою Конвенції та Факультативного протоколу. Якщо ви дійшли висновку, що вони необґрунтовані, зробіть так, щоб уряд змінив свою позицію.
- Якщо ратифікація вже відбулась, перевірте чи залишаються чинними застереження, зроблені вашим урядом та чи є вони наразі необхідними. Якщо ви дійшли висновку, що вони непотрібні, зробіть так, щоб вони були зняті.
- Переконайтеся, що посадові особи держави, представники держави та широка громадськість були обізнані у тому, що держава ратифікувала чи приєдналася до Конвенції та Факультативного протоколу.
- Якщо ваша країна ратифікувала чи приєдналася до Конвенції, але досі не ратифікувала Факультативний протокол, дізнайтеся чому так трапилось і вживайте заходів для усунення чи зменшення перешкод до ратифікації Факультативного протоколу та заохочуйте якнайшвидшу ратифікацію Факультативного протоколу.

РОЗДІЛ 5

Національне законодавство і Конвенція

Один із основоположних принципів міжнародного права полягає у тому, що держава-учасниця міжнародного договору повинна забезпечити, щоб її внутрішньодержавне законодавство та практика узгоджувались із тим, що вимагається відповідно до договору. У деяких випадках, договір може надати загальні настанови щодо тих заходів, яких необхідно вжити. В інших, договір містить конкретні умови щодо таких заходів. Конвенція про права інвалідів містить обидва типи таких положень. Тому, парламент відіграє ключову роль у забезпеченні того, щоб законодавчі заходи, яких вимагає Конвенція були ухвалені.

Багато з положень, що містяться у Конвенції, подібні за своїм формулюванням чи змістом до положень інших договорів з прав людини, учасницею яких є певна держава. Корисним буде вивчення питання яким чином ці договори реалізуються з тим, щоб визначити ті необхідні кроки для впровадження Конвенції про права інвалідів.

Інкорпорація Конвенції у внутрішньодержавне право

Значення підписання та ратифікації

Розділ 4 детально пояснює процес та значення підписання та ратифікації Конвенції та Факультативного протоколу. Під час вивчення законодавчих заходів для впровадження Конвенції необхідно пам'ятати про таке:

- ▶ Часові межі між підписанням Конвенції та Факультативного протоколу і їх ратифікацією не встановлені;

- ▶ Підписання Конвенції або Факультативного протоколу зобов'язує державу утриматись від будь-яких дій, що можуть завдати шкоди об'єкту чи меті будь-якого із цих документів;
- ▶ Ратифікація Конвенції або Факультативного протоколу свідчить принаймні про обов'язок взяти на себе зобов'язання за цими документами та виконувати цей обов'язок сумлінно.

Одним із основоположних обов'язків, що містяться у Конвенції полягає у тому, що національне законодавство повинно гарантувати користування правами, встановленими у Конвенції. Саме тому, члени парламенту повинні подумати над тим, як найкращим чином ввести в дію у національному законодавстві права, гарантовані Конвенцією. Обраний метод буде різним, залежно від конституційної та правової системи окремих країн:

- ▶ В деяких країнах, одразу після ратифікації на міжнародному рівні, Конвенція може автоматично стати частиною національного законодавства.

«Уганда була однією з 82 країн, що підписали Конвенцію 30 березня і процес її ратифікації наразі триває. Коли Конвенція буде впроваджена – це означатиме істотну зміну парадигми у бік до поняття інвалідності, як моделі прав людини, що втілює принципи гідності, недискримінації, повноцінну участь, повагу, рівність та доступність, а також покращить ситуацію із правами та включенням у суспільство усіх людей з інвалідністю».

Джеймс Мванда, колишній член парламенту (Уганда)

Заходи для забезпечення відповідності нових та переглянутих законів до Конвенції

Уряди можуть отримати користь від проведення новоствореними або вже існуючими органами, такими як комісія з питань забезпечення рівності, національний орган з прав людини або комісія з питань інвалідності, всеохоплюючого перегляду законодавства. Цей процес має включати:

- ▶ залучення експертів з урядових органів та міністерств, громадянського суспільства та людей з інвалідністю, а також організацій, що їх представляють;
- ▶ визначення та моніторинг часових меж для завершення перегляду;
- ▶ створення парламентського комітету для здійснення нагляду за цим процесом та систематичного вивчення будь-якої законодавчої пропозиції для забезпечення узгодженості з Конвенцією.

Іншими словами, Конвенція підлягатиме прямому застосуванню національними судами та іншими правовими органами.

- ▶ В деяких інших країнах, законодавчій владі, можливо, доведеться прийняти закон про ратифікацію на національному рівні. Наслідком цього може стати інкорпорація Конвенції у національне законодавство.

Конституційні гарантії рівності для осіб з інвалідністю

Параграф 15 **Канадської хартії про основоположні права та свободи** (1982) визначає: Рівність перед законом та на основі закону, а також рівний захист і заступництво закону. Закон не робить відмінності для осіб і однаковим чином застосовується до всіх, та всі мають право на рівний захист і заступництво закону, незалежно від будь-яких відмінностей, зокрема, за расовою приналежністю, національним чи етнічним походженням, кольором шкіри, релігією, статтю, віком чи внаслідок психічних або фізичних вад.

Стаття 3 **Конституції Народної Республіки Китай** зазначає, що «інваліди користуються такими самими правами, що й інші громадяни стосовно політичних, культурних та соціальних аспектів, а також стосовно сімейного життя» та, що «заборонено дискримінувати, ображати чи завдавати непокою інвалідам».

Стаття 3 **Основного закону Федеративної республіки Німеччина** зазначає, що всі особи є рівними перед законом та, що жодна особа не може бути поставлена у менш сприятливе становище через інвалідність.

Стаття 38 **Конституції Фіджі** (Акт про внесення змін) 1997 року передбачає, що «особа не повинна зазнавати несправедливої дискримінації, прямо або опосередковано, на підставі її або його фактичних чи очікуваних характерних особливостей (рис) чи обставин, включаючи ...інвалідність».

Конституція Уганди 1995 року була укладена з участі багатьох різних груп суспільства, включаючи осіб з інвалідністю. Ця участь відображена у низці конституційних положень, що гарантують та сприяють рівності осіб з інвалідністю.

Стаття 21 передбачає, що особа «не може бути піддана дискримінації на підставі статі, раси, кольору шкіри, етнічного походження, плем'я, народження, віросповідання чи релігійних переконань, або за соціальним чи економічним становищем, політичні погляди чи інвалідністю».

Пункт 1 статті 32 передбачає, що держава «вживає компенсаційних заходів на користь груп обособлених (відокремлених) за такими ознаками, як стать, вік, інвалідність або через інші причини, породжені історією, традиціями чи звичаями, для того, щоб виправити дисбаланс, що склався не на їхню користь».

Стаття 9 **Конституції Південної Африки** зазначає, що «... щоб сприяти досягненню рівності, можуть бути вжиті законодавчі та інші заходи для захисту або сприяння особам, чи категорії осіб, що потерпають від несправедливої дискримінації».

Проте, навіть коли парламенти ратифікували Конвенцію (національна ратифікація), багато з положень, можливо, потребуватимуть прийняття акту законодавчої влади, перш ніж вони набудуть чинності. Це залежить, частково, від того, наскільки конкретними є зобов'язання за Конвенцією: чим конкретніше зобов'язання, тим маловірогідніше, що виникне потреба у законодавстві, що введе його в дію.

- ▶ В інших випадках, включаючи багато країн із зальним правом, лише ті положення, що напряду були інкорпоровані у національне законодавство можуть створити права і обов'язки, що забезпечені правовою санкцією.

Інкорпорація через конституційні, законодавчі та регуляторні заходи

Вкрай рідко трапляється так, що закони у країні вже повністю відповідають вимогам Конвенції і державі-учасниці зазвичай доведеться вносити зміни до чинних законів та вводити нові, щоб на практиці реалізувати Конвенцію.

В ідеалі, має існувати вичерпний і чіткий правовий виклад прав людей з інвалідністю та досконале законодавство для того, щоб ці гарантії були реалізовані на практиці. Вкрай важливим є те, щоб визнання та захист прав осіб з інвалідністю було прописано в основному законі країни, а саме в національній Конституції або в фундаментальних законах. Це забезпечить найвищий можливий рівень правового захисту та визнання. Для того, щоб здійснити це, можливо, знадобиться поставити питання людей з інвалідністю у ряд підстав, на яких заборонена дискримінація; або детально захистити права людей з інвалідністю у національній конституції, чи як частину загальних гарантій рівності, чи у формі конкретних положень стосовно прав осіб з інвалідністю.

Більше того, парламент може здійснити інкорпорацію усієї Конвенції у національне законодавство. У такому випадку, може бути корисним зробити у відповідному законодавстві чітку вказівку на те, що положення Конвенції мають самі по собі виконавчу силу, тобто, вони передбачають пряму позовну силу до національних судів та органів правосуддя. Проте, навіть якщо Конвенція інкорпорована у національне законодавство у всій своїй повноті, це зазвичай буде недостатньо, щоб повною мірою ввести в дію її положення. Все-одно існуватиме необхідність у законодавстві з імплементації, включаючи докладне законодавство в окремих сферах, наприклад закон, що забороняє дискримінацію у трудових відносинах.

На додаток, не завжди видається можливим або доречним для законодавчої влади детально встановлювати правила та стандарти, необхідні для забезпечення рівноправного користування певними правами людьми з інвалідністю. Державі, можливо, доведеться прийняти стратегії та регуляторні ініціативи на додаток до законодавства з метою досягнення відповідності багатьом положенням, що вимагають вживання «належних заходів» в таких сферах, як доступність будівель та транспортної системи, інформації та комунікаційних технологій (стаття 4 Конвенції). У той час коли парламенти можуть і не прийняти таких детальних правил, може видатись доречним ухвалити законодавство, що дозволяє встановлення стандартів у цій сфері та вимагати подання цих стандартів законодавчому органу для ознайомлення та/або затвердження.

Різні підходи до законодавства про дискримінацію

Принаймні 40 країн вже ухвалили законодавство, що стосується прав людей з інвалідністю. Певна частина цього законодавства має своїм основним завданням – заборонити дискримінацію. Інші закони стосуються питання позитивного обов'язку держави та спільноти забезпечити добробут осіб з інвалідністю та їх доступ до соціальної підтримки. Багато країн мають обидва типи такого законодавства.

Закон про інвалідів (США) забороняє дискримінацію осіб з інвалідністю під час працевлаштування, надання комунальних і транспортних послуг, а також стосовно доступу до місць громадського користування. В контексті працевлаштування, даний закон зокрема забороняє дискримінацію кваліфікованих осіб з інвалідністю, які можуть виконувати функції на тій чи іншій посаді з або без «розумного пристосування», що не накладає надмірного тягаря на працедавця.

В Індії, Закон про осіб з інвалідністю (Рівні можливості, захист прав та повна участь) 1995 року ухвалив ще більш широкий підхід: він використовує і недискримінаційне формулювання у низці сфер, і підтримує позитивну дискримінацію на користь осіб з інвалідністю шляхом системи квот – резервуючи певну кількість місць для осіб з інвалідністю в державних і приватних програмах підготовки та працевлаштування. Він також передбачає стимули для установ і організацій, що сприяють працевлаштуванню осіб з інвалідністю та преференційне ставлення через податкові пільги, субсидії та гранти.

У 1996 році **Коста Ріка** прийняла **Закон № 7600 про Рівність осіб з інвалідністю**. Цей закон покладає на державу чітке зобов'язання сприяти повній реалізації прав осіб з інвалідністю та гарантує рівність у таких сферах як освіта, охорона здоров'я та праця.

Зобов'язання щодо заборони будь-якої дискримінації на основі інвалідності та щодо гарантування рівного і ефективного захисту для людей з інвалідністю (стаття 5 Конвенції) вимагає, щоб така заборона була включена до національних законів та, бажано, у національній Конституції, а також, щоб були прийняті детальні законодавчі норми, що стосуються дискримінації в усіх сферах державного та приватного життя. Конкретна форма цих норм залежатиме від чинних законів та конкретної правої системи держави-учасниці.

Деякі країни мають всеохоплюючі, загальні антидискримінаційні закони, подібні до законів про гендерну рівність, ухвалені певними країнами. Закони такого типу не обмежуються заборонаю дискримінації, вони стосуються широкого кола питань пов'язаних з людьми з інвалідністю. Наприклад, в Індії Закон про осіб з інвалідністю (Рівні можливості, захист прав та повна участь) 1995 року встановлює широкі стратегічні рамки для вирішення питань інвалідності та створює для цього низку органів на національному та державному рівні. Цей закон також стосується запобігання та раннього виявлення інвалідності, рівності у працевлаштуванні та освіті, включаючи компенсаційні дії, соціальне забезпечення, доступність транспорту та будівель, визнання установ для осіб з інвалідністю, дослідження питань інвалідності та інше.

Навіть широкомасштабний закон про інвалідність і рівність, напевно, не врегулює деякі питання, що стосуються рівності осіб з інвалідністю. Зважаючи на потребу у більшій визначеності у питаннях соціального забезпечення та соціальної підтримки, виплат у разі втрати працездатності, транспортних стандартів, будівельних стандартів та інших, може виявитись більш доречним врегулювати ці питання в інших законах.

У разі, якщо законодавство, що забороняє інші форми дискримінації вже існує, може виявитись доречним внести зміни до цього чинного законодавства з тим, щоб включити інвалідність, як підставу для заборони дискримінації. Принаймні, важливо забезпечити, щоб розуміння «інвалідності» відповідно до Конвенції та визначення «дискримінації на підставі інвалідності» були повністю відображені в загальному анти-дискримінаційному законі. Якщо чинне законодавство застосовується лише до деяких аспектів, охоплених Конвенцією, виникне потреба у новому законодавстві для забезпечення того, щоб захист від дискримінації на підставі інвалідності застосовувався до всіх таких аспектів. Також може виявитись доречним покласти відповідальність за моніторинг та правозастосування згідно з новим законодавством на існуючі

органи, за умови, що особи з інвалідністю є або стануть членами таких органів та за умови, що такі органи мають достатньо компетенцію у питаннях інвалідності.

Що може зробити парламент для забезпечення інкорпорації Конвенції у національне законодавство

- ▶ Визнати громадянські, культурні, економічні, політичні та соціальні права жінок, чоловіків і дітей з інвалідністю в основному законі своєї країни (Конституція):
 - ▶ переглянути чинні положення Конституції чи основного закону, а також захист, що надається особам з інвалідністю;
 - ▶ включити загальну гарантію рівності;
 - ▶ заборонити використання інвалідності як підстави для дискримінації;
 - ▶ включити конкретні положення про права людей з інвалідністю;
 - ▶ переглянути формулювання, що використовуються для визначення осіб з інвалідністю;
 - ▶ прийняти національний закон, що інкорпорує зміст Конвенція, або навіть весь її текст, і що конкретизує той факт, що це право може бути захищено у суді.
- ▶ Прийняти національний закон, що інкорпорує зміст Конвенція, або навіть весь її текст, і що конкретизує той факт, що це право може бути захищено у суді.
- ▶ Прийняти додаткове законодавство щодо імплементації. Залежно від чинного законодавства, ваша країна може прийняти або внести зміни до:
 - ▶ всеохоплюючого, загального закону про дискримінацію, включаючи заборону використання інвалідності, як підстави для дискримінації у державному та приватному житті;
 - ▶ законів про недискримінацію у різних сферах, таких як праця, освіта доступ до правосуддя, включаючи інвалідність, як заборонену підставу для дискримінації;
 - ▶ закону про рівність осіб з інвалідністю, що забороняє дискримінацію на основі інвалідності та, що запроваджує широкі правові рамки для врегулювання питання інвалідності.
- ▶ Забезпечити проведення консультації з людьми з інвалідністю та/або організаціями, що їх представляють в процесі законотворчої роботи.
- ▶ Переглянути термінологію, що використовується для визначення людей із інвалідністю в чинних нормативних актах, а також їх проектах.

Зміст законодавчих заходів

Принципові елементи

Існує певна кількість принципових елементів, що повинні бути у законодавстві щодо імплементації, незалежно від того яку форму воно буде мати – один чи більше окремих законів. Законодавство повинно:

- ▶ чітко посилатися на Конвенцію та на сприйняття концепції інвалідності за Конвенцією, як поняття що й досі розвивається, а також на такі поняття як: «дискримінація на основі інвалідності», «розумне пристосування» та інші важливі терміни, визначені у Конвенції;
- ▶ заборонити дискримінацію на основі інвалідності у всіх сферах, охоплених Конвенцією;
- ▶ визначити виконавців, на яких будуть покладені обов'язки, включаючи різні рівні державних та неурядових органів;
- ▶ надати особам та групам осіб право:
 - ▶ висувати звинувачення у дискримінації на основі інвалідності;
 - ▶ добиватися розслідування таких заяв;
 - ▶ мати доступ до відповідних засобів захисту прав;
- ▶ передбачити створення незалежних агенцій для:
 - ▶ розгляду звинувачень у систематичній дискримінації та у окремих випадках;
 - ▶ проведення розслідування та звітування про ці звинувачення;
 - ▶ систематичного пошуку засобів захисту прав та їх удосконалення правовими та іншими шляхами;

Зв'язок законодавства щодо імплементації з Конвенцією

Законодавство щодо імплементації повинно включати положення Конвенції або чітке посилання на них, щоб ясно вказати, що закони повинні тлумачитися відповідно до духу і літери Конвенції.

Конвенція ґрунтується на розумінні інвалідності, як результату взаємодії людини з її оточенням, і що інвалідність не є чимось, що живе в людині в результаті якоїсь вади здоров'я.

Таке розуміння має важливі наслідки для законодавства щодо імплементації Конвенції, зокрема під час виявлення перешкод, що стримують повну реалізацію прав осіб з інвалідністю та під час визначення відповідних засобів захисту прав. У парламентарів може виникнути бажання проконсультуватися із експертами з питань інвалідності, включаючи людей з інвалідністю та організаціями, що їх представляють з тим, щоб оновити своє розуміння природи та форм інвалідності та тих шляхів, якими можна усунути бар'єри для участі у житті.

Види інвалідності, що мають бути визначені у законодавстві

Конвенція передбачає невичерпний перелік видів інвалідності, що мають бути визначені законодавством, іншими словами, вона встановлює мінімум. Конвенція описує людей з інвалідністю із включенням тих, «хто має стійкі фізичні, розумові, інтелектуальні чи сенсорні порушення, які під час взаємодії з різноманітними перешкодами можуть заважати їхній повній і дієвій участі у житті суспільства на рівні з іншими».

Це визначення не охоплює всіх категорій інвалідності, що підпадають під захист Конвенцією. Інші види інвалідності, такі як короткострокова інвалідність, може бути охоплена Конвенцією, а отже визначена законами окремих держав-учасниць, зокрема беручи до уваги соціальний контекст інвалідності.

Зміщення тягаря доказування у справах про дискримінацію

Відповідно до **Європейського права** виявилось доречним ухвалити особливі положення щодо тягаря доказування у справах про дискримінацію, включаючи справи про дискримінацію на основі інвалідності. Наприклад, стаття 10 Директиви Ради 2000/78/ЄС від 27 листопада 2000 року, що встановлює загальну систему рівності у сфері зайнятості і професійної діяльності, передбачає:

«Тягар доказування»

1. Держави-члени вживають таких заходів, що є необхідними відповідно до їх національних судових систем, щоб забезпечити, коли особи, які вважають себе жертвами через те, що принцип рівного ставлення не застосовувався до них, могли довести до відома суду або іншого компетентного органу факти, на основі яких можна припустити, що відбулась пряма або опосередкована дискримінація, і саме відповідач має довести, що порушення принципу рівного ставлення не мало місця.
2. Пункт 1 не перешкоджає державам-членам встановлювати більш сприятливі для позивача правила стосовно доказів.

Оскільки пункт 4 статті 4 наголошує на тому факті, що Конвенція не впливає на будь-які положення, які більшою мірою сприяють реалізації прав людей з інвалідністю та можуть міститись у законах держав-учасниць, саме за державою залишається завдання ухвалити більш широке визначення понять. Від держави не вимагається обмеження її власного визначення категорій, згаданих у статті 2 Конвенції.

«Розумне пристосування» як наріжний камінь законодавства

Конвенція обумовлює, що недотримання вимоги про надання особі «розумного пристосування» прирівнюється до дискримінації на основі інвалідності. Таким чином, будь-яке законодавче визначення дискримінації має включати заперечення «розумного пристосування», як акту дискримінації. Необхідно зробити чітке посилання на визначення «розумне пристосування», що наведено у статті 2 Конвенції.

«Розумне пристосування» також відоме, як обов'язок розмістити необхідні корективи, адаптації чи заходи або ефективні чи доречні модифікації. Все це для того, щоб надати особі засоби «розумного пристосування», наприклад, шляхом внесення коректив до організації робочого середовища, навчальних програм, практики надання медичних послуг або організації транспортних послуг з тим, щоб усунути бар'єри, що перешкоджають участі осіб з інвалідністю у певній діяльності чи отриманні послуг на рівні із іншими. У випадку працевлаштування, це може включати фізичні зміни приміщень, придбання чи модифікацію обладнання, забезпечення послугами читача або перекладача, або відповідної підготовки і навчання, тестування пристосовності, зміни звичайного розкладу робочого дня, або ж перерозподіл деяких обов'язків, закріплених за певною посадою на іншу особу.

Як «розумне пристосування» висвітлено в різних країнах

Закон про інвалідів (США) 1990 року, 42 КСША §12112

(а) Загальне правило

Жодне підприємство чи організація, що підпадає під дію цього закону, не може дискримінувати кваліфіковану особу з інвалідністю через інвалідність, під час процедур найму нація може довести, що пристосування створить надмірні труднощі для здійснення господарської діяльності такого підприємства чи організації;

(b) Тлумачення

відповідно до пункту (a) цієї статті, термін «дискримінувати» означає –

...

(5) (A) ненадання «розумного пристосування» для відомих фізичних чи розумових обмежень у всьому іншому кваліфікованої особи з інвалідністю, яка претендує або є працівником, окрім якщо таке підприємство чи організація може довести, що пристосування створить надмірні труднощі для здійснення господарської діяльності такого підприємства чи організації;

(B) відмова у можливості працевлаштування претенденту або працівнику, який є кваліфікованою особою з інвалідністю, якщо така відмова ґрунтується на потребі такого підприємства чи організації зробити розумні пристосування до фізичних чи розумових вад працівника чи претендента...

Закон Іспанії про рівність можливостей, недискримінацію та загальну доступність для осіб з інвалідністю 2003 року передбачає «розумне пристосування» (Ajuste razonable). Ajuste razonable визначено як «заходи з пристосування фізичного, соціального оточення та ставлення до особливих потреб осіб з інвалідністю, що ефективним і практичним чином та без створення надмірного тягаря полегшують доступність особі з інвалідністю участь на рівних із іншими громадянами умовах» (параграф 7.с.)

Закон Сполученого Королівства про дискримінацію на основі інвалідності 1995 року в законодавчому порядку визначає обов'язок працедавців «зробити пристосування» (пункт 1 статті 6). Цей обов'язок застосовується у разі, якщо «будь-яке планування» або «будь-які фізичні особливості приміщення» працедавця ставлять відповідну особу з інвалідністю у значно менш сприятливе становище у порівнянні з особами, які не мають інвалідності». У такому випадку, «саме на працедавця покладено обов'язок зробити кроки, що від нього вимагаються і наскільки це доречно за всіх обставин такого випадку, з метою попередження таких наслідків, зумовлених цим плануванням або особливостями. Пункт 3 підсекції визначає приклади тих кроків, що можуть бути зроблені працедавцем для виконання цього обов'язку:

- ▶ пристосувати приміщення;
- ▶ передати деякі з обов'язків особи з інвалідністю іншій особі;
- ▶ перевести його/її на іншу існуючу вакансію;
- ▶ змінити його/її розклад робочого дня;
- ▶ перевести його/її на інше місце роботи;
- ▶ дозволити йому бути відсутнім упродовж робочого дня для проходження реабілітації, обстеження чи лікування;

- ▶ надати йому/їй можливість професійної підготовки або призначити його/її для проходження такої підготовки;
- ▶ придбати або модифікувати обладнання;
- ▶ внести зміни до інструкцій чи довідників;
- ▶ внести зміни до процедур тестування чи оцінки;
- ▶ забезпечити послугами читача чи перекладача;
- ▶ забезпечити нагляд.

Відповідно до **Magna Carta Філіппін для інвалідів**, у контексті працевлаштування, розумне пристосування включає: «(1) удосконалення існуючих приміщень та обладнання, що використовуються працівниками з метою зробити їх легкодоступними для осіб з інвалідністю; (2) внесення змін до розкладу робочого дня, переведення на вакантну посаду, придбання та модифікація обладнання та пристроїв, належні корективи та зміни до екзаменаційних і навчальних матеріалів, стратегій, правил та інструкцій компаній, надання додаткової допомоги та послуг, а також інші подібні пристосування для осіб із інвалідністю» (пункт (h) стаття 4).

Стосовно надання комунальних послуг та користування місцями громадського користування, Magna Carta Філіппін для інвалідів передбачає, що дискримінація включає:

«невнесення розумних модифікацій і коректив у стратегії, практику чи процедури, якщо такі модифікації і корективи необхідні для пропонування цих товарів, послуг, приміщень, привілеїв, переваг, або пристосувань особам з інвалідністю, окрім, якщо підприємство чи організація може довести, що внесення таких модифікацій і коректив докорінним чином змінить характеристики таких товарів, приміщень, послуг привілеїв, переваг або пристосувань» (пункт 2 статті 36).

У деяких країнах, закони також можуть передбачати стратегії державних закупівель, що враховують потреби осіб з інвалідністю, відповідно до яких державні органи можуть бути зобов'язані надавати перевагу під час здійснення закупівлі обладнання, що є повністю доступним для використання особами з інвалідністю або спроектовано за універсальним дизайном, або ж обирати таких провайдерів послуг, які мають у своєму штаті визначений відсоток осіб з інвалідністю.

Оскільки пристосування до особливих потреб осіб з інвалідністю вимагається відповідно до Конвенції, ця вимога підпадає під «розумне пристосування». Якщо необхідне пристосування покладе неспівставний чи не виправданий тягар на особу чи підприємство, від якого очікується надання такого пристосування, то ненадання такого пристосування не вважатиметься дискримінацією. У деяких країнах законодавство визначає низку факторів, що необхідно врахувати під час оцінки того, чи є пристосування, якого вимагають, неспівставним

Стратегія державних закупівель, що враховують потреби осіб з інвалідністю в Сполучених Штатах Америки

В деяких країнах законодавство вимагає від уряду надавати переваги під час здійснення державних закупівель обладнанню та технологіям, що відповідають стандартам доступності, універсального та інклюзивного дизайну. Наприклад, стаття 508 Закону США про реабілітацію 1973 року, Глава 29 КСША § 794 (d) передбачає:

§794 D. ЕЛЕКТРОННІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

(а) Вимоги для федеральних міністерств і відомств

(1) Доступність

(А) Розробка, закупівля, обслуговування, чи використання електронних та інформаційних технологій

Під час розробки, закупівлі, обслуговування чи використання електронних та інформаційних технологій, кожне федеральне міністерство чи відомство, включаючи Поштову службу США, забезпечують, окрім, якщо на міністерство чи відомство буде покладено неспівставний тягар, щоб електронні та інформаційні технології дозволяли, незважаючи на носіїв таких технологій:

(i) особам з інвалідністю, які є федеральними службовцями, мати доступ та використовувати інформацію і дані на рівні із федеральними службовцями, які не є особами з інвалідністю;

(ii) особам з інвалідністю, які є представниками громадськості і які потребують інформації або послуг від федерального міністерства чи відомства, мати доступ та використовувати інформацію та дані на рівні із представниками громадськості, які не є особами з інвалідністю.

(В) Зусилля до альтернативних засобів

Якщо розробка, закупівля, обслуговування чи використання електронних та інформаційних технологій, що відповідають стандартам, опублікованим Радою з доступу згідно з параграфом 2 покладе невинуватий тягар, федеральне міністерство чи відомство надасть особам з інвалідністю, які згадані у параграфі 1, інформацію та дані, що представлені альтернативними засобами доступу, які дозволяють цим особам використовувати цю інформацію та дані ...»

тягарем. Ці фактори включають реальність змін, що вимагаються, витрати на ці зміни, особливості, розмір та ресурси відповідного підприємства чи організації, наявність іншої фінансової підтримки, гігієну та охорону праці, а також наслідки таких дій для підприємства чи організації.

Особливі заходи

Законодавство не повинно обмежуватись заборонаю дискримінації, а можливо повинно також вимагати, щоб держава та приватний сектор вживала позитивних заходів.

Неспівставний чи невикорданий тягар

Закон Іспанії про рівність можливостей, недискримінацію та загальну доступність для осіб з інвалідністю 2003 року, що передбачає «розумне пристосування» (Ajuste razonable), використовує термін «неспівставний тягар» («carga desproporcionada») у своїх положеннях. Стаття 7 передбачає, що «для визначення чи є тягар співставним або ні, необхідно взяти до уваги витрати на заходи, дискримінаційні наслідки для осіб з інвалідністю, якщо такі заходи не будуть впроваджені, структуру та особливості особи, підприємства чи організації, що мають впровадити такі заходи, а також можливість отримання державного фінансування або іншої допомоги.»

Згідно з Законом Сполученого Королівства про дискримінацію на основі інвалідності, працедавець вчиняє дискримінацію щодо особи з інвалідністю, якщо виконуються наступні дві вимоги: «(а) він не виконав обов'язок за статтею 6 [зробити розумні пристосування], що покладається на нього у відношенні до осіб з інвалідністю; (b) він не може довести обгрунтованість невиконання ним свого обов'язку». Пункт 4 статті 6 Закону зазначає ключові фактори, що необхідно врахувати під час вирішення питання про обгрунтованість вимоги до працедавця щодо вживання конкретних кроків для виконання обов'язку з «розумного пристосування»:

- «(а) ступінь, до якого реалізація таких кроків може запобігти наслідкам, про які йдеться;
- (b) ступінь практичності реалізації таких кроків для працедавця;
- (c) фінансові та інші витрати, що будуть понесені працедавцем у зв'язку із реалізацією таких кроків та ступіть порушення будь-якої із діяльностей працедавця внаслідок реалізації таких кроків;
- (d) межі фінансових та інших ресурсів працедавця;
- (e) доступність працедавцю фінансової чи іншої допомоги пов'язаної із реалізацією таких кроків».

Згідно із Законом Австралії про дискримінацію на основі інвалідності 1992 року, від працедавців, закладів освіти та інших вимагається зробити «розумне пристосування», якщо це не являтиме собою невикордані труднощі або це не буде вважатися непомірним. Стаття 11 передбачає, що «під час визначення, що собою являє невикордані труднощі, необхідно взяти до уваги всі належні обставини певного конкретного випадку», включаючи:

- ▶ характер користі або шкоди, що може бути завдано відповідним особам;
- ▶ наслідки інвалідності відповідної особи;

- ▶ фінансове становище та підрахована сума витрат, що вимагаються від особи, яка заявляє про невиправдані труднощі;
- ▶ у випадку надання послуг або пропонування для відвідування місць громадського користування – план дій, що було подано Комісії згідно зі статтею 64.

З огляду на витрати, які має понести працедавець, Австралійська комісія з прав людини та рівних можливостей визначає, що необхідно зважити «загальні витрати (або переваги), що взагалі очікуються або передбачаються для працедавця, а не прямі чи авансові, чи сумарні витрати». Це може вимагати врахування:

- ▶ прямих витрат;
- ▶ будь-яких податкових пільг, субсидій чи інших фінансових переваг, що доступні у зв'язку з пристосуванням або у зв'язку із працевлаштуванням відповідної особи;
- ▶ непрямих витрат та/або переваг, включаючи пов'язані із продуктивністю посади, про яку йде мова, іншими працівниками та підприємством;
- ▶ будь-якого зростання чи зниження обсягів реалізації, прибутку чи ефективності обслуговування споживачів;
- ▶ наскільки пристосування збільшить витрати працедавця на додаток до витрат на обладнання або на виробничі потужності, що надається або буде надано працівнику на аналогічному робочому місці, але який не має інвалідності;
- ▶ наскільки інші закони, стандарти чи узгодження все одно вимагають пристосування;
- ▶ належних навичок, здібностей, підготовки та досвіду особи, яка потребує пристосування;

На додаток до врахування фінансових витрат та переваг від надання пристосування, а також користі від забезпечення рівних можливостей, ставлення чи участі осіб з інвалідністю, яких це безпосередньо стосується, можна також взяти до уваги:

- ▶ будь-які переваги чи шкоду внаслідок відповідного пристосування для доступу або можливостей для інших працівників або потенційних працівників, споживачів чи клієнтів або ж інших осіб, яких ймовірно це торкнеться;
- ▶ будь-які переваги або шкоду внаслідок відповідного пристосування для ефективної організації роботи підприємства або відповідного робочого місця, у відношенні до: кількості працівників; просторової організації роботи; характеру роботи, що виконується;

відповідних вимог споживача; потреб планування штату; зупинки чи переривання процесу виробництва, що необхідні для надання пристосування; та будь-яких інших факторів, що впливають на ефективність виробництва, успішність та, якщо доречно, конкурентоздатність підприємства;

- ▶ чи не встановить пристосування необґрунтованих вимог до інших працівників;
- ▶ характер та вірогідність будь-якої екологічної користі або шкоди в результаті здійснення пристосування;
- ▶ чи не призведе відповідне пристосування до більш точного або навпаки гіршого дотримання чинних положень інших законів, стандартів та узгоджень, а також характер та вірогідність будь-якої іншої користі чи шкоди в результаті здійснення пристосування;

Пункт 4 статті 5 Конвенції визнає, що з метою забезпечення рівності із іншими, інколи необхідно надати особливу допомогу для окремих осіб або осіб із окремими видами інвалідності. Це може мати такі форми:

▶ **Поточні чи постійні заходи.**

Це особливі заходи, що будуть поточними або, можливо, постійними. Наприклад, з метою забезпечення мобільності людей з інвалідністю на рівні із іншими, уряд може передбачити субсидію на подорожі для людей з інвалідністю, щоб останні могли користуватися таксі.

▶ **Тимчасові особливі заходи.**

Це заходи, що ухвалюються для виправлення колишнього несприятливого становища людей з інвалідністю, але які можуть бути призначені для дії лише упродовж певного проміжку часу. Наприклад, уряд може встановити цілі або квоти для працевлаштування людей з інвалідністю з тим, щоб відмінити ці квоти, як-тільки цілі будуть досягнуті.

Поточні та тимчасові особливі заходи дозволені відповідно до Конвенції та не являють собою дискримінації, як це визначено Конвенцією. Дійсно, обидва типи особливих заходів можуть стати у нагоді для досягнення рівності, а отже держава-учасниця буде зобов'язана ухвалити низку особливих заходів у різних сферах суспільного життя.

Інколи, якщо ухвалюються особливі заходи цього типу, для виправлення історичного чи сучасного несприятливого становища, у якому перебувають представники певної групи, такі заходи ставляться під сумнів особами, які не належать до тієї групи на тій підставі, що вони є дискримінаційними.

Парламенти повинні забезпечити, щоб будь-яка конституційна або законодавча гарантія рівності уточнювала, що особливі заходи, згадані у Конвенції, є правомірними згідно із національним законодавством та не можуть піддаватись сумніву відповідно до інших гарантій рівності особами, які не мають інвалідності, але які заявляють, що їхнє виключення є порушенням їхніх прав на рівність.

Парламенти також відіграють особливу роль у підвищенні обізнаності, у розширенні меж спільноти, підвищенні обізнаності про потребу у особливих заходах та їх користі для суспільства взагалі. Закони також можуть вимагати від урядових органів та навіть від приватних компаній щорічно подавати звіти про зроблені ними кроки для реалізації прав людей з інвалідністю. Вимога про подання звіту може охоплювати цілу низку питань, серед яких: кроки здійснені для забезпечення практичного гарантування прав людей з інвалідністю;

Зобов'язання держав-учасниць регулювати приватний сектор

- ▶ Держави-учасниці зобов'язуються ... [вживати всіх належних заходів для усунення дискримінації на підставі інвалідності з боку будь-якої особи, організації або приватного підприємства] (пункт (е) частини 1 статті 4).
- ▶ Держави-учасниці зобов'язуються ... [заохочувати всі органи засобів масової інформації зображувати людей з інвалідністю у такий спосіб, що узгоджується із метою цієї Конвенції] (пункт (с) частини 2 статті 8).
- ▶ Держави-учасниці також вживають необхідних заходів для ... [забезпечення того, щоб приватні підприємства, які пропонують об'єкти і послуги, відкриті населенню чи, що надаються населенню, враховували усі аспекти доступності для людей з інвалідністю] (пункт (b) частини 2 статті 9).
- ▶ Держави-учасниці ... [вимагають, щоб спеціалісти охорони здоров'я надавали особам з інвалідністю послуги тієї ж якості, що й іншим особам, включаючи на основі вільної та інформованої згоди за допомогою, з поміж іншого, підвищення обізнаності про права людини, гідність, самостійність та потреби людей з інвалідністю за рахунок освіти та прийняття етичних стандартів для державної та приватної охорони здоров'я] (пункт (d) статті 25).
- ▶ Держави-учасниці захищають та сприяють реалізації права на працю, у тому числі для тих, хто отримав інвалідність на виробництві, шляхом відповідних кроків, включаючи законодавчі, з тим щоб, серед іншого ... [стимулювати найм людей з інвалідністю в приватному секторі за допомогою належних стратегій і заходів, які можуть включати програми позитивних дій, стимули та інші заходи] (пункт (h) частини 1 статті 27).

досягнутого збільшення частки працівників, які є особами з інвалідністю; досягнутого покращення якості послуг для споживачів з інвалідністю, які можуть мати особливі потреби.

Дискримінація з боку державних органів, приватних осіб та компаній

Центральне питання Конвенції полягає у тому, щоб захистити людей з інвалідністю від дискримінації як з боку державних, так і приватних дійових осіб. Таким чином, антидискримінаційні закони чи інші законодавчі заходи, що забороняють дискримінацію та передбачають рівне ставлення, повинні застосовуватись до приватних осіб, органів та компаній, а також до державних посадових осіб і органів. Конвенція також зобов'язує держави регулювати приватний сектор.

Законодавча реформа в конкретних сферах

Конвенція визначає низку сфер, що вимагають законодавчих гарантій та захисту. Пункт 1 статті 12 Конвенції підтверджує право людей з інвалідністю на рівність перед законом, пункт 2 статті 12 визнає, що особи з інвалідністю мають правоздатність на рівні із іншими. Пункт 3 статті 12 наголошує на потребі у заходах для підтримки реалізації ними своєї правоздатності, а пункт 4 статті 12 закликає до встановлення гарантій для забезпечення відсутності зловживань цим правом.

Оскільки заперечення правоздатності осіб з інвалідністю призвело до кричущих порушень їхніх прав, будь-який процес законодавчої реформи має в пріоритетному порядку врегулювати це питання. Парламенти повинні перевірити чинне законодавство, з тим щоб виявити чи існують в ньому будь-які формальні обмеження правоздатності осіб з інвалідністю, а також чи відповідають положення законодавства та практики Конвенції. Парламенти також повинні встановити, чи дотримується правоздатність осіб з інвалідністю на практиці, незважаючи на формальні гарантії правоздатності цих осіб. Конвенція чітко вимагає від держав вжити необхідних заходів, щоб забезпечити отримання особами з інвалідністю допомоги, яку вони можуть потребувати у користуванні своєю правоздатністю.

Конвенція також містить низку гарантій щодо сфер в яких права людей з інвалідністю заперечувались або і наразі заперечуються. Такі гарантії включають право на свободу та особисту недоторканність особи (стаття 14), а також право на свободу від катувань та від експлуатації, від насильства та зловживання, як в межах, так і за межами дому. Держава повинна уважно переглянути свої закони та їхню дію, зокрема у таких сферах, як позбавлення волі осіб з інвалідністю, зокрема осіб з розумовими вадами.

Держави, що визнають національні жестові мови

Конституція Уганди чітко визнає жестову мову та обов'язок держави сприяти її розвитку. Стаття 24 Конституції передбачає:

«Держава сприяє розвитку жестової мови для осіб з вадами слуху».

Стаття 17 **Конституції Фінляндії** (1995), Стаття 17 – Право особи на свою мову та культуру, передбачає:

«Права осіб, які використовують жестову мову, та осіб, які потребують допомоги у поясненні та перекладі через інвалідність гарантовано Законом».

Стаття 101 **Конституції Боліварської Республіки Венесуела** 1999 року передбачає:

«Держава гарантує видання, отримання та розповсюдження культурної інформації. Телевізійне мовлення має супроводжуватись субтитрами та перекладом на венесуельську жестову мову для осіб, які мають проблеми зі слухом. Умови та засоби виконання цього зобов'язання встановлюються законом».

Тайська жестова мова була визнана як **«національна мова осіб із вадами слуху Таїланду»** у серпні 1999 року постановою підписаною Міністром освіти від імені Уряду Королівства Таїланд.

У 2006 році набув чинності **Новозеландський Закон про жестову мову**. Цей нормативний акт забезпечив офіційне визнання новозеландської жестової мови (НЖМ), що є першою або переважною мовою новозеландців із вадами слуху. Цей закон визнає мову людей із вадами слуху, як унікальну новозеландську мову, а отже надає НЖМ такий самий статус, що й розмовним мовам. Закон дозволяє будь-якій особі, що залучена у процесуальні дії використовувати НЖМ у таких діях. Закон також вимагає проведення консультацій із спільнотою осіб із вадами слуху у питаннях, що стосуються їхньої мови, включаючи, наприклад, сприяння використанню НЖМ; щоб НЖМ використовувався у популяризації послуг, що надаються урядом, а також під час розповсюдження інформації; та, щоб послуги і інформація, що надаються урядом були доступними для осіб із вадами слуху за допомогою прийнятних засобів, включаючи використання НЖМ.

Закон також передбачає, щоб урядові органи, наскільки це може бути реально з практичної точки зору, керувались певними принципами про їхню взаємодію з особами із вадами слуху (стаття 9). Жодне положення у цій статті не повинно розумітися, як таке, що надає особам із вадами слуху такі переваги, якими не користуються інші (пункт 2 статті 9).

Засоби судового захисту

Згідно з **Декретом про дискримінацію на основі інвалідності** 1999 року, коли подається позов за дискримінацію на основі інвалідності до **Гонконгського Окружного суду Спеціального адміністративного регіону Китаю**, суд має у своєму розпорядженні широкі повноваження щодо забезпечення судового захисту, які відповідно до статті 72 включають такі повноваження:

- «(a) Зробити заяву про те, що відповідач був залучений у здійснення або вчинив діяння, що є протизаконними відповідно до цього Декрету, та наказати відповідачу більше не вчиняти або припинити таку незаконну поведінку або діяння;
- (b) Постановити, що відповідач зобов'язаний здійснити будь-які розумні дії або дотримуватися поведінки, щоб виправити або компенсувати втрати або шкоду, завдану позивачу;
- (c) Постановити, що відповідач зобов'язаний працевлаштувати або відновити на посаді позивача;
- (d) Постановити, що відповідач зобов'язаний підвищити на посаді позивача;
- (e) Постановити, що відповідач зобов'язаний відшкодувати позивачу збитки шляхом компенсації будь-яких втрат або шкоди, завданої поведінкою або діянням відповідача;
- (f) Постановити, що відповідач зобов'язаний сплатити позивачу грошове відшкодування або штрафні відшкодування, що присуджуються в порядку покарання;
- (g) Винести постанову про визнання нечинності в цілому або частини, від моменту укладення або від певної дати, залежно від того, як це передбачено у постанові, будь-якого контракту або угоди, що суперечить цьому Декрету.»

Наприклад, держава повинна взяти до уваги наголос, що міститься у Конвенції на незалежному проживанні в спільноті замість примусового поміщення у заклади закритого типу. Держави також повинні переглянути ці гарантії відносно обов'язкових або примусових медичних втручань, та забезпечити існування законів та процедур для моніторингу застосування такого законодавства, розслідування випадків зловживання та накладання штрафних санкцій, якщо це необхідно (пункт 4 статті 16).

Законодавство про інтелектуальну власність та забезпечення доступу до книг, фільмів та інших засобів передачі інформації

Держави-учасниці переглядають своє законодавство про інтелектуальну власність, щоб забезпечити відсутність перешкод для доступу людей з інвалідністю до культурних надбань. Деякі країни ухвалили таке законодавство на

виконання інших міжнародних зобов'язань, а саме тих, що передбачені договорами в рамках Всесвітньої організації інтелектуальної власності та Світової організації торгівлі.

Законодавство про визнання національних жестових мов

Конвенція зобов'язує держав-учасниць визнати та сприяти використанню жестової мови. Встановлення цього зобов'язання ймовірно вимагатиме певного законодавства щодо імплементації.

Проведення за скаргами відповідно до національного законодавства

Законодавство має забезпечувати, щоб особа, яка постраждала від неправомирної дискримінації, мала змогу ефективним чином захистити свої права в судовому порядку. Такі засоби судового захисту повинні включати компенсацію або відшкодування збитків, порядок поновлення у своїх правах, порядок припинення дискримінаційних дій та їх попередження у майбутньому, вимогу щодо надання розумного пристосування особистим правам, вибачення, порядок застосування широких за обсягом заходів з усунення наслідків правопорушення, включаючи позитивні заходи, тощо.

Відповідно до антидискримінаційного законодавства низки країн, як тільки скарга встановлює факти на основі яких можна зробити припущення про існування дискримінації, тягар доказування перекладається на обвинуваченого, який повинен довести, що його ставлення не ґрунтувалось на забороненій для дискримінації основі, а якщо дискримінація вже ж таки відбулась, то, що вона не виходила за рамки дозволених виключень. Беручи до уваги ті труднощі, що виникають під час розгляду справ про дискримінацію за скаргами, а саме представлення прямих доказів дискримінації, цей важливий аспект має бути врегульований процесуальним правом (див. рамку про різні підходи до законодавства про дискримінацію на попередній сторінці).

Процедурні заходи для сприяння імплементації

Роль, яку можуть відігравати парламенти під час підготовки до ратифікації, вже була описана раніше на сторінках цього Практичного посібника. Як тільки держава ратифікує або приєднується до Конвенції, в неї виникають істотні зобов'язання і законодавчий орган може відіграти важливу роль у дотриманні цих зобов'язань. Першими кроками, що мають зробити парламенти після підписання і ратифікації Конвенції, будуть такі:

Провести всеохоплюючий перегляд

Пункт (b) частини 1 статті 4 Конвенції зобов'язує держав-учасниць: «вживати всіх належних заходів, у тому числі законодавчих, задля внесення змін до чи скасування законів, постанов, звичаїв та практики, які є дискримінаційними відносно людей з інвалідністю».

Ключові питання, що мають бути врегульовані у законодавчих заходах

- ▶ Будь-яке законодавство повинно ґрунтуватися на розумінні того, що:
 - ▶ інвалідність є результатом взаємодії особи із оточенням;
 - ▶ особи з інвалідністю мають громадянські, культурні, економічні, політичні і соціальні права на рівні з іншими.
- ▶ Дискримінація на основі інвалідності, включаючи відмову у розумному пристосуванні, як форми дискримінації у приватному або державному секторі – заборонена.
- ▶ Люди з інвалідністю повинні включатись та брати участь у всіх аспектах суспільного життя, включаючи:
 - ▶ політичне життя суспільства (забезпечуючи проведення консультацій із людьми з інвалідністю під час впровадження Конвенції та стратегій, а також під час застосування законів, що впливають на них, і під час перегляду виборчого законодавства, тощо);
 - ▶ культурне життя, проведення дозвілля та відпочинку та заняття спортом;
 - ▶ освіту.
- ▶ Фізичне оточення, транспорт, технології, інформація і комунікації та місця і послуги громадського користування повинні бути доступними.
- ▶ Особливі заходи тимчасового чи постійного характеру повинні бути інкорпоровані для пришвидшення досягнення їх фактичної якості.
- ▶ Необхідно забезпечити права осіб та груп осіб на дії в цивільному, кримінальному та адміністративному порядку проти дискримінації, що ґрунтується на інвалідності, а також належні засоби судового захисту.
- ▶ Будь-які визначення видів інвалідності повинні відповідати статті 2 Конвенції.
- ▶ Необхідно забезпечити права людей з інвалідністю на рівність перед законом та визнання їхньої правоздатності, включаючи належні та ефективні гарантії попередження зловживань.
- ▶ Особи з інвалідністю повинні мати доступ до правосуддя, що передбачає «процесуальні корективи» на всіх стадіях судового провадження.
- ▶ Необхідно розробити національний механізм моніторингу реалізації Конвенції.

Таким чином, одним із найважливіших кроків з боку держави, що має бути зроблений якнайшвидше після того, як вона стала учасницею Конвенції, або бажано після підписання нею Конвенції – провести всеохоплюючий перегляд чинного законодавства на предмет його відповідності цьому міжнародному договору. Держава також повинна визначити будь-які законодавчі та політичні заходи, що мають бути здійсненні для введення Конвенції в дію. Також, необхідно скласти розклад для такого перегляду законодавства та проведення реформи.

Такий всеохоплюючий перегляд законодавства може стати у нагоді для держави, коли вона готує свою першу доповідь за Конвенцією, що має бути підготовлена упродовж двох років від моменту ратифікації. Перша доповідь встановить базис для реалізації прав людей з інвалідністю, зазначить ті сфери, в яких реформи повинні бути проведені в пріоритетному порядку, а також допоможе розробити програму для покращення загальної ситуації зваженим і добре спланованим чином.

Існує кілька шляхів, за якими цей перегляд законодавства можна провести. Можна створити спеціальний незалежний орган для проведення такого перегляду законодавства та звітування уряду, або можна покласти це завдання на існуючий орган, такий як комісія з питань забезпечення рівності, національна комісія з прав людини або комісія з питань інвалідності. Парламент, може сам створити комітет для нагляду за цим процесом або доручити це завдання одному із існуючих органів.

Система, встановлена Конвенцією повинна стати стандартом, на основі якого вимірюється рівень користування особами з інвалідністю своїми правами. Люди з інвалідністю повинні широко залучатися у цей процес, і в якості членів органу, що проводить перегляд законодавства і в якості осіб, що роблять внесок у цей процес. Перегляд законодавства не повинен стати одноразовою подією. Орган має бути наділено тривалою відповідальністю за нагляд. Він повинен забезпечити проведення незалежного аналізу результатів впровадження його рекомендацій через розумний проміжок часу, наприклад, через три або п'ять років.

«Південна Африка досягла значного прогресу у сфері інвалідності, представлення себе та реформи політики у цій сфері. Проте, ця Конвенція закріпить та забезпечить той факт, що незважаючи на зміни на політичному лоні, держава зможе і надалі захищати людей з інвалідністю і їхні сім'ї та нести за це відповідальність, а також забезпечити ставлення до них, як до громадян найвищого класу на рівні із іншими представниками суспільства, що не мають інвалідності».

Гендріста Богопейн-Зулу (член парламенту, Південна Африка)

Забезпечити відповідність усіх законів Конвенції

Забезпечення того, щоб нові закони та підзаконні акти відповідали Конвенції та, щоб вони ставили більш далекосяжні цілі є настільки ж важливим, що й перегляд чинних законів. Конвенція зобов'язує держави враховувати права людей з інвалідністю у всіх стратегіях і програмах (пункт (с) частини 1 статті 4). Таким чином, урядовці під час розробки стратегій і програм повинні забезпечити відповідність своїх пропозицій до стандартів Конвенції.

Законодавчий орган має відігравати найважливішу роль під час розгляду нового законодавства. Парламенти повинні забезпечити існування такої стадії в законодавчому процесі, на якій законодавство може бути перевірено на відповідність Конвенції. Це може вимагати створення комітету, до складу якого увійдуть члени парламенту і який буде займатися перевіркою законодавчих пропозицій або ж покладення цього обов'язку на існуючий комітет чи комітети, які будуть перевіряти законодавство на предмет дотримання принципів прав людини. І знову, дуже важливим є залучення у цей процес людей з інвалідністю та організацій людей з інвалідністю. Парлантам, можливо, доведеться докласти неабияких зусиль, щоб забезпечити обізнаність людей з інвалідністю про такі процеси та такі проекти нормативних актів, а також, щоб заохотити представлення ними законодавчому органу своїх поглядів.

Деякі парламенти вимагають від виконавчої гілки влади подання звіту, що підтверджує відповідність законодавства міжнародним стандартам, або подання оцінки впливу законодавства на окрему групу під час внесення проекту нормативного акта на розгляд парламенту. Звіт про оцінку наслідків для людей з інвалідністю або у формі окремого документа або, як частини оцінки наслідків для прав людини може допомогти сконцентрувати увагу уряду на цьому питанні.

Залучення людей з інвалідністю у законодавчий процес

Люди з інвалідністю повинні активно залучатися у процес розробки проектів нормативних актів та інші процеси прийняття рішення, що стосуються їх – так само як вони залучалися у процес розробки проекту Конвенції. Вони повинні заохочуватись до висловлення зауважень та порад на етапі впровадження законодавства. Існує багато шляхів для врахування всіх поглядів. Це можуть бути: громадські слухання (із завчасним повідомленням про них); подання письмових зауважень та пропозицій до компетентних комітетів; ознайомлення широкої громадськості з усіма отриманими коментарями через Веб-сайти парламентів та інші засоби масової інформації.

Парламент повинен забезпечити, щоб його закони, робочі матеріали та документи були запропоновані громадськості у доступних форматах, таких як великий шрифт, абеткою Брайля та звичайною мовою з тим, щоб особи з інвалідністю могли брати активну участь у розробці законодавства взагалі, і більш конкретно стосовно питань інвалідності. Приміщення парламенту та місця зборів, де можуть проводитись слухання, також повинні бути доступними людям з інвалідністю.

КОНТРОЛЬНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПАРЛАМЕНТАРІВ

Як можна посприяти перенесенню Конвенції у національне законодавство:

- Забезпечити, щоб основний закон країни (Конституція) захищав та визнавав громадянські, культурні, економічні, політичні та соціальні права людей з інвалідністю.
- Забезпечити перегляд чинного законодавства на предмет відповідності Конвенції.
- Забезпечити інкорпорацію у національні закони як в чинні, так і в нові, усіх аспектів, що охоплені Конвенцією.
- Забезпечити проведення консультацій з людьми з інвалідністю та їх організаціями у законодавчому процесі.
- Забезпечити створення відповідних установ та механізмів на парламентському рівні для забезпечення відповідності Конвенції чинного законодавства.
- Забезпечити виділення належного фінансування з державного бюджету для різних секторів, пов'язаних із реалізацією прав людей з інвалідністю.
- Використати такі парламентські процедури, як:
 - ▶ усні і письмові запитання (запити);
 - ▶ внесення законопроекту;
 - ▶ парламентські дебати.
- Підвищувати обізнаність про право осіб з інвалідністю шляхом:
 - ▶ дебатів в межах своєї політичної партії;
 - ▶ створення союзу з іншими парламентарями для посилення своєї лобістської спроможності;
 - ▶ партнерства із організаціями людей з інвалідністю;
 - ▶ інформаційних кампаній для громадськості.

Залучення регіональних парламентів або центрального органу законодавчої влади

Віддзеркалюючи формулювання Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права та Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, частини 4 статті 4 Конвенції зазначає, що положення Конвенції «поширюються на всі частини держав із федеральним устроєм, без жодних обмежень чи винятків». У деяких федеральних державах основна відповідальність та обов'язок з імплементації певних положень Конвенції можуть бути покладені на адміністративно-територіальні одиниці або на суб'єктів федерації. Невиконання такого обов'язку може призвести до визнання порушення міжнародного зобов'язання з боку усієї держави. Не можна навіть буде навести у свій захист той факт, що центральний уряд формально не має повноважень у цій сфері. Це положення все ж таки залишає певні можливості, оскільки регіональні або загальнонаціональні законодавчі органи повинні мати змогу впровадити своє власне законодавство та інші ініціативи в межах своєї компетенції, щоб ввести в дію положення Конвенції на додаток до будь-яких заходів, здійснених центральним урядом.

РОЗДІЛ 6

Від положень до практики: впровадження Конвенції

Лише законодавство не в змозі забезпечити користування особами з інвалідністю своїми правами людини. Державам необхідно розробити ефективні стратегії та програми, що перенесуть положення Конвенції у практику, а це справлятиме реальний вплив на життя людей з інвалідністю.

Для осіб з інвалідністю, так само як і для всіх інших осіб, відмова у якомусь праві може призвести до відмови у інших правах та можливостях протягом усього життя. Для того, щоб підкріпити цю думку, нижче наведено п'ять положень Конвенції. Чітко доведено взаємозв'язок між абілітацією та реабілітацією (стаття 24), працею (стаття 27) та правоздатністю (стаття 12). Проте, не треба вважати, що ці п'ять сфер є більш пріоритетними над іншими положеннями Конвенції. Навпаки, оскільки права пов'язані між собою, держави повинні намагатися впроваджувати окремі положення Конвенції одночасно.

Абілітація та реабілітація

Яким чином дитина, яка народилась сліпою, навчилася жити у суспільстві активним життям? Яким чином юнак, який зазнав серйозних ушкоджень спинного мозку під час нещасного випадку і втратив здатність ходити, адаптується до свого нового становища? Яким чином мати, яка втратила ноги внаслідок підриву на міні, продовжує працювати та займатися своєю сім'єю?

Абілітація та реабілітація (стаття 26) є першими вирішальними кроками до забезпечення можливостей людям з інвалідністю вести самостійний спосіб життя (стаття 20), бути мобільними у суспільстві (стаття 20) та мати змогу повністю розвинути свій по-

тенціал. Через такі процеси, люди з інвалідністю набувають та розвивають навички, що дозволяють їм працювати, заробляти собі на життя, приймати обдумані рішення, робити свій суспільний внесок та користуватися усіма іншими правами, зазначеними у Конвенції.

Абілітація включає навички і вміння, необхідні у навчанні, що дозволяють особі виконувати функції у суспільстві. Такі типи програм зазвичай націлені на дітей, які народилися з інвалідністю. Реабілітація означає – відновлення здатності або спроможності. Це поняття зазвичай стосується дорослих, яким доводиться повторно адаптуватися у суспільстві після набуття інвалідності.

Абілітація та реабілітація зазвичай є обмеженими у часі процесами, що прив'язані до конкретної особи. Вони передбачають встановлення цілей, яких необхідно досягти при координованій підтримці професіоналів і, можливо, за участі членів сімей та близьких друзів. Абілітація та реабілітація можуть передбачати медичну, психологічну, соціальну та професійну допомогу. Без наявності цього особи з інвалідністю, напевно, не матимуть можливості реалізувати свої права на доступність, освіту і працю.

Реабілітація в межах суспільства

Реабілітація в межах суспільства (РМС) – це такий підхід, що практикується у більш ніж 90 країнах світу. Вона є частиною загальної стратегії розвитку суспільства, що має на меті скоротити масштаби бідності, вирівняти можливості та включити осіб з інвалідністю у суспільство. Через відмінності у соціально-економічних умовах різних країн, територіальні і культурні відмінності та відмінності у політичних системах цих країн – не може існувати єдиної моделі РМС, що могла б застосовуватись у всьому світі. Таким чином, РМС є гнучкою, динамічною та адаптивною стратегією, що передбачає доступ до охорони здоров'я, освіти, професійного навчання, проєктів щодо стимулювання підприємницької діяльності, а також участь і включення у суспільство.

РМС здійснюється як в середині так і за межами суспільства. Вона здійснюється через спільні зусилля людей з інвалідністю, їхні сім'ї, організації та громади, а також компетентні урядові та неурядові організації (НУО), що займаються цією сферою. Оскільки саме суспільство забезпечує користування людьми з інвалідністю такими ж правами і можливостями на рівні із іншими членами суспільства, РМС дедалі більше вважається основним елементом розвитку суспільства.

ВОЗ, МОП, ЮНЕСКО та міжнародні НУО, що мають великий досвід у питаннях інвалідності та реабілітації, а також організації людей з інвалідністю розробляють настанови до того, як РМС може допомогти людям з інвалідністю реалізувати свої права та сприяти повазі до властивої їм гідності.

Доступність

В кожному суспільстві існує безліч перешкод та бар'єрів, починаючи від сходів, якими неможливо піднятися і закінчуючи покажчиками, які неможливо прочитати, і все це заважає людям з інвалідністю жити повноцінним життям. Доступність (стаття 9) передбачає забезпечення однакового доступу до місць громадського користування і громадських послуг для всіх членів суспільства, включаючи людей з інвалідністю. Цей принцип Конвенції (стаття 4) є керівним та стосується всіх аспектів впровадження. Однак, деякі положення Конвенції щодо доступності можуть вимагати значних витрат для їх впровадження у короткостроковій перспективі, натомість існує низка менш затратних та не таких вимогливих до технології вирішень цієї проблеми, які матимуть негайні результати.

Наприклад, забезпечення доступу до інформації може бути відносно незатратним та значним чином покращить рівень життя людей з інвалідністю, або шляхом можливості прочитати ярлик із ціною на товарі, можливості потрапити у залу для участі у зустрічі, можливості зрозуміти розклад руху автобусів або можливості переглядання Інтернет-сайти. Телебачення вважається основним джерелом інформації та засобом доступу до культурних і спортивних подій. Парламентарі у співпраці із засобами масової інформації можуть зробити телебачення доступним для людей з вадами слуху та літніх людей

Доступність та Інтернет

Інтернет може створити можливості для кожного; однак, більшість цих можливостей залишаються недоступними для людей з інвалідністю. Наприкінці 2006 року, приблизно 100 найпопулярніших Інтернет-сайтів у 20 країнах були оцінені на предмет відповідності міжнародним настановам щодо доступності, що були розроблені консорціумом W3C (World Wide Web Consortium). Інтернет-сайти, що потрапили у цей список, присвячені туризму, фінансам, висвітленням новин, діяльності урядів та роздрібній торгівлі.

Це дослідження виявило, що більшість з цих сайтів не відповідають міжнародним стандартам доступності. Лише 3 із 100 Інтернет-сайтів відповідали мінімальним стандартам доступності. У цей же час деякі з них могли бути легко удосконалені, щоб стати пристосованими для людей з інвалідністю, а решта потребували значної за обсягом роботи над цим.

Надання доступу людям з інвалідністю до інформаційних технологій – це не лише питання прав людини; це також має неабиякий економічний сенс. Дослідження свідчать, що доступні Інтернет-сайти з'являються першими в результатах пошукових систем, можуть скоротити витрати на підтримання Інтернет-ресурсів та надати компаніям, що знаходяться поза Інтернет-сайтами, доступу до значної неохопленої бази споживачів.

шляхом забезпечення трансляції субтитрами. Такі заходи вже були ухвалені у більш ніж 30 країнах по всьому світу.

Подібним чином, Інтернет надає ключовий доступ до освіти, можливостей працевлаштування, новин та інформації про охорону здоров'я та є каналом для громадянської активності та побудови соціальних мереж. Особи, які не мають доступу до Інтернету, певним чином позбавлені залучення у суспільстві. Якщо Інтернет-сайти розроблені і побудовані відповідно до настанов щодо доступності, всі користувачі мають однаковий доступ до інформації, що пропонується через Інтернет. Незважаючи на те, що деякі країни зараз вже вимагають, щоб принаймні урядові Інтернет-сайти були доступними для людей з інвалідністю, більшість Інтернет-сайтів у світі залишаються недоступними (див. рамку на попередній сторінці).

Доступ до повноцінного життя

Архітектурне оточення

Доступне архітектурне оточення приносить користь не лише особам з інвалідністю, а й усім людям. Конвенція зазначає, що держави повинні бути рішучими в усуненні перешкод та бар'єрів як всередині так і зовні місць громадського користування, включаючи школи, медичні заклади та робочі місця (пункт (а) частини 1 статті 9). Це стосується не лише будівель, а й тротуарів, узбіч, а також перешкод для руху пішоходів.

З часом, усі нові споруди повинні бути спроектовані таким чином, щоб враховувати пристосування для людей з інвалідністю. Світовий банк зробив висновок, що вартість врахування цих особливостей під час будівництва буде мінімальною. Також було доведено, що витрати на будівництво доступних для людей з інвалідністю будівель складають менше 1 відсотку від загальних витрат на будівництво.

Місця громадського користування та громадські послуги

Конвенція вимагає від урядів надати зразки забезпечення повної участі людей з інвалідністю у суспільстві, шляхом розробки настанов щодо доступності місць і послуг відкритих населенню (пункт (а) частини 2 статті 9). Доступність може вимагати облаштування будівель державних установ поручнями і пандусами, покажчиками абеткою Брайля, доступними вбиральнями; залучення перекладачів жестової мови та забезпечення субтитрами громадського телебачення. Ці настанови повинні бути розроблені після консультацій із людьми з інвалідністю та/або організаціями, що їх представляють.

Транспорт

Перевезення, включаючи повітряне сполучення, автобуси, потяги і таксі відіграють вирішальну роль для самостійного способу життя. У багатьох випадках, люди з інвалідністю, зокрема ті, хто мають вади зору або які не можуть вільно пересуватися, позбавлені доступу до цих істотних послуг, а отже не можуть відвідувати школу, мати роботу та отримувати медичну допомогу.

Доступ до інформації є також важливим під час надзвичайних подій. Нещодавні стихійні лиха у всьому світі довели, що люди з інвалідністю не отримують допомоги на рівні із іншими під час природних катаклізм.

Конвенція закликає держав розробити заходи для створення екстрених служб (пункт (b) частини 1 статті 9). Текстові повідомлення, наприклад, швидко стали одним із переважних способів спілкування людей з вадами слуху. Проте, служби екстреної допомоги у більшості країн не можуть отримувати текстові повідомлення внаслідок несумісності комунікаційних технологій.

В більшості країн немає законів про надання інформації у доступних форматах, таких як абеткою Брайля, аудіо форматах, жестовою мовою тощо. Часто, навіть якщо таке законодавство існує, воно фактично не діє. Конвенція вимагає від урядів запровадити належне законодавство, а також шляхи для забезпечення людям з інвалідністю можливості доступу до інформації, що безпосередньо впливає на їх повсякденне життя (пункт (a) частини 1 статті 9 і пункт (g) частини 2).

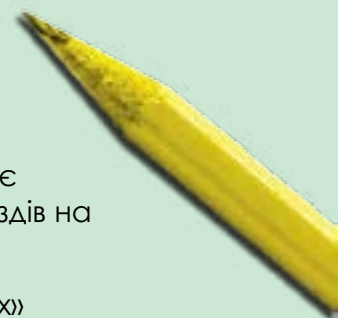
«Якщо люди у всьому світі з вадами зору отримують доступ до інформації в форматі, який вони можуть сприймати, розуміти та аналізувати – гарантовано, що суспільство отримає значну користь від цих людей».

Дон Бреда, спеціаліст з інформаційних технологій з вадами зору (США)

Контрольний перелік питань для парламентарів

Як чином можна зробити суспільство більш доступним

- прогулятися по своєму місту та подивитися на те, скільки в ньому існує перешкод, таких як сходи, що ведуть у будинки, відсутність пологих з'їздів на тротуарах та покажчиків абеткою Брайля, тощо.
- встановити чи доступні матеріали про роботу уряду у «альтернативних» форматах, що є доступними для людей з інвалідністю.
- проаналізувати доступність приміщень урядових органів і установ.
- перевірити чи немає в планах уряду щодо ліквідації наслідків надзвичайних подій будь-яких непередбачених обставин для осіб з інвалідністю.
- провести консультації з людьми з інвалідністю та організаціями, що їх представляють щодо кроків на шляху до покращення доступності.

Освіта

Існує багато потенційних бар'єрів, що стоять перед людьми з інвалідністю на шляху до освіти, особливо у країнах, що розвиваються. Такі бар'єри включають:

- ▶ Бідність.
- ▶ Переповнені школи.
- ▶ Недостатня кількість підготовлених вчителів.
- ▶ Відсутність «розумного пристосування» та підтримки для студентів з інвалідністю.
- ▶ Недоступні місця громадського користування.
- ▶ Неякісні або недоступні послуги громадського транспорту.
- ▶ Недостатня обізнаність про шкільне середовище.

Нещодавні дослідження свідчать про те, що у країнах, що розвиваються відсоток дітей з інвалідністю, які відвідують школу не перевищує 1-3; таким чином, приблизно 98 відсотків дітей з інвалідністю не відвідують школи та

«Я отримала вищі результати на випускному іспиті, ніж інші студенти-однолітки, навіть незважаючи на те, що я навчалася в спеціалізованій школі. Так сталося завдяки тим можливостям, що мені надали у школі, а зовсім не через те, що я розумніша за інших».

Люсія Беліні, студентка із вадами зору (Сполучене Королівство)

не вміють писати. Оскільки, значна кількість дітей з інвалідністю не відвідують школу, ціль розвитку тисячоліття, а саме забезпечення початкової освіти у всьому світі залишається недосяжною. Проте, дослідження доводять, що діти, включаючи тих, хто має серйозні вади здоров'я, які регулярно навчаються, мають більше шансів закінчити школу, продовжити навчання та отримати спеціальність, влаштуватись на роботу, отримувати гарну зарплатню та стати активними членами суспільства.

Конвенція охоплює багато аспектів освіти на різних етапах життя (стаття 24). Її пріоритетом є заохочення дітей з інвалідністю здобувати освіту на всіх рівнях

(пункт (а) частини 2 статті 24). Конвенція акцентує на тому, що кращим чином це можна зробити, якщо поставити найкращі інтереси дитини на перший план (пункт (б) частини 2 статті 24). Конвенція також торкається питання необхідності освіти для значної кількості дорослих з інвалідністю,

які зовсім неосвічені або не отримали належної освіти через відсутність можливостей або доступу до освіти, коли вони були дітьми. Вона також визнає важливість навчання упродовж життя (безперервна освіта) (частина 5 статті 24), що також стосується дорослих, які набули інвалідності і бажають або потребують подальшої освіти для збереження своєї здатності працювати, включаючи професійно-технічну та вищу освіту.

Підхід до освіти, що пропагується Конвенцією ґрунтується на дедалі переконливіших доказах того, що інклюзивна освіта не лише забезпечує найкраще середовище для навчання, включаючи осіб з розумовими вадами, а й допомагає усунути бар'єри та зруйнувати стереотипи. Такий підхід сприяє створенню суспільства, яке готово прийняти людей з інвалідністю замість того, щоб боятися її. Коли діти з та без інвалідності зростають разом і навчаються пліч-о-пліч в одній школі, вони розвивають краще розуміння та повагу одне до одного.

Перехід до шкільної системи, що ґрунтується на спеціалізованому навчанні вимагає ретельного планування і реалізації з тим, щоб захистити потреби та найкращі інтереси дитини. Передумовою цього є підтримка з боку батьків, суспільних діячів та вчителів. Для того, щоб стати інклюзивною, загальна система освіти повинна:

- ▶ мати відповідне навчальне обладнання та учбовий матеріал для осіб з інвалідністю;

За межами системи освіти

Питання доступу до освіти стосується не лише самої системи освіти. Навіть, якщо школа може зарахувати дитину з інвалідністю, відсутність доступного транспорту може зробити відвідування школи неможливим або вкрай складним. Інколи сама школа є недоступною. Зміна архітектурної інфраструктури може відлякувати, але не треба цього боятися. З часом, коли будівля потребуватиме оновлення, її можна буде модифікувати так, щоб вона включала характеристики універсального дизайну.

В майбутньому, вимога доступності повинна бути обов'язковою для всіх нових будівель, включаючи будівлі закладів освіти. Ця вимога стосується не лише характеристики, що дозволяє людям на інвалідних візках потрапити до будівлі, а й такі речі як покажчики, виконані абеткою Брайля та належне освітлення для тих, хто має поганий зір. Витрати на врахування характеристик доступності під час будівництва можуть бути мінімальними, оскільки дослідження свідчать про те, що такі пристосування збільшують витрати на будівництво менше ніж на 1 відсоток.

- ▶ адаптувати методи навчання та учбові плани, щоб вони враховували потреби дітей та студентів, включаючи тих, хто має інвалідність та сприяли сприйняттю відмінностей;
- ▶ навчати вчителів викладанню в інклюзивному класі та заохочувати їх підтримувати одне-одного;
- ▶ забезпечити цілий спектр підтримки, що найточніше відповідає різним потребам всіх студентів, включаючи тих, хто не має інвалідності;
- ▶ сприяти вивченню абетки Брайля та жестової мови для того, щоб діти із вадами зору та слуху могли отримати доступ до освіти та спілкування.

Витрати на інклюзивну освіту

Інклюзивність освіти часто (неправильно) сприймається як непомірно затратна, непрактична, непослідовна або як питання, що безпосередньо пов'язане із інвалідністю. Проте, не всі позитивні заходи є затратними. Кілька країн вже розробили програми, що виправдовують свої затрати для

Контрольний перелік питань для парламентарів

Як можна посприяти більшій інклюзивності освіти

- розповсюджувати методи інклюзивної освіти як невід'ємної частини курсу підготовки вчителів.
- заохочувати осіб з інвалідністю отримувати педагогічну освіту.
- використовувати методи пірамідної підготовки, коли вчителі, які отримали підготовку за методами інклюзивної освіти, навчають одне одного.
- сприяти програмам репетиторства (шефства) студентів різних курсів, коли студенти, які мають вищий рівень знань, допомагають своїм молодшим студентам .
- сприяти партнерству між школами та батьками.
- прив'язати існуючі мережі реабілітації в середині суспільства до ініціатив інклюзивної освіти.
- забезпечити «розумне пристосування» для дитини під час перевірки знань.
- перетворити існуючі спеціалізовані школи на ресурсні центри.
- запровадити механізм звітування шкіл для моніторингу прийняття та закінчення шкіл дітьми з інвалідністю.

сприяння інклюзивності, використавши обмежені ресурси. Держави повинні використати наявні ресурси, зосередитись на досягненні чітких цілей, та забезпечити стабільне фінансування освіти у короткій, середній та далекій перспективі. Скорочення видатків на систему інклюзивної освіти матиме дуже негативні наслідки не лише для осіб, а й для стратегії включення взагалі.

Забезпечення умов для інклюзивної освіти зазвичай є менш затратним ніж для системи окремої освіти. Цей висновок узгоджується із думкою про те, що єдина інтегрована система освіти має тенденцію обходитись дешевше, ніж дві окремі.

Єдина система скорочує витрати на утримання та адміністративні витрати. Транспортні витрати також скорочуються, оскільки умови окремого навчання зазвичай включають осіб, що проживають на значно ширшій географічній території. Досвід довів, що від 80 до 90 відсотків дітей з особливими потребами у навчанні, включаючи дітей із розумовими вадами, можуть легко інтегруватися у звичайні школи та класи, якщо існує загальна підтримка їхньому включенню.

Праця та зайнятість

Зайнятість (стаття 27) пропонує безліч можливостей для участі у суспільному житті, починаючи від економічної незалежності і можливості створити сім'ю, і закінчуючи відчуття власного внеску у національну економіку. Проте, у кожному суспільстві люди з інвалідністю ще не досягли повної інтеграції на ринку праці. Більшість з них залишається безробітними або полишили активні спроби пошуку роботи. Серед тих, хто працює, багато має неповну зайнятість, отримує зарплатню нижчу за мінімальну, та працює на посадах, що не відповідають їхнім освітньо-кваліфікаційними рівням. Така недостатня участь в економічному житті має значний вплив на життя людей з інвалідністю, оскільки вони не спроможні забезпечити собі достатній рівень життя (стаття 28) та самостійний спосіб життя у суспільстві (стаття 19).

В усіх регіонах світу існує велика прірва між умовами праці та тенденціями у сфері зайнятості людей з інвалідністю та тими, хто не має інвалідності. Дуже часто, особи з інвалідністю у своїх засобах до існування більшою мірою залежать від добродійності, благодійності та матеріальної допомоги, ніж від цілеспрямованої зайнятості.

Працедавці часто уникають найму осіб з інвалідністю, або просто не розглядають їхні заяви на працевлаштування, думаючи, що вони не зможуть виконувати свої обов'язки та/або, що їх найм обійдеться набагато дорожче. Таке ставлення зумовлене страхом і стереотипами, та значно більшим чином

фокусується на інвалідності, ніж на здібностях особи. Проте, емпіричний досвід свідчить про те, що особи з інвалідністю мають вищі показники віддачі та збереження робочого місця, кращі показники відвідуваності, ніж їхні колеги, які не мають інвалідності. Витрати на пристосування для працівників з інвалідністю є часто мінімальними, і взагалі більшість таких працівників зовсім не потребує жодних особливих пристосувань. Дослідження довели існування інших переваг для тих, хто наймає людей з інвалідністю, включаючи підвищений моральний дух колективу та більшу доброзичливість і повагу до клієнтів.

У країнах, що розвиваються, більшість працівників з інвалідністю працює у неформальному секторі, де охорона праці є дуже обмеженою, а робота є нестабільною. Підраховано, що в країнах, що розвиваються приблизно від половини до двох третин всіх працівників, що незадіяні у сільському господарстві, працюють у неформальному секторі. В Африці відсоток неформальних працівників сягає від 48 у Північній Африці, до 78 – на територіях, що розташовані на південь від Сахари. Самостійна зайнятість поза сільськогосподарським сектором становить від 60 до 70 відсотків неформальної праці. Жінки з інвалідністю мають ще менше шансів отримати роботу у порівнянні із чоловіками і отримують нижчу зарплатню.

Багато країн не має законодавства щодо реалізації та захисту прав працівників з інвалідністю. Така ситуація створює дискримінацію людей з інвалідністю на робочому місці, ускладнює їм доступ на ринок праці. Їхня незадіяність в економіці також зумовлена відсутністю можливостей до здобуття ними освіти та підготовки, коли вони ще були молодими.

Впровадження положень Конвенції щодо праці та зайнятості безпосереднім чином вплине приблизно на 470 мільйонів чоловіків і жінок працездатного віку, які мають інвалідність. Конвенція зазначає зобов'язання держав

Яким чином доступ до освіти і транспортних послуг впливає на доступ до зайнятості

Коли люди з інвалідністю не залучені до стратегії і процесів планування, що стосуються транспорту, архітектурної доступності та системи освіти, вони часто стають позбавленими зайнятості. Навіть, якщо для людей з інвалідністю є робочі місця, вони можуть з'ясувати, що існують і інші перешкоди для зайнятості: вони могли не отримати необхідної освіти; вони можуть не мати доступу до переліку вакансій у належних форматах; може не існувати доступних видів транспорту, щоб добиратися до роботи. Всі ці фактори можуть відвернути людей з інвалідністю від пошуку роботи.

Забезпечення можливостей для зайнятості

Інколи інвалідність може впливати на здатність особи звичайним чином виконувати роботу. Зобов'язання щодо забезпечення «розумного пристосування» у кожному конкретному випадку, або право на пристосування зазначено у положеннях Конвенції щодо праці та зайнятості.

Положення щодо «розумного пристосування» в контексті зайнятості були ухвалені у різних країнах світу, але для багатьох країн все ще залишатимуться новими. Працедавці і працівники можуть потребувати порад і допомоги під час визначення, яке «розумне пристосування» є необхідним.

Позитивні дії, такі як квоти на працевлаштування мають на меті забезпечити рівні можливості та подолати структурні перешкоди, що стоять перед певними групами. На відміну від «розумного пристосування», такі дії не мають на меті задовольнити потреби осіб. Позитивні дії носять тимчасовий характер та повинні тривати доти, доки не вдасться подолати структурні перешкоди, або шляхом відшкодування або шляхом створення більш рівноправної системи.

щодо гарантування права людям з інвалідністю заробляти собі на життя працею (яку вона вільно обрала або на яку вона вільно погодилася), заборони дискримінації на основі інвалідності у питаннях, що стосуються усіх форм зайнятості (частина 1 статті 27). Сприяючи відкритості ринку праці для осіб з інвалідністю, Конвенція також визнає важливість індивідуальної трудової діяльності, що особливо доречно для країн, що розвиваються (пункт (f) частини 1 статті 27). Конвенція також передбачає «розумне пристосування» (пункт (i) частини 1 статті 27) та сприяє стратегіям та заходам, включаючи програми позитивних дій, що заохочують працедавців до найму осіб з інвалідністю (пункт (h) частини 1 статті 27).

Незважаючи на те, що працедавці асоціюються із підприємствами і організаціями приватного сектору, в багатьох країнах, і зокрема в країнах, що розвиваються, Уряд є найбажанішим і найбільшим працедавцем.

Оскільки Конвенція вимагає від урядів забезпечити «розумне пристосування», щоб наймати більшу кількість претендентів на посади, які мають інвалідність на всіх рівнях, уряд може подати приклад для працедавців приватного сектору.

Багато країн мають певні квоти на працевлаштування осіб з інвалідністю, принаймні на посадах в державному секторі. Ці квоти становлять від 2 до 7 відсотків, але цих квот дотримуються приблизно 50-70 відсотків працедавців. Квоти зазвичай застосовуються до середніх та великих підприємств і організацій. На тих, які не дотримуються цих квот зазвичай накладаються штрафи.

Великий бізнес підтримує «включення»

Бізнес та інвалідність – це європейська мережа, що виросла із групи корпоративних партнерів, що була утворена під час Європейського року осіб з інвалідністю (2003). Ця мережа пропагує ініціативи включення осіб з інвалідністю та сприяє обміну досвідом, знаннями між бізнесом, політичними діячами та окремими особами з проблем інвалідності. Мережа «Бізнес та інвалідність» присвятила свою діяльність включенню осіб із інвалідністю у всі аспекти європейського суспільства, зокрема, як працівників, споживачів та розробників стратегій і методик.

Членами мережі «Бізнес та інвалідність» є провідні кампанії. Вони зосереджують свою увагу на питаннях архітектурної доступності, доступності товарів і послуг через електронні мережі, а також на питаннях зайнятості. Засновника мережі «Бізнес та інвалідність» стали такі компанії як: Adecco, Hewlett-Packard, IBM, Manpower, Microsoft та Schindler.

Не дивлячись на те, що такі штрафи не покращили ступеня дотримання цих квот, вони забезпечили додаткові фонди, що часто використовуються для фінансування програм, пов'язаних із зайнятістю осіб з інвалідністю. Держави-учасниці можуть отримати користь від створення програм для людей, які здійснюють перехід від систем соціального забезпечення до відкритого ринку праці.

Контрольний перелік питань для парламентарів

Яким чином можна розширити перспективи працевлаштування для осіб з інвалідністю

- встановити, чи не містить випадково система соціального забезпечення стримуючих факторів для праці. В деяких випадках, соціальне забезпечення може заважати особам з інвалідністю шукати роботу.
- сприяти професійній реабілітації та іншим стратегіям включення.
- сприяти співпраці між урядом, працедавцями та працівниками для того, щоб зацікавити бізнес стратегіями включення осіб з інвалідністю та заохочувати їх прийняття як в приватному, так і в державному секторі. Форум працедавців присвячений інвалідності, що пройшов у Сполученому Королівстві став гарним прикладом роботи у цьому напрямку.
- підтримувати організації людей з інвалідністю у їхніх зусиллях щодо пропагування включення та рівних умов праці.

Положення Конвенції щодо праці та зайнятості стосуються осіб з інвалідністю на всіх стадіях зайнятості, включаючи тих, хто шукає роботу, тих, хто отримує підвищення та тих, хто набув інвалідності під час трудової діяльності і бажає зберегти свою роботу. Право на користування своїми трудовими та профспілковими правами також підтримано у Конвенції (пункт (с) частини 1 статті 27). Держави також зобов'язані забезпечити, щоб люди з інвалідністю не утримувалися у рабстві або у підневільному стані та були захищені нарівні з іншими від примусової чи обов'язкової праці (частина 2 статті 27).

На практиці, держави повинні забезпечити, щоб люди з інвалідністю претендували на робочі місця на рівні з іншими, щоб вони були захищені від дискримінації, щоб вони мали такі самі права на робочому місці, що й інші та рівні можливості для підвищення на посаді. Уряди, працівники, профспілки, працедавці та організації, що представляють осіб з інвалідністю можуть співпрацювати для забезпечення соціальної та економічної інтеграції людей з інвалідністю. Запропоновані дії залежатимуть від рівня економічного розвитку в країні.

Конвенція також визнає, що для багатьох людей з інвалідністю у країнах, що розвиваються, індивідуальна трудова діяльність або мікропідприємства можуть стати першою і єдиною можливістю. Держави-учасниці Конвенції зобов'язані сприяти таким можливостям.

У той час коли урядам доведеться сприяти зайнятості людей з інвалідністю у формальному секторі, від них також будуть вимагати включити людей з інвалідністю у схеми розвитку мікрокредитування та мікрофінансування. Ці схеми стали дуже ефективними у багатьох регіонах світу, але часто не включали або навмисно виключали осіб з інвалідністю з групи потенційних бенефіціаріїв.

Правоздатність та «підтримане прийняття рішень»

Уявіть, що вас позбавлено права приймати рішення, підписувати договори, голосувати, захищати свої права у суді або вибирати собі медичне лікування лише через те, що ви маєте інвалідність. Для багатьох людей з інвалідністю це факт із життя, а наслідки можуть бути жахливими. Якщо особи не мають правоздатності, вони не лише позбавлені права на рівне визнання перед законом, вони також позбавлені права на захист та користуватися іншими правами людини. Опікуни та піклувальники, які діють від імені особи з інвалідністю інколи не діють в інтересах цієї особи; навіть гірше, інколи вони зловживають своїм авторитетом, порушуючи права інших.

Підтримане «прийняття рішення» на практиці

Провінція Канади - Британська Колумбія займає лідируючі позиції серед судових округів у впровадженні в законодавство, стратегії та практики «підтриманого прийняття рішення». Особа із інвалідністю може укласти «угоду про представлення» із групою підтримки. Така угода слугує знаком для інших, включаючи лікарів, фінансові установи та провайдерів послуг, що особа надала цій групі повноваження надавати їй допомогу у прийнятті рішень та представляти її у певних питаннях.

Одне із основних нововведень в законодавстві полягає у тому, що особа з серйознішими вадами може укласти «угоду про представлення» із групою підтримки просто шляхом висловлення «довіри» до призначених осіб підтримки. Особа не повинна доводити свою дієздатність на основі звичайних критеріїв, таких як доведена здатність розуміти відповідну інформацію, оцінювати наслідки, діяти добровільно та самостійно повідомляти про своє рішення, з тим, щоб укласти так угоду.

Кілька осіб і груп підтримки вже уклали «угоди про представлення», як альтернативу до опікунства та інших форм заміщення у прийнятті рішень. Розташований у спільноті Ресурсний центр угод про представлення сприяє розвитку груп підтримки шляхом надання інформації, публікацій, проведення семінарів та надання порад. Центр також здійснює нагляд за реєстром в якому група може розмістити угоду для ознайомлення із нею інших сторін, якщо це вимагається, перш ніж таку укласти угоду із особою.

Стаття 12 Конвенції визнає, що люди з інвалідністю мають правоздатність на рівні із іншими. Іншими словами, особа не може втратити свою правоздатність лише через інвалідність. (Проте, правоздатність можна втратити у ситуаціях, що можуть стосуватись кожного, наприклад, коли когось засуджено за злочин).

Конвенція визнає, що деякі люди з інвалідністю можуть потребувати допомоги у користуванні своєю правоздатністю, а отже, держави повинні зробити все, що від них залежить для підтримки таких людей та забезпечення захисту від зловживання такою підтримкою. Така підтримка може бути у формі однієї довіреної особи або групи осіб; вона може бути необхідною час від часу або постійно.

У випадку підтриманого прийняття рішення, презумпція завжди свідчить на користь людини з інвалідністю на яку це рішення вплине. Рішення приймає сама особа; особа(-и) підтримки пояснює(-ють) суть питання, коли це необхідно, та пояснює(-ють) жести і те, чому ця особа надає переваги. Навіть коли людина з інвалідністю потребує повної підтримки, особа, яка забезпечує «підтримку», має надати їй можливість користуватися своєю правоздатністю найбільшим можливим чином відповідно до побажань. Це відрізняє

«підтримане прийняття рішення» від «заміщеного прийняття рішення», коли опікун чи піклувальник має підтвержене судом право приймати рішення від імені особи без необхідного доведення, що таке рішення прийнято в найкращих інтересах особи або відповідно до побажань особи. Цей порядок вступає в дію лише, коли особа офіційно визнана нездатною користуватися своєю правоздатністю. Частина 4 статті 12 закликає передбачити гарантії для захисту від зловживань таким порядком.

«Підтримане прийняття рішення» може мати різні форми. Ті, хто надає допомогу особі можуть повідомляти інших про його наміри або допомагати йому одразу зрозуміти свій вибір. Вони можуть допомогти іншим зрозуміти, що особа із серйозною вадою також є людиною з минулим, інтересами та цілями у житті, а також дати зрозуміти, що хтось здатен реалізувати його/її правоздатність.

Контрольний перелік питань для парламентарів

Що можна зробити для забезпечення користування особами з інвалідністю своєю правоздатністю:

- Провести консультації з організаціями громадянського суспільства, щоб з'ясувати чи існує «підтримане прийняття рішення» у моєму виборчому окрузі.
- Вивчити закони про опікунство та з'ясувати, чи сприяють закони і стратегії «підтриманому прийняттю рішення» та чи забезпечують вони правоздатність осіб з інвалідністю.
- Підняти у парламенті питання «підтриманого прийняття рішення» та сприяти розробці програм, спрямованих на розвиток «підтриманого прийняття рішення».
- Відвідати психіатричні заклади, щоб подивитись, які там є групи «підтримки».
- Провести зустрічі із виборцями, щоб дізнатися про досвід осіб з інвалідністю у реалізації правоздатності та отриманні «підтримки».
- Зібрати приклади кращих практик у «підтриманому прийнятті рішень» та поділитися ними із парламентарями в інших країнах.
- Забезпечити, щоб парламентський комітет з питань Конвенції включив правоздатність і «підтримане прийняття рішення» у програму своєї роботи.
- Запропонувати розробку національної системи « підтриманого прийняття рішення», що відповідає Конвенції ООН.

Незважаючи на те, що існують вдалі моделі груп «підтримки», немає загальної і чіткої системи цієї стратегії; закони про опікунство і досі домінують. Інколи складно призначити групу «підтримки», зокрема, коли особа не може визначити довірену особу або осіб. Більше того, люди, які знаходяться в закритих закладах часто позбавлені «підтримки», навіть коли вона є доступною. Створення всебічних груп «підтримки» вимагає багато зусиль та фінансових витрат, однак існуючі моделі опікунства можуть потребувати таких самих витрат. Отже, на «підтримане прийняття рішення» слід дивитись як на перерозподіл наявних ресурсів, а не як на додаткові витрати.

РОЗДІЛ 7

Створення національних інституцій для впровадження та моніторингу Конвенції

Впровадження Конвенції вимагає не лише відповідного законодавства та стратегій; це також вимагає фінансових ресурсів та створення інституцій, що мають повноваження впроваджувати та здійснювати моніторинг законів і стратегій. Дійсно, стаття 33 Конвенції вимагає від держав створення механізмів для сприяння реалізації та моніторингу прав жінок, чоловіків та дітей з інвалідністю на національному рівні. Конвенція вимагає від держав:

- ▶ визначення «фокусної точки» або «фокусних точок» в уряді для впровадження;
- ▶ розглянути питання встановлення чи призначення координаційного урядового органу для сприяння належній роботі в різних секторах та на різних рівнях;
- ▶ створити незалежну систему, таку як національна інституція з прав людини для сприяння та моніторингу впровадження Конвенції.

Конвенція визначає, що громадянське суспільство, зокрема люди з інвалідністю та організації, що їх представляють повинні брати активну участь у всіх аспектах процесу моніторингу, а також повинні бути залучені у процес розробки та впровадження стратегій, програм та законодавства щодо реалізації Конвенції.

В той же час, національні суди та судові органи відіграватимуть ключову роль у забезпеченні законного захисту прав, встановлених в Конвенції.

«Фокусні точки»

У той час коли Конвенція вимагає від держав визначити в уряді одну або більше «фокусних точок», що будуть займатися питаннями впровадження Конвенції, а також розглянути необхідність призначення координаційного органу, Конвенція не передбачає форми чи функції цих інстанцій. Проте, оскільки деякі інші міжнародні документи, включаючи Всесвітню програму дій відносно інвалідів та Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів закликали до створення

подібних інстанцій – багато країн вже створили чи призначили «фокусні точки» у питаннях інвалідності або координаційні органи.

«Ключем до успіху Конвенції буде, безперечно, її ефективно впровадження ... Конвенція сама по собі є доволі чіткою з огляду на ті дії, яких необхідно вжити урядам для її впровадження»

Амбасадор Ден Мак-Кей, голова Постійного комітету з законопроектної роботи (Нова Зеландія)

«Фокусними точками» можуть бути відділи або особи у міністерствах, у групі міністерств, установа, така як комісія з питань інвалідності або окреме міністерство. Наприклад, міністерство з прав людини або міністерство з питань захисту осіб з інвалідністю або поєднання останніх трьох. Навіть якщо такі органи чи механізми вже існують, план їхньої

роботи необхідно буде переглянути з метою включення обов'язку з нагляду за впровадженням Конвенції та координації зусиль в різних секторах на місцевому, регіональному та національному/федеральному рівні.

Незважаючи на свою визначену форму, «фокусна точка» не повинна діяти в ізоляції. Вона повинна відігравати ключову роль у координації процесу впровадження Конвенції. Вона повинна бути забезпечена відповідним штатом та фінансовими ресурсами; бути створеною законодавчим, адміністративним чи іншим правовим документом; бути призначеною на постійній основі; та знаходитись на найвищому можливому рівні вертикалі влади.

Механізми координації

Конвенція заохочує держави до призначення в уряді координаційного органу для сприяння належній роботі в різних секторах та на різних рівнях. Держави можуть створити новий координаційний орган або переглянути повноваження вже існуючого координаційного органу, що:

- ▶ має постійну структуру із належними інституційними повноваженнями для координації роботи між дійовими особами в рамках уряду;

Завдання «фокусних точок»

- ▶ надавати поради Голові держави/уряду, розробникам стратегій та програм щодо розробки стратегій, законодавства, програм і проектів з урахуванням їх наслідків для осіб з інвалідністю;
- ▶ координація діяльності різних міністерств та відомств у сфері прав людини та інвалідності;
- ▶ координація діяльності у сфері прав людини та інвалідності на федеральному, національному, державному, регіональному та місцевому рівнях;
- ▶ перегляд стратегій та політики, спрямованих на забезпечення дотримання прав людей з інвалідністю;
- ▶ розробляти проекти, переглядати та вносити зміни до відповідного законодавства;
- ▶ підвищувати обізнаність уряду про Конвенцію та Факультативний протокол;
- ▶ забезпечити переклад Конвенції та Факультативного протоколу національними мовами та їх розповсюдження у доступних форматах;
- ▶ розробити план дій для ратифікації Конвенції;
- ▶ розробити план дій для впровадження Конвенції;
- ▶ проводити моніторинг плану дії щодо прав людей з інвалідністю;
- ▶ координувати підготовку періодичної доповіді держави;
- ▶ підвищувати обізнаність громадськості у питаннях інвалідності та прав людей з інвалідністю;
- ▶ зміцнювати можливості уряду у питаннях інвалідності;
- ▶ забезпечувати та координувати збір даних та статистичної інформації щодо ефективності розробленої стратегії та оцінки впровадження;
- ▶ забезпечувати участь людей з інвалідністю у процесі розробки законів, стратегій, що їх стосуються.
- ▶ заохочувати участь людей з інвалідністю у організаціях та громадянському суспільстві, а також сприяти створенню організацій людей з інвалідністю.

- ▶ забезпечувати координацію на місцевому, регіональному та національному/федеральному рівні;
- ▶ забезпечувати участь людей з інвалідністю, організацій людей з інвалідністю та неурядових організацій шляхом створення постійного форуму для проведення дискусій із громадянським суспільством.

Різні органи влади створили «фокусні точки» та координаційні органи для посередницької діяльності між урядом та національними організаціями з захисту прав людини або, як правило, між урядом та особами і організаціями, що їх представляють. Часто, існуючі координаційні органи з питань інвалідності включають представників різних міністерств (міністерство праці та соціальної політики або міністерства фінансів, охорони здоров'я, будівництва, освіти та зайнятості), інколи включають представників місцевих та регіональних органів влади, і дуже часто включають представників організацій людей з інвалідністю. Австралійська національна рада з питань інвалідності, наприклад, надає уряду поради у питаннях, пов'язаних з інвалідністю та проводить консультації із суспільством для сприяння налагодженню діалогу і отримання інформації з першоджерел.

Національні інституції з захисту прав людини

Взаємозв'язок між конвенцією та національними інституціями з захисту прав людини

Конвенція вимагає від держав створити систему, що буде включати один чи кілька незалежних механізмів для сприяння (наприклад, шляхом кампаній підвищення обізнаності громадськості), захисту (наприклад, шляхом розгляду особистих скарг та участі у судовому процесі) та моніторингу (наприклад, шляхом перегляду законодавства та вивчення стану реалізації) впровадження Конвенції. Конвенція більшим чином посилається на «систему», ніж на «національну інституцію з захисту прав людини». Проте, під час створення такої системи, держава повинна взяти до уваги «принципи, що стосуються статусу та функціонування національних інституцій з захисту та сприяння правам людини», як було узгоджено Генеральною Асамблеєю ООН у 1993 році. Ці принципи стали відомими, як «Паризькі принципи» (див. наступну сторінку). З огляду на це, національна інституція з захисту прав людини є найбільш вірогідною формою, якої може набути незалежна «система» для досягнення відповідності національним положенням щодо моніторингу за Конвенцією.

Види національних інституцій з прав людини

Термін «національна інституція з прав людини» набуває особливого значення. Беручи до уваги ту кількість і різноманітність «організацій», що за-

ймаються правами людини, включаючи релігійні організації, профспілки, засоби масової інформації, неурядові організації, державні органи, суди та «законодавчі органи» – термін «національна інституція з прав людини стосується такого органу, чий конкретні функції полягають у сприянні реалізації та захисті прав людини.

Зважаючи на те, що не існує двох абсолютно однакових інституцій, всі вони мають деякі спільні риси. За своїм характером вони переважно адміністративні. Багато з них мають квазі-судові функції, такі як вирішення спорів, але національна інституція з захисту прав людини не є ані судовими, ані законотворчими органами. Як правило, ця інституція має постійні дорадчі повноваження з питань прав людини на національному та/або міжнародному рівні. Вони виконують свої функції шляхом підготовки висновків та рекомендацій або шляхом розгляду та винесення рішень по скаргах, поданих особами або групами осіб. У деяких країнах Конституція передбачає створення національної інституції з прав людини. Зазвичай, така інституція утворюється відповідно до законодавчого або підзаконного акта. У той час коли багато таких національних інституцій певним чином прив'язані до виконавчої гілки влади, фактичний рівень їхньої незалежності залежить від багатьох факторів, включаючи членство в них та спосіб, у який вони діють.

Більшість існуючих національних інституцій можна класифікувати за двома широкими категоріями: «комісії з прав людини» та «омбудсмани». Іншими менш розповсюдженими, але не менш важливими є «спеціалізовані» національні інституції, що захищають права окремих груп осіб, таких як особи з інвалідністю, етнічні чи мовні меншості, корінні народи, діти, біженці або жінки.

Паризькі принципи

Під час встановлення або призначення механізму, що відповідає умовам Конвенції, держави-учасниці повинні врахувати принципи, що стосуються статусу та функціонування національних інституцій з захисту та сприяння реалізації прав людини. Під час Міжнародного симпозиуму національних організацій з прав людини, що відбувся у Парижі в 1991 року вперше було

«Реалізації прав людей з інвалідністю є постійним викликом. Ця Конвенція слугуватиме дорожньою картою та точкою відліку у процесі забезпечення можливостей та створення в Австралії суспільства, в якому доступ, справедливість та рівність будуть гарантовані людям з інвалідністю».

Грехем Едвардс, член парламенту
(Австралія)

укладено ці Принципи, які в 1993 році були прийняті Генеральною Асамблеєю ООН. Вони стали відомими як «Паризькі принципи».

Можливі функції національних інституцій з прав людини

На додаток до встановлення сімох принципів, що зазначені вище, і які мають на меті створити незалежні і заслуговуючі довіри інституції з прав людини, Паризькі принципи встановлюють відповідальність яку повинні нести ці інституції. У той самий час, коли національні інституції з прав людини повинні мати якнайширші повноваження, визначені або у Конституції, або у законодавстві, Паризькі принципи передбачають, що вони повинні:

- ▶ проводити моніторинг реалізації зобов'язань держави-учасниці щодо прав людини та подавати про це щорічний звіт (принаймні);
- ▶ подавати доповіді і рекомендації уряду або за його вимогою, або в порядку реалізації свого права, щодо питань, які стосуються прав людини, включаючи питання законодавства та адміністративних положень, порушень прав людини, загальної ситуації із правами людини в країні та ініціатив щодо покращення такої ситуації;
- ▶ сприяти гармонізації національного законодавства та судової практики із міжнародними стандартами прав людини;
- ▶ сприяти ратифікації міжнародних договорів з прав людини;
- ▶ брати участь у підготовці державами-учасницями доповідей, що необхідно подавати договірним органам ООН про впровадження договорів з прав людини;
- ▶ співпрацювати із регіональними органами та органами ООН з прав людини, а також із органами з прав людини інших країн;
- ▶ сприяти розробці навчальних програм з прав людини;
- ▶ підвищувати обізнаність громадськості про права людини та зусилля спрямовані на боротьбу з дискримінацією.
- ▶ **Моніторинг національного законодавства та судової практики**
Зазвичай національні інституції мають повноваження забезпечувати відповідність національного законодавства стандартам щодо прав людини, відповідно до рекомендацій Паризьких принципів. Цього можна досягти шляхом перегляду чинного законодавства та шляхом моніторингу та подання коментарів до розробки нових законів. Деякі інституції зосереджують свої ресурси на моніторингу законопроектів

Паризькі принципи в деталях

Паризькі принципи є низкою основних мінімальних рекомендацій, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН щодо статусу та функцій національних інституцій з захисту та сприяння правам людини. Пункт 2 статті 33 Конвенції про права інвалідів вимагає від держав-учасниць врахування цих принципів під час призначення чи встановлення механізмів для сприяння, захисту та моніторингу впровадження Конвенції. Відповідно до цих принципів, такі механізми повинні:

- ▶ бути незалежними від уряду із гарантуванням такої незалежності установчим законом або конституційними положеннями;
- ▶ бути плюралістичними щодо відбору своїх членів та їх функцій;
- ▶ мати якнайширші повноваження, що дозволяють, в контексті Конвенції, колективно сприяти, захищати та проводити моніторинг впровадження усіх аспектів Конвенції різними засобами, включаючи можливості подавати рекомендації та пропозиції щодо чинних та запропонованих законів і стратегій;
- ▶ мати повноваження на проведення розслідувань із можливістю за слухання скарг та передачі їх компетентним органам;
- ▶ отримувати відповідне фінансування та не підлягати фінансовому контролю, що здатен вплинути на їх незалежність;
- ▶ бути доступними широкому загалу та, в контексті Конвенції, зокрема для осіб із інвалідністю, включаючи жінок із інвалідністю та дітей з інвалідністю, а також організаціям, що їх представляють.

з тим, щоб розглянути та, якщо необхідно, подати коментарі щодо відповідності законопроектів зобов'язанням щодо прав людини. Залежно від ступеня впливу, який може справити законопроект на права людини, національні інституції також можуть розширювати обізнаність громадськості з тим, щоб вони, в разі наявності в них такого бажання, могли звертатися із запитом до уряду.

Такою ж важливою видається роль національних інституцій у моніторингу стратегій та практики уряду у забезпеченні їх відповідності із міжнародними зобов'язаннями, національними законами щодо прав людини з інвалідністю, включаючи відповідне прецедентне право, національні стратегії та плани дій з прав людини, а також будь-яких належних кодексів поведінки.

- ▶ **Ініціативи, націлені на покращення ситуації з правами людини**
В ідеалі, держави приймають національний план дій щодо прав людини, що наголосить на стратегії і діях, яких необхідно вжити для

реалізації зобов'язань за міжнародними договорами з прав людини. Зазвичай держави проводитимуть консультації із національними інституціями з прав людини під час розробки таких стратегій і планів дій. Будучи незалежними від планів дій держави щодо прав людини, національні інституції з прав людини можуть розробляти власні плани для сприяння дотримання прав людини. У будь-якому з випадків, необхідно провести консультації із компетентними державними органами та громадянським суспільством у процесі розробки таких стратегій. Конвенція обумовлює, що громадянське суспільство, зокрема люди з інвалідністю та організації, що їх представляють, а також діти з інвалідністю та особи, які доглядають за особами з інвалідністю повинні бути залучені у цей процес.

Національні інституції також можуть створювати кодекси поведінки, що стосуються реалізації певних прав в конкретних ситуаціях. Наприклад, кодекси поведінки можуть стосуватися: застосування певного права або розробки певних кроків, необхідних для реалізації цього права; поведінки конкретного державного органу або групи органів; окремого типу або типів діяльності державного або приватного сектору; або окремої галузі економіки чи професії. Беручи до уваги регуляторний характер таких кодексів, вони повинні запроваджуватись в законодавчому порядку та прийматися після проведення широких консультацій.

► Офіційні розслідування, дослідження громадської думки та доповіді

Незважаючи на вимогливість до ресурсів, проведення досліджень громадської думки з певних питань може сприяти дотриманню прав та підвищенню обізнаності громадськості. Такі дослідження можуть проводитись за власним розсудом національних інституцій з прав людини або ініціюватися урядом. Наприклад, через вищу посадову особу органів юстиції або «фокусну точку» з прав людини, або ж в результаті серії скарг, що порушили системні питання. Незалежні інституції також можуть мати повноваження здійснювати місії з пошуку фактів, що пов'язані із розробкою урядом стратегій або проведенням судових слухань. Повноваження на проведення офіційних розслідувань та досліджень громадської думки повинні супроводжуватись повноваженнями на збирання інформації та доказів, необхідних для ефективного виконання таких функцій. Національні незалежні інституції з прав людини, що не мають повноважень на проведення розслідувань потребують певних дозволів на збирання інформації.

Стаття 35 Конвенції вимагає від держав-учасниць подавати періодичну доповідь Комітету з прав інвалідів щодо заходів, вжитих для дотримання своїх зобов'язань за Конвенцією. Сумарна дія частини 3 статті 4 (консультації із залученням людей з інвалідністю) та частини 4 статті 35 Конвенції означає, що держави повинні здійснювати підготовку таких доповідей у консультаціях з людьми з інвалідністю, включаючи дітей з інвалідністю, а також із організаціями, що їх представляють. Національні незалежні інституції можуть відігравати значну роль у підготовці доповідей та сприяти консультаціям між громадянським суспільством та урядом у процесі подання доповіді.

Національні незалежні інституції також можуть готувати доповіді, що є альтернативою тим, які подає уряд, зокрема, якщо організації вважають, що їхню інформацію не буде належним чином враховано у доповідях, які готує уряд. Дедалі частіше органи з моніторингу міжнародних договорів проводять прямі консультації із представниками національних незалежних інституцій з прав людини під час процесу подання і розгляду доповіді.

► **Врегулювання спорів**

Звичайна функція національних інституцій з прав людини, що узгоджується із рекомендаціями, зазначеними у Паризьких принципах, полягає у врегулюванні спорів щодо стверджуваних порушень прав людини. Повноваження на врегулювання спорів повинні супроводжуватись повноваженнями на збирання інформації та доказів.

► **Освіта та обізнаність громадськості**

Паризькі принципи чітко рекомендують сприяння освітнім програмам з прав людини. Важливим є те, щоб особи, приватні підприємства знали про права людини, які необхідно поважати. Програми повинні бути прив'язаними до потреб конкретних груп. Наприклад, програми націлені на людей з інвалідністю повинні пропонувати матеріали у доступних форматах, таких як: абеткою Брайля, великий шрифт, субтитри або доступний електронний формат.

Національні інституції з прав людини та механізми подання скарг

Паризькі принципи закликають національні інституції мати відповідні повноваження на проведення розслідувань та заслуховування скарг. Існуючим національним інституціям, що мають функції з моніторингу згідно з Конвенцією ймовірно доведеться пристосувати свої процедури посередництва та примирення з тим, щоб забезпечити доступ людей з інвалідністю до організацій, що їх представляють до процесу. Існує ціла низка методів, за якими такі організації можуть виконувати цю роль, включаючи:

Захист прав в Індії

Інституційна система Індії для захисту прав, включаючи права людей з інвалідністю, є доволі складною, зважаючи на 29 штатів, що входять до складу держави та 6 територій центрального управління. У лютому 2006 року, Міністерство соціальної справедливості, яке є центральним органом, відповідальним за політику у сфері інвалідності завершило підготовку та прийняло Національну стратегію щодо осіб з інвалідністю (НСОІ). НСОІ створює спеціальний орган на рівні між міністерствами для координації питань, що пов'язані із впровадженням цієї стратегії. Основою такого органу став Центральний координаційний комітет на національному рівні та Державний координаційний комітет на загальнодержавному рівні. Ці комітети координують різноманітні спеціалізовані установи та агенції, що розташовані на території держави, включаючи Національну раду з реабілітації та Національний трест з питань добробуту осіб з аутизмом, церебральним паралічем, затримкою розумового розвитку та різними видами інвалідності.

Ще до прийняття НСОІ, була створена Комісія у справах осіб з інвалідністю згідно з Законом (рівні можливості, захист прав та повна участь) про осіб з інвалідністю 1995 року. В обов'язки Комісії входить моніторинг використання державних фондів, координація роботи Державних комісарів та забезпечення прав та послуг людям з інвалідністю. Комісія є напівсудовою, що дозволяє Головному комісару проводити розслідування заяв про позбавлення прав та невиконання законів, проводити слухання, заслуховувати свідчення під присягою та видавати повістки, але Комісар не може приймати рішення, що мають юридичну силу. Таки чином, Комісія виконує двояку роль щодо нагляду за використанням коштів і моніторингу законів.

В Індії також є Національна комісія з прав людини, яка може розглядати особисті петиції, ініціювати провадження у Верховному суді Індії (ця можливість є обмеженою), бути стороною у провадженні щодо стверджуваних порушень прав людини, переглядати законодавство щодо прав людини, включаючи Конституцію, а також сприяти проведенню та проводити дослідження. Комісія активно надавала рекомендації компетентним міністерствам під час розробки Національної стратегії щодо осіб з інвалідністю, а також надавала поради уряду під час переговорів щодо Конвенції про права інвалідів.

► Посередництво та примирення

На найбільш загальному рівні, багато національних інституцій з прав людини посилюють реалізацію прав людини, шляхом надання послуг із посередництва та примирення. Потерпіла особа може безпосередньо зв'язатися із офіцером з посередництва чи примирення національної інституції з прав людини для обговорення своїх занепокоєнь.

Від таких офіцерів вимагається реєстрація скарги, а також вони уповноважені надавати загальні поради щодо доступних потерпілій особі альтернатив та, залежно від побажань особи, розпочати переговори із іншою стороною спору. Це може включати неформальні телефонні розмови та переговори віч-на-віч. Багато національних інституцій не приймають анонімних чи невідписаних скарг. Частіше національним інституціям доведеться покладатися на більш формальні запити, такі як письмові повідомлення. Залежно від характеру спору та результатів попередніх дискусій, може бути організована зустріч сторін спору на якій посередник чи примирювач зробить спробу врегулювати справу.

Національні інституції з прав людини ведуть протоколи процесів посередництва та примирення, як засобів набуття прикладів для врегулювання спорів. Такі протоколи можуть бути включені у щорічну доповідь або можуть бути використані під час підготовки спеціальної доповіді чи бути включеними до альтернативної доповіді для договірних органів. Ці протоколи повинні надійно зберігатися, а будь-які посилання на минулі справи не повинні виявляти сторін цих спорів.

Посередництво та примирення можуть бути пов'язаними із іншими механізмами врегулювання скарг з тим, щоб коли не вдається врегулювати скаргу на цьому рівні її можна було врегулювати завдяки діям національної інституції на вищому рівні.

► Третейські суди з прав людини

У разі невдачі процесів примирення чи посередництва або у разі недотримання однією із сторін умов врегулювання спору, деякі національні інституції з прав людини мають механізми за допомогою яких вони чи сторони спору можуть ініціювати провадження у третейському суді, включаючи національний третейський суд з прав людини. Можливість ініціювати таке провадження, і сам суд, повинні бути створені законним органом. Національний третейський суд з прав людини може стати містком між формальним судовим провадженням та менш формальним процесом розслідування та примирення.

► Участь у судовому провадженні

Іншою можливою роллю національних інституцій з прав людини може бути участь у провадженні, що провадяться в рамках звичайної судової системи. В Австралії, наприклад, Комісія з прав людини та рівних можливостей має повноваження на участь у якості *amicus curiae* (друг суду) у судовому провадженні, що стосується питань дискримінації на основі інвалідності. Це дозволяє Комісії представляти свої погляди щодо тлумачення законодавства та того, яким чином воно повинно застосовуватись у певних обставинах.

Третейський суд з прав людини у Новій Зеландії

Новозеландський закон про права людини 1993 року створює Бюро проваджень у справах про права людини, що є частиною національної Комісії з прав людини. Бюро очолює директор проваджень у справах про права людини. Директор має повноваження ініціювати цивільне провадження у незалежному Третейському суді з розгляду справ про права людини.

Новозеландський суд з прав людини є органом, створеним відповідно до закону, до складу якого входить колегія осіб, які призначаються Міністром юстиції, троє з яких ведуть слухання щодо будь-яких справ, що розглядаються Третейським судом. До складу Колегії входить 20 осіб, які призначаються на основі їхньої кваліфікації та досвіду у питаннях прав людини, а також у правових, соціальних, культурних, адміністративних та економічних питаннях. Будучи квазісудовим органом, третейський суд має достатньо широкі рамки для вирішення питання щодо способу ведення провадження. Третейський суд має повноваження врегульовувати спори та присуджувати компенсацію. Він також може передавати питання на розгляд Комісії з прав людини та передавати питання на розгляд Верховного суду, якщо вирішення цього питання вимагає забезпечення засобів судового захисту прав.

Створення відповідної інституції

Конвенція визнає, що вже існуюча в межах юрисдикції держав-учасниць система, за умови певних модифікацій, може бути здатною довести відповідність вимогам Конвенції. Проте, деякі інституційні механізми можуть не впоратись із моніторингом впровадження Конвенції, а отже ймовірно, що їх доведеться змінювати. Національні інституції з прав людини, що вже існують повинні отримати людські і фінансові ресурси, які необхідні для ефективного моніторингу впровадження Конвенції. Незалежно від її форми, інституція або поєднання організацій повинні бути здатні виконувати завдання, визначені Конвенцією: сприяти, захищати права та здійснювати моніторинг Конвенції. Організація також повинна поважати принцип повної участі у процесі моніторингу громадянського суспільства, особливо людей з інвалідністю та організацій, що їх представляють.

Під час прийняття рішення щодо створення нової або покладання надій на існуючу інституцію (орган), необхідно врахувати:

- ▶ чи відповідає існуюча незалежна інституція з прав людини Паризьким принципам?

- ▶ чи має національна інституція ті повноваження, що охоплені Конвенцією про права інвалідів ?
- ▶ чи має національна інституція компетенцію щодо Конвенції та/або прав людей з інвалідністю?
- ▶ чи має національна інституція комісарів та працівників з інвалідністю?
- ▶ чи має існуюча національна інституція достатні людські ресурси та час для сприяння, захисту та моніторингу Конвенції разом із виконанням своїх інших обов'язків?
- ▶ чи є існуюча національна інституція достатнім чином доступною для людей з інвалідністю та чи має вона стратегію щодо доступності (приміщень, документації, технологій, тощо)?

Парламентський нагляд

На додаток до спеціальних інструментів моніторингу, встановлених Конвенцією, парламент, користуючись своєю функцією щодо здійснення нагляду, відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання прав людей з інвалідністю. Деякі з найважливіших інструментів нагляду описані нижче.

Парламентські комітети

Систематичний нагляд за виконавчою владою зазвичай здійснюють парламентські комітети. Вони відстежують роботу урядових органів та міністерств, а також проводять розслідування окремих аспектів їхньої діяльності. Ефективний нагляд вимагає, щоб комітети були здатними розробляти свої власні плани роботи та мали повноваження зобов'язувати міністрів та державних службовців виступати перед ними та відповідати на питання.

Слідчі комісії

Коли постає питання, що значним чином турбує громадськість, найкращим вирішенням цієї ситуація є призначення слідчої комісії для розслідування цих обставин. Ця практика може стати у нагоді, коли питання виходить за межі компетенції одного парламентського комітету або не входить до відповідальності одного урядового органу.

Пряме опитування міністрів

У країнах, де міністри є також членами законодавчого органу, важливим

Національні інституції з прав людини вже зосереджують свою увагу на Конвенції

Національні інституції з прав людини (НІПЛ) брали участь у переговорах стосовно Конвенції та Факультативного протоколу і в подальшому залучалися у роботу щодо Конвенцією, після того як вона була прийнята. НОПЛ провели експертні наради з організаціями, що представляють людей з інвалідністю на національному та міжнародному рівнях для розгляду стану впровадження та моніторингу Конвенції. Конвенція обіймала провідне місце у плані роботи Міжнародного координаційного комітету національних організацій з прав людини для сприяння та захисту прав людини. На своєму останньому засіданні у березні 2007 року, «фокус-на точка» Комітету з прав людини та інвалідності та представник Ірландської Комісії з прав людини запропонували НІПЛ співпрацювати тісніше із людьми з інвалідністю та організаціями, що їх представляють, а також, щоб майбутні засідання Комітету присвячували час для дебатів щодо Конвенції.

Бюро Комітету погодилось підтримати пропозицію, що була висунута Форумом Азійських і Тихоокеанських національних організацій з прав людини щодо створення бази даних про інвалідність для національних організацій з прав людини. Така база даних полегшить збирання, аналіз та представлення міжнародної інформації про питання, що стосуються прав людини та інвалідності. Ця база даних має на меті:

- ▶ визначити пріоритети для розбудови можливостей НІПЛ з розширення їхньої здатності вирішувати питання, що стосуються прав людей з інвалідністю;
- ▶ підвищувати обізнаність людей з інвалідністю про порушення прав людини та сприяти позитивним зрушенням у суспільстві;
- ▶ надати правдоподібну доказову базу для підтримання досліджень соціальної науки з питань, що пов'язані із правами людей з інвалідністю;
- ▶ покращити координацію в межах міжнародної спільноти для вирішення питань, що стосуються прав людей з інвалідністю.

механізмом парламентського нагляду може стати пряме опитування парламентом міністрів як в письмовому, так і в усному порядку. Таке пряме опитування забезпечує підзвітність уряду.

Нагляд за призначеннями у виконавчій владі

Важливим аспектом нагляду у країнах, в яких міністри не є членами законодавчого органу стає процес схвалення призначень кандидатів на посади членів

уряду та найвищих державних службовців. Зазвичай, цей процес включає дові з'ясування спроможності кандидата обіймати таку посаду. У випадку призначення омбудсмана, комісара з прав людини та членів кабінету міністрів було б доречно, щоб парламент перевіряв знання кандидата та його ставлення до питань інвалідності.

Нагляд за неурядовими громадськими агенціями

Парламент також здійснює моніторинг незалежних агенцій, яким уряд міг надати державні функції, такі як регуляторна діяльність або надання першочергових послуг. Це стосується регуляторних функцій в охороні здоров'я та безпеки, агенцій, що надають комунальні послуги та інших агенцій, чия діяльність може мати прямий вплив на права людей з інвалідністю.

Бюджетний нагляд та фінансовий контроль

Парламент має значний вплив на політику через контроль за видатками уряду. Парламентський контроль відбувається як на етапі формування бюджету, так і на етапі виконання. Як частина цього процесу, парламент може забезпечити, щоб наслідки запропонованого бюджету для різних соціальних груп, таких як особи з інвалідністю, підлягали обговоренню та моніторингу.

Суди та роль судової системи

Залежно від конституційної системи кожної держави-учасниці, ратифікація Конвенції або автоматично призведе до перенесення її змісту у національне законодавство та застосування національними судами, або вимагатиме інкорпорації прав, визначених в Конвенції через національне законодавство. Проте, навіть в останньому випадку, підписання та ратифікація Конвенції також створюють сильну преференцію у тлумаченні на користь Конвенції. Це означає, що судова система застосовуватиме національне законодавство та тлумачитиме законодавство у спосіб, що найбільшим чином відповідає Конвенції, застосовуючи поширене конституційне припущення, що національне право держави не повинно бути несумісним із міжнародними зобов'язаннями держави. На додаток, як довели приклади прецедентного права, ще до прийняття Конвенції, держави визнають свої зобов'язання застосовувати принципи рівності та недискримінації під час захисту та сприяння правам людей з інвалідністю.

Більшість прикладів прецедентного права розглянуті у рамці нижче, взяті із вищих та апеляційних судів, також наведені деякі рішення, прийняті національними органами врегулювання та розгляду справ з прав людини.

До теперішнього часу, судова система відгравала важливу роль у розвитку принципів недискримінації, що застосовувались до осіб із інвалідністю. Існують як переваги, так і недоліки у тому, що судова система відіграє таку центральну роль у захисті прав людини.

Захист прав в судовому порядку

Більшість національних правових систем використовують формальний та ієрархічний процес визначення прав і обов'язків, а також правових принципів. Шляхом поєднання третейських судів і цивільних кодексів, або використання доктрини прецедентного права можна забезпечити, щоб розвиток законодавства та правових принципів був послідовний у часі. Справи, що розглядаються на рівні Верховного суду зазвичай характеризуються вищим рівнем підготовки судових матеріалів та представленням сторін. Рішення у «тестовій справі» може мати наслідки не лише для сторін у спорі, а й для інших людей, які можуть перебувати у аналогічному чи подібному становищі. Наприклад, рішення суду у «тестовій справі» може призвести не лише до відшкодування збитків особі, яка почала спір, а й до системних змін у стратегії, а отже, до покращень ситуації із реалізацією прав великої групи осіб. Отже, судова система відіграє дуже важливу роль у захисті прав.

Судді часто розглядають справи, що стосуються будь-яких із громадянських, економічних, політичних та соціальних прав. Різноманітні міжурядові та неурядові організації закликають до розвитку бази даних щодо прецедентного права у можливостях розгляду в судовому порядку справ, що стосуються прав людини. Такі механізми можуть стати у нагоді для підготовки та підвищення обізнаності серед молодих суддів та адвокатів. Як показано у рамці на наступній сторінці, навіть ще до прийняття Конвенції, або шляхом спеціалізованого національного законодавства, або шляхом застосування принципів рівності та недискримінації, національне прецедентне право щодо прав людей з інвалідністю та реалізація цих прав вже було розроблено та підтримано відповідною судовою практикою та коментарями міжнародних і регіональних організацій з прав людини.

У той самий час, в судовому захисті прав існують певні обмеження. Судова тяжба, зокрема в апеляційній інстанції є затратною та тривалою у часі. Вартість судового провадження може зробити таку апеляцію до судового захисту недоступною або непривабливою. Це особливим чином стосується людей з інвалідністю, які залежать від систем соціального забезпечення та тих, хто, залежно від характеру питання, про яке йдеться, не може претендувати на фінансовану державою правову допомогу.

Деякі приклади прецедентного права щодо прав осіб з інвалідністю

Особи з інвалідністю порушили справи у судах багатьох країн, а також у регіональних судах з прав людини, таких як Європейський суд з прав людини. Під час прийняття рішень у цих справах суди постановили, що держави зобов'язанні захищати права осіб з інвалідністю та забезпечили цих осіб, які постраждали від порушень їхніх прав, засобами судового захисту. Наприклад, суди постановили, що:

- ▶ авіаперевізники зобов'язанні надавати інвалідні візки для використання між реєстраціями в аеропортах та посадкою на борт повітряного судна, як частини своїх послуг споживачам. Вимога щодо оплати використання такого обладнання вважається незаконною дискримінацією.
- ▶ в медичних закладах відсутність «розумного пристосування» у формі пояснення мовою жестів особам з вадами слуху вважається несумісною із антидискримінаційним законодавством.
- ▶ університет виявив дискримінації стосовно випускниці шляхом відмови їй у доступі до будівлі після багатьох годин очікування на тій підставі, що вона страждала від депресії, у той час коли інші студенти отримали такий доступ. Суд постановив, що доступ був частиною послуг, що зазвичай надаються громадськості, й що відмова у доступі ґрунтувалась на психічному здоров'ї студентки і прирівнялось до дискримінації.
- ▶ турнір з гольфу, що проводиться на громадському майданчику та відкритий для учасників, що пройшли кваліфікацію, повинен змінити свої правила, щоб забезпечити «розумне пристосування» для кваліфікованих учасників, які не можуть долати великі відстані та забезпечити їх перевезення у спеціальних автомобілях замість того, щоб вимагати від осіб ходити пішки у продовж змагання.
- ▶ відмова адміністрації в'язниці забезпечити особливі умови та ставлення з огляду на проблеми здоров'я в'язня була визнана причиною того, що він зазнав страждань, що виходять за межі невідворотних під час тюремного ув'язнення.
- ▶ 40 місячна затримка у виплаті допомоги по інвалідності була визнана Конституційним судом Південної Африки не лише порушенням законодавства про добробут населення, а й внаслідок впливу на здатність особи до підтримання відповідного рівня свого життя – порушенням її гідності.
- ▶ ізоляція та сегрегація осіб з інвалідністю вважається серйозною формою дискримінації, це зокрема стосується виключення дітей з інвалідністю із шкільних навчальних планів.

► користування відповідними стандартами життя означає, що особи з інвалідністю можуть не лише вимагати доступу до місць громадського користування та громадських послуг, а й бути виключеними із сфери застосування правил, що можуть якимось чином завадити їм насолоджуватися життям. У цьому випадку відмова адміністрації житлового комплексу надати дозвіл своєму мешканцю тримати собаку-поводиря була розцінена як незаконна дискримінація на основі інвалідності.

Нарешті, справа, що розглядалась Європейським судом з прав людини, демонструє, що відмова у забезпеченні «розумного пристосування» може вважатися порушенням й інших прав людини. Справа стосувалась особи прикованої до інвалідного візка. Ця особа мала нагальну потребу у допомозі, що ґрунтувалась на тих підставах, що ця особа була не здатна рухатись вночі, щоб підтримувати нормальну температуру тіла. Суд визнав, що заявник відрізнявся від інших осіб й що ставлення до нього як до будь-кого іншого було дискримінацією та порушенням заборони поводження, що принижує гідність людини, а також права на особисту недоторканість.

Час, що витрачається на судове впровадження, може завадити особі у вимозі щодо судового впровадження по законних скаргах або погіршити ситуацію доки впровадження ще не розпочалось. Для людей з інвалідністю це може призвести до тривалого виключення із участі у житті суспільства. Формальний характер судового процесу може виявитись недоречним для врегулювання спорів щодо прав зазначених у Конвенції. І знову, залежно від характеру

«Важлива річ полягає у тому, щоб визнати, що сьогодні ми стоїмо на порозі визнання суспільством того, що заперечувалося довгі роки. Саме прагнення та погляди спільноти людей з інвалідністю лягли в основу Конвенції, а також той факт, що вони знайшли сьогодні широкє розуміння».

Луїза Арбур, Верховний комісар ООН з прав людини

спору або питання, що розглядається, посередництво або примирення можуть виявитись більш ефективними засобами для забезпечення відповідності Конвенції. Різноманітні альтернативні механізми розгляду скарг, описанні вище у цьому розділі, можуть надати більш швидкі, дешевші та більш доступні й доречні шляхи врегулювання спорів.

Яким чином можна сприяти та захистити права людей з інвалідністю через національні інституції:

- забезпечити створення системи, бажано у формі національних інституцій з прав людини, що мають повноваження сприяти, захищати та здійснювати моніторинг впровадження Конвенції.
- забезпечити відповідність національних інституцій, що були призначені або створенні для нагляду за впровадженням Конвенції, Паризьким принципам.
- забезпечити, щоб національні інституції, що були призначені або створенні для сприяння, захисту та здійснення моніторингу за імплементацією Конвенції, мали достатні фінансові й людські ресурси для своєї ефективної роботи.
- зважити необхідність у розробці національного плану дій щодо прав людини, що наголошує на стратегії та діях, яких необхідно вжити для дотримання зобов'язань держави за міжнародними договорами з прав людини.

Δжерела

Achieving Equal Employment Opportunities for People with Disabilities through Legislation: Guidelines (Geneva, International Labour Office, 2004).

Available at:

<http://www.ilo.org/public/english/employment/skills/disability/download/eefinal.pdf>

Assessing the Effectiveness of National Human Rights Institutions

(Geneva, International Council on Human Rights Policy and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2005).

Available in Arabic, English, French and Spanish at:

<http://www.ohchr.org/english/about/publications/papers.htm>

Education for All (EFA) Global Monitoring Report 2007 (Paris, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2007).

Available at:

http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=49591&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Human Rights and Disability: The Current Use and Future Potential of United Nations Human Rights Instruments in the Context of Disability (Geneva, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2002).

Available in English, French and Spanish at:

<http://www.ohchr.org/english/about/publications/papers.htm>

Human Rights: Handbook for Parliamentarians (Geneva, Inter-Parliamentary Union and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2005).

Available in Arabic, English, French and Spanish at:

<http://www.ohchr.org/english/about/publications/>

Community-based Rehabilitation (CBR): A Strategy for Rehabilitation, Equalization of Opportunities, Poverty Reduction and Social Inclusion of People with Disabilities (Geneva, International Labour Office, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, and World Health Organization; 2004).

Available at:

http://www.ilo.org/public/english/region/asro/bangkok/ability/download/otherpubl_cbr.pdf

Parliament and Democracy in the Twenty-first Century: A Guide to Good Practice (Geneva, Inter-Parliamentary Union, 2006).

Available in Arabic, English, French and Spanish at:

<http://www.ipu.org/english/handbks.htm>

The right to education of persons with disabilities: Report of the Special Rapporteur on the right to education, Vernor Muñoz (A/HRC/4/29).

Available in Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish at:

<http://www.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/4session/reports.htm>

Treaty Handbook (United Nations Office of Legal Affairs, New York).

Available at:

<http://untreaty.un.org/English/TreatyHandbook/hbframeset.htm>

ДОДАТОК ОДИН

Конвенція про права інвалідів

(неофіційний переклад)

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 61/106, прийнята на шістдесят першій сесії ГА ООН.

Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю 61/106.

Конвенція про права інвалідів

Генеральна Асамблея, посилаючись на свою резолюцію 56/168 від 19 грудня 2001 року, в якій вона постановила заснувати Спеціальний комітет, відкритий до участі всіх держав-членів та спостерігачів в Організації Об'єднаних Націй для розгляду пропозицій щодо всеохоплюючої та єдиної міжнародної конвенції про заохочення і захист прав і гідності інвалідів на основі комплексного підходу до роботи у сфері соціального розвитку, прав людини та недискримінації та з врахуванням рекомендації Комісії з прав людини і Комісії соціального розвитку, посилаючись також на свої попередні відповідні резолюції, остання з яких була резолюція 60/322 від 23 грудня 2005 року, а також на відповідні резолюції Комісії соціального розвитку та Комісії з прав людини, вітаючи цінний внесок, який зробили в роботу Спеціального комітету міжурядові організації та національні правозахисні установи,

1. висловлює вдячність Спеціальному комітету за завершення підготовки проекту конвенції про права інвалідів та проекту факультативного протоколу до неї;
2. приймає долучені до цієї резолюції Конвенцію про права інвалідів та Факультативний протокол до Конвенції, які стали відкритими до підписання в Центральних установах Організації Об'єднаних Націй в Нью-Йорку з 30 березня 2007 року;

3. закликає держави в першочерговому порядку розглянути питання про підписання і ратифікацію Конвенції та Факультативного протоколу та висловлює сподівання, що вони незабаром наберуть чинності;
4. звертається із проханням до Генерального секретаря надати персонал і приміщення, необхідні для ефективного виконання функцій Конференції держав-учасниць та Комітету відповідно до Конвенції та Факультативного протоколу після набрання чинності Конвенцією, а також для поширення інформації про Конвенцію і Факультативний протокол;
5. звертається також із проханням до Генерального секретаря поступово запроваджувати стандарти і настанови, що передбачають доступність об'єктів та послуг системи Організації Об'єднаних Націй, враховуючи відповідні положення Конвенції, зокрема, під час проведення ремонтних робіт;
6. звертається із проханням до установ і організації системи Організації Об'єднаних Націй та пропонує міжурядовим і неурядовим організаціям докласти зусиль, щоб поширити інформацію про Конвенцію і Факультативний протокол, а також сприяти їх розумінню;
7. звертається із проханням до Генерального секретаря представити Генеральній Асамблеї на її шістдесят другій сесії доклад про стан Конвенції і Факультативного протоколу і про реалізацію цієї резолюції за підпунктом під назвою «Конвенція про права інвалідів».

76-е пленарне засідання,
13 грудня 2006 року

Конвенція про права інвалідів

Преамбула

Держави-учасниці цієї Конвенції,

- (a) *нагадуючи* про принципи, закладені в Уставі Організації Об'єднаних Націй, відповідно до яких гідність і цінність, що притаманні усім членам людської родини, та їх рівні і невідчужувані права визнаються за основу свободи, справедливості та миру у всьому світі;
- (b) *визнаючи*, що Організація Об'єднаних Націй проголосила та погодила у Загальній декларації прав людини, а також в Міжнародних пактах про права людини, що кожна особа має всі передбачені в них права і свободи без будь-якого розмежування;
- (c) *підтверджуючи* всезагальність, неподільність, взаємозалежність та взаємозв'язок всіх прав людини та основоположних свобод, а також необхідність у гарантуванні інвалідам повного користування цими правами і свободами без дискримінації;
- (d) *посилаючись* на Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, Конвенцію про права дитини, Міжнародну конвенцію про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їхніх родин;
- (e) *визнаючи*, що інвалідність це поняття, яке еволюціонує і що інвалідність є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми з інвалідністю та перешкодами у стосунках і середовищі, і яка заважає їхній повноцінній і дієвій участі у житті суспільства на рівні з іншими;
- (f) *визнаючи важливість* принципів та настанов, що містяться у Всесвітній програмі дій стосовно інвалідів та в Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів, для впливу на заохочення, формулювання та оцінку стратегій, планів, програм та заходів на національному, регіональному та міжнародному рівні для подальшого забезпечення людям з інвалідністю рівних можливостей;
- (g) *наголошуючи* на важливості актуалізації питань пов'язаних із інвалідністю, як складової частини відповідних стратегій сталого розвитку;

- (h)** *визначаючи* також, що дискримінація стосовно будь-якої особи на підставі інвалідності є приниженням гідності та цінності, властивих людській особистості;
- (i)** *визначаючи* далі різноманітність людей з інвалідністю;
- (j)** *визначаючи* потребу в заохоченні та захисті прав людини усіх людей з інвалідністю, включаючи тих, хто потребує більш активної підтримки;
- (k)** *стурбовані* тим, що не зважаючи на ці різні документи і спроби, інваліди і досі зустрічаються з перешкодами на шляху до їх участі в житті суспільства в якості рівноправних членів, а також із порушеннями прав людини в усіх частинах світу;
- (l)** *визначаючи* важливість міжнародної співпраці для поліпшення умов життя інвалідів, зокрема в країнах, що розвиваються;
- (m)** *визначаючи* цінний нинішній та потенційний внесок інвалідів в загальний добробут та різноманітність їхніх громад, і та обставина, що сприяння повному користуванню інвалідами своїми правами людини і основоположними свободами, а також повноцінній участі інвалідів дозволить посилити в них відчуття долученості і досягти істотних успіхів в людському, соціальному і економічному розвитку суспільства та викорінення бідності;
- (n)** *визначаючи важливість* для людей з інвалідністю їхньої особистої самостійності та незалежності, включаючи свободу робити свій власний вибір;
- (o)** *вважаючи*, що люди з інвалідністю повинні мати можливість активної задіяності в процесі прийняття рішень стосовно стратегій і програм, включаючи ті, що безпосередньо стосуються їх;
- (p)** *стурбовані* важкими обставинами, з якими зустрічаються люди з інвалідністю, які зазнають численних та загострених форм дискримінації на підставі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігійних, політичних чи інших переконань, за національним, етнічним, аборигенним чи соціальним походженням, або ж за майновим станом, народженням, віком чи іншими обставинами;
- (q)** *визначаючи*, що жінки та дівчата з інвалідністю як вдома, так і поза ним зазнають більшого ризику насильства, травмування або зневажливого чи недбалого ставлення, поганого поводження або експлуатації;
- (r)** *визначаючи*, що діти з інвалідністю повинні повною мірою користува-

тися всіма правами людини та основоположними свободами нарівні з іншими дітьми, та нагадуючи, у зв'язку з цим, про зобов'язання, які взяли на себе держави-учасниці Конвенції про права дитини;

- (s) *підкреслюючи* необхідність врахування гендерного аспекту в усіх зусиллях щодо сприяння повному користуванню людьми з інвалідністю правами людини і основоположними свободами;
- (t) *підкреслюючи* той факт, що більшість людей з інвалідністю живуть в умовах бідності, і визнаючи у зв'язку з цим необхідність займатися проблемою негативного впливу бідності на людей з інвалідністю;
- (u) *пам'ятаючи*, що обставини миру та безпеки ґрунтуються на повній повазі до цілей і принципів, викладених у Статуті Організації Об'єднаних Націй, а також на дотриманні відповідних договорів у сфері прав людини, є неодмінною умовою для повного захисту людей з інвалідністю, зокрема під час збройних конфліктів та іноземної окупації;
- (v) *визнаючи* важливість доступності фізичного, соціального, економічного і культурного середовища, охорони здоров'я та освіти, а також інформації і спілкування, оскільки вони дозволяють інвалідам повною мірою користуватися всіма правами людини і основоположними свободами;
- (w) *усвідомлюючи*, що кожна окрема людина, яка має обов'язки стосовно інших людей та громади, до яких він чи вона належить, повинна добиватися заохочення та дотримання прав, визнаних у Міжнародному болю про права людини;
- (x) *переконані* у тому, що сім'я є природною і основною складовою суспільства та має право на захист з боку суспільства і держави, і що люди з інвалідністю та члени їхніх сімей повинні отримувати необхідний захист і допомогу, щоб дозволити сім'ї зробити внесок у справу повного та рівного користування правами людей з інвалідністю;
- (y) *переконані* у тому, що всеохоплююча та єдина міжнародна конвенція про заохочення та захист прав та гідності людей з інвалідністю стане важливим внеском до подолання глибокого соціального становища інвалідів, а також до сприяння їхньої участі у громадському, політичному, економічному, соціальному і культурному житті при рівних можливостях – як у розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються;

погодилися про таке:

СТАТТЯ 1: Мета

Мета цієї Конвенції полягає у заохоченні, захисті та забезпеченні повного і рівного користування всіма людьми з інвалідністю усіма правами людини та основоположними свободами, а також в заохоченні поваги до властивої їм гідності.

Люди з інвалідністю включають тих, хто має стійкі фізичні, розумові, інтелектуальні чи сенсорні порушення, які під час взаємодії з різноманітними перешкодами можуть заважати їхній повній і дієвій участі у житті суспільства на рівні із іншими.

СТАТТЯ 2: Визначення

Для потреб цієї Конвенції:

«спілкування» включає використання мов, текстів, абетки Брайля, тактильного спілкування, великого шрифту, доступних мультимедійних засобів, а також друкованих матеріалів, аудіозасобів, звичайної мови, читача, а також посилюючих і альтернативних методів, способів і форматів спілкування, включаючи доступну інформаційно-комунікаційну технологію;

«Мова» включає мовленеві і жестові мови, а також інші форми немовленевих мов;

«дискримінація за ознакою інвалідності» означає будь-яке розмежування, виключення чи обмеження на основі інвалідності, метою чи результатом якої є послаблення чи заперечення визнання, реалізації або здійснення на рівні з іншими прав людини та основоположних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській чи будь-якій іншій сфері. Вона включає в себе всі форми дискримінації, у тому числі відмову у розумному пристосуванні;

«розумне пристосування» означає внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних і доречних модифікацій і коректив, що не стають неспівставним чи не виправданим тягарем, задля забезпечення реалізації чи користування людьми з інвалідністю на рівні із іншими всіма правами людини і основоположними свободами;

«Універсальний дизайн» означає дизайн предметів, оточення, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально придатними до користування усіма людьми без необхідності у адаптації або спеціального дизайну. «Універсальний дизайн» не виключає допоміжні пристрої для конкретних груп інвалідів, там де це необхідно.

СТАТТЯ 3: Загальні принципи

Принципами цієї Конвенції є:

- (a) повага до властивої людині гідності, її особистої самостійності, включаючи свободу, робити свій власний вибір, і незалежності;
- (b) недискримінація;
- (c) повне і ефективно залучення і включення у суспільство;
- (d) повага до особливостей людей з інвалідністю та їх прийняття як компоненту людського різноманіття і частини людства;
- (e) рівність можливостей;
- (f) доступність;
- (g) рівність чоловіків і жінок;
- (h) повага до здібностей, що розвиваються у дітей-інвалідів та повага до права дітей-інвалідів на збереження своєї індивідуальності;

СТАТТЯ 4: Загальні зобов'язання

1. Держави-учасниці зобов'язуються забезпечити і заохочувати повну реалізацію всіх прав людини і основоположних свобод всіма інвалідами без будь-якої дискримінації на підставі інвалідності. З цією метою держави-учасниці зобов'язуються:

- (a) ухвалити всі належні законодавчі, адміністративні та інші заходи для здійснення прав, визнаних у цій Конвенції;
- (b) вживати всіх належних заходів, у тому числі законодавчих, задля внесення змін чи скасування законів, постанов, звичаїв та практики, які є дискримінаційними відносно людей з інвалідністю;
- (c) враховувати у всіх стратегіях і програмах захист та заохочення прав людини інвалідів;
- (d) утриматись від будь-яких дій чи методів, які не узгоджуються з цією Конвенцією, та забезпечувати, щоб державні органи та установи діяли відповідно до цієї Конвенції;
- (e) вживати всіх належних заходів для усунення дискримінації на підставі інвалідності з боку будь-якої особи, організації або приватного підприємства;
- (f) проводити та сприяти проведенню дослідницької і конструкторської

розробки товарів, послуг, обладнання та об'єктів універсального дизайну, як визначено у статті 2 цієї Конвенції, які б вимагали мінімум можливої адаптації та з найменшими витратами для відповідності особливим потребам людей з інвалідністю, сприяти їх наявності та використанню, а також пропагувати ідею універсального дизайну під час розробки стандартів і настанов;

- (g) проводити чи сприяти проведенню дослідницької і конструкторської розробки, а також сприяти наявності і використанню нових технологій, включаючи інформаційно-комунікаційні технології, засобів, що полегшують мобільність, пристроїв та допоміжних технологій, що підходять людям з інвалідністю, надаючи пріоритет технологіям із доступною ціною;
- (h) надавати людям з інвалідністю доступну інформацію про засоби, що полегшують мобільність, пристрої та допоміжні технології, включаючи нові технології, а також інші форми допомоги, допоміжні послуги та об'єкти;
- (i) сприяти викладанню спеціалістам та персоналу, що працює з інвалідами, визнаних у цій Конвенції прав, з тим щоб удосконалювати надання гарантованих цими правами допомоги та послуг.

2. Стосовно економічних, соціальних та культурних прав, кожна держава-учасниця зобов'язується вживати, максимально використовуючи наявні у неї ресурси та, в разі необхідності, в рамках міжнародної співпраці, заходів, спрямованих на поступове досягнення повної реалізації цих прав без шкоди для тих викладених у цій Конвенції зобов'язань, які підлягають безпосередньому застосуванню відповідно до міжнародного права.

3. Під час розробки та застосування законодавства та стратегій, спрямованих на реалізацію цієї Конвенції, та в рамках інших процесів прийняття рішень щодо питань, пов'язаних із людьми з інвалідністю держави-учасниці проводять консультації з інвалідами, включаючи дітей, та активно залучають їх через організації, що їх представляють.

4. Ніщо в цій Конвенції не впливає на будь-які положення, які більшою мірою сприяють реалізації прав людей з інвалідністю та можуть міститись у законах держав-учасниць або нормах міжнародного права, що діють у цій державі. Не припускаються жодні обмеження чи відступи від прав людини та основоположних свобод, визнаних чи існуючих у будь-якій державі-учасниці цієї Конвенції відповідно до закону, конвенцій, правил чи звичаїв на підставі того, що в цій Конвенції не визнаються такі права чи свободи або, що в ній вони визнаються меншою мірою.

5. Положення цієї Конвенції поширюються на всі частини федеративних держав без будь-яких обмежень чи винятків.

СТАТТЯ 5: Рівність і недискримінація

1. Держави-учасниці визнають, що всі особи рівні перед законом і за законом та мають право на рівний захист закону та рівне користування ним без будь-якої дискримінації.
2. Держави-учасниці забороняють будь-яку дискримінацію на підставі інвалідності та гарантують людям з інвалідністю рівний і ефективний правовий захист від дискримінації на будь-якій підставі.
3. Для заохочення рівності і усунення дискримінації держави-учасниці вживають всіх необхідних кроків для забезпечення розумного пристосування.
4. Конкретні заходи, необхідні для прискорення або досягнення фактичної рівності людей з інвалідністю, не вважаються дискримінацією відповідно до норм цієї Конвенції.

СТАТТЯ 6: Жінки з інвалідністю

1. Держави-учасниці визнають, що жінки та дівчата з інвалідністю зазнають численних випадків дискримінацій та у зв'язку з цим вживають заходів для забезпечення повної і рівної реалізації ними всіх прав людини та фундаментальних свобод.
2. Держави-учасниці вживають всіх належних заходів для забезпечення всебічного розвитку, покращення становища та розширення прав і можливостей жінок з тим, щоб гарантувати їх здійснення та користування правами людини та основоположними свободами, встановленими у цій Конвенції.

СТАТТЯ 7: Діти з інвалідністю

1. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення повної реалізації дітьми-інвалідами всіх прав людини та основоположних свобод на рівні із іншими дітьми.
2. У всіх діях стосовно дітей з інвалідністю першочергова увага приділяється найкращим інтересам дитини.

СТАТТЯ 8: Просвітницько-виховна робота

1. Держави-учасниці зобов'язуються ухвалити негайні, дієві та належні заходи для того, щоб:

- (a) підвищити обізнаність усього суспільства, включаючи на рівні сім'ї у питаннях, що стосуються людей з інвалідністю та зміцнити повагу до прав і гідності інвалідів;
- (b) боротися із стереотипами, забобонами та шкідливими звичаями відносно людей з інвалідністю, включаючи ті, що ґрунтуються на статі і вікових ознаках, у всіх сферах життя;
- (c) сприяти обізнаності у потенціалі і внеску, який роблять люди з інвалідністю.

2. Заходи, що вживаються з цією метою, включають:

- (a) Ініціювання та ведення дієвих кампаній підвищення обізнаності громадськості, покликаних:
 - (i) виховувати сприйнятливість до прав людей з інвалідністю;
 - (ii) заохочувати позитивне сприйняття інвалідів та більш глибоке розуміння їх суспільством;
 - (iii) сприяти визнанню навиків, чеснот та здібностей людей з інвалідністю, а також їх внеску на робочому місці і на ринку праці;
- (b) виховання на всіх рівнях системи освіти, включаючи всіх дітей з раннього віку, поважливого ставлення до прав людей з інвалідністю;
- (c) заохочення всіх органів засобів масової інформації зображувати людей з інвалідністю у такий спосіб, що узгоджується з метою цієї Конвенції;
- (d) сприяти організації програм формування обізнаності, присвячених інвалідам та їх правам.

СТАТТЯ 9: Доступність

1. Для того, щоб надати людям з інвалідністю можливість вести незалежний спосіб життя та повною мірою брати участь у всіх аспектах життя, держави-учасниці вживають належних заходів для забезпечення інвалідам доступу на рівні з іншими до фізичного оточення, транспорту, інформації та спілкування, включаючи інформаційно-комунікаційні технології і системи, а також до інших об'єктів та послуг, відкритих для населення або, що надаються населенню, як в міських, так і в сільських районах. Ці заходи, що включають виявлення та усунення перешкод та бар'єрів, які заважають доступності, повинні поширюватись, зокрема на:

- (a) будівлі, дороги, транспорт та інші внутрішні та зовнішні об'єкти, включаючи школи, житлові будинки, медичні заклади і робочі місця;

- (b) інформаційні, комунікаційні та інші служби, включаючи електронні служби та екстрені служби.

2. Держави-учасниці також вживають належних заходів, щоб:

- (a) розробити мінімальні стандарти та настанови, що передбачають доступність об'єктів та послуг, відкритих населенню чи, що надаються населенню, ввести їх в дію та слідкувати за їх дотриманням;
- (b) забезпечити, щоб приватні підприємства, які пропонують об'єкти і послуги, відкриті населенню чи, що надаються населенню, враховували усі аспекти доступності для людей з інвалідністю;
- (c) організувати для всіх задіяних сторін інструктаж з проблем доступності, які постають перед інвалідами;
- (d) оснащувати будівлі та інші об'єкти, відкриті для населення, знаками, виконаними абеткою Брайля та в легкочитаємій та зрозумілій формі;
- (e) надавати різноманітні форми послуг помічників та посередників, включаючи провідників, читачів та професійних сурдоперекладачів, для полегшення доступності будівель та інших об'єктів, відкритих для населення;
- (f) розвивати інші належні форми надання допомоги та підтримки людям з інвалідністю, що забезпечують їм доступ до інформації;
- (g) заохочувати доступ людей з інвалідністю до новітніх інформаційно-комунікаційних технологій і систем, включаючи Інтернет;
- (h) заохочувати проектування, розробку, виробництво та розповсюдження доступних інформаційно-комунікаційних технологій і систем, ще на ранніх стадіях, так щоб доступність цих технологій і систем досягалась з мінімальними витратами.

СТАТТЯ 10: Право на життя

Держави-учасниці знов підтверджують невід'ємне право кожної людини на життя та вживають всіх необхідних заходів для забезпечення ефективної реалізації ним людьми з інвалідністю на рівні з іншими.

СТАТТЯ 11: Ситуація ризику та надзвичайні гуманітарні ситуації

Держави-учасниці вживають, відповідно до своїх зобов'язань за міжнародним правом, включаючи міжнародне гуманітарне право та міжнародне право

прав людини, всіх необхідних заходів для забезпечення захисту та безпеки людей з інвалідністю в ситуаціях ризику, включаючи збройні конфлікти, надзвичайні гуманітарні ситуації та стихійні лиха.

СТАТТЯ 12: Рівність перед законом

- 1.** Держави-учасниці знов підтверджують, що кожна людина з інвалідністю, де б вона не знаходилась, має право на рівний правовий захист.
- 2.** Держави-учасниці визнають, що інваліди мають правоздатність на рівні з іншими в усіх аспектах життя.
- 3.** Держави-учасниці вживають належних заходів, щоб надати людям з інвалідністю доступ до підтримки, яку вони можуть потребувати для реалізації ними своєї правоздатності.
- 4.** Держави-учасниці забезпечують, щоб усі заходи, пов'язані з реалізацією правоздатності, передбачали належні та ефективні гарантії попередження зловживання відповідно до міжнародного права прав людини. Такі гарантії повинні забезпечувати, щоб заходи, пов'язані з реалізацією правоздатності, були зорієнтованими на повагу до прав, волі та переваг особи, були вільні від конфлікту інтересів та неналежного впливу, були пропорційними та узгоджувались із становищем цієї особи, застосовувались упродовж якомога коротшого проміжку часу та регулярно перевірялись компетентним, незалежним та безстороннім органом чи судовою інстанцією. Ці гарантії повинні бути пропорційними тому ступеню, в якому ці заходи торкаються прав та інтересів цієї особи.
- 5.** З врахуванням положень цієї статті держави-учасниці вживають усіх належних і ефективних заходів для забезпечення рівних прав людей з інвалідністю на володіння майном та його успадкування, на управління власними фінансовими справами, а також на рівний доступ до банківських позик, іпотечних кредитів та інших форм фінансового кредитування та забезпечують, щоб люди з інвалідністю не були свавільно позбавлені свого майна.

СТАТТЯ 13: Доступ до правосуддя

- 1.** Держави-учасниці цієї Конвенції забезпечують людям з інвалідністю на рівні з іншими ефективний доступ до правосуддя, включаючи шляхом передбачення процесуальних та відповідних віку коректив, що полегшують виконання ними своєї ефективної ролі безпосередніх та опосередкованих учасників, включаючи роль свідка, на усіх стадіях, включаючи стадію розслідування та інших стадіях попереднього провадження.

2. З тим, що б сприяти забезпеченню ефективного доступу людей з інвалідністю до правосуддя, держави-учасниці заохочують належну підготовку осіб, які працюють в сфері відправлення правосуддя, включаючи співробітників правоохоронних органів та установ пенітенціарної системи.

СТАТТЯ 14: Свобода та особиста недоторканість

- 1.** Держави-учасниці забезпечують, щоб люди з інвалідністю на рівні з іншими:
 - (a)** користувалися правом на свободу та особисту недоторканість;
 - (b)** не були незаконно чи свавільно позбавлені волі та, щоб будь-яке позбавлення волі відповідало закону, а наявність інвалідності в жодному випадку не ставало підставою для позбавлення волі.
- 2.** Держави-учасниці забезпечують, щоб у випадку, коли на підставі будь-якої процедури люди з інвалідністю позбавляються волі, їм на рівні з іншими надавались гарантії, що узгоджуються з міжнародним правом людини та, щоб поведження з ними відповідало завданням і принципам цієї Конвенції, включаючи забезпечення розумного пристосування.

СТАТТЯ 15: Свобода від катувань та жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поведження та покарань

- 1.** Ніхто не повинен піддаватись катуванням або жорстоким, нелюдським або таким, що принижують гідність поведження чи покарання. Зокрема, жодна особа не повинна без своєї вільної згоди піддаватись медичним чи науковим досліддам.
- 2.** Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, судових чи інших заходів для того, щоб люди з інвалідністю на рівні з іншими не піддавались катуванням чи жорстоким, нелюдським або таким, що принижують гідність видів поведження чи покарання.

СТАТТЯ 16: Свобода від експлуатації, насильства та розбещення

- 1.** Держави-учасниці вживають всіх належних законодавчих, адміністративних, соціальних, освітніх та інших заходів для захисту інвалідів як вдома, так і поза ним від всіх форм експлуатації, насильства та розбещення, включаючи включаючи аспекти, що мають гендерну основу.
- 2.** Держави-учасниці також вживають заходів для попередження всіх форм

експлуатації, насильства та розбещення, забезпечуючи, зокрема, належні форми надання допомоги та підтримки людям з інвалідністю, що враховують статево-вікову специфіку допомоги та підтримки інвалідам, їхнім сім'ям та особам, що здійснюють догляд за інвалідами, в тому числі шляхом інформування та освіти у питаннях, як уникати проявів експлуатації, насильства та розбещення, як виявляти їх та повідомляти про них. Держави-учасниці забезпечують, щоб послуги з надання захисту надавались із врахуванням статево-вікової специфіки та фактору інвалідності.

- 3.** З метою попередження проявів всіх форм експлуатації, насильства та розбещення, держави-учасниці забезпечують, щоб всі установи і програми, призначені для обслуговування людей з інвалідністю перебували під дієвим наглядом з боку незалежних органів.
- 4.** Держави-учасниці вживають всіх належних заходів для сприяння фізичному, когнітивному та психологічному одужанню, реабілітації та соціальній реінтеграції людей з інвалідністю, які стали жертвами будь-якої форми експлуатації, насильства чи розбещення, включаючи шляхом надання послуг із захисту. Такі одужання та реінтеграція мають відбуватися в середовищі, що сприяє зміцненню здоров'я, добробуту, самоповаги, гідності та самостійності особи, та відбуватися з врахуванням потреб, зумовлених статево-віковою специфікою.
- 5.** Держави-учасниці приймають ефективне законодавство та стратегії, включаючи ті, що орієнтовані на жінок і дітей, для забезпечення того, щоб випадки експлуатації, насильства та розбещення відносно людей з інвалідністю виявлялись, розслідувались та, у належних випадках, переслідувались.

СТАТТЯ 17: Захист особистої цілісності

Кожна людина з інвалідністю має право на повагу до її фізичної та психічної цілісності нарівні з іншими.

СТАТТЯ 18: Свобода пересування та громадянство

- 1.** Держави-учасниці визнають права людей з інвалідністю на свободу пересування, на свободу вибору місця проживання та на громадянство нарівні із іншими, включаючи шляхом забезпечення того, щоб люди із інвалідністю:
 - (а)** мали право набувати та змінювати громадянство та свавільно не були позбавлені свого громадянства або на підставі своєї інвалідності;

- (b) не були позбавлені, на підставі інвалідності, можливості отримувати документи, що підтверджують їх громадянство, чи інші документи, що посвідчують їхню особу, володіти такими документами та користуватися ними або ж користуватися відповідними процедурами, наприклад імміграційними, що можуть бути необхідними для полегшення здійснення права на свободу пересування;
- (c) мали право вільно залишати будь-яку країну, включаючи свою власну;
- (d) не були свавільно або на підставі інвалідності позбавлені права на в'їзд до своєї власної країни.

2. Діти з інвалідністю мають реєструватися одразу ж після народження і від моменту народження мають право на ім'я та на набуття громадянства, а також, у найбільш можливому ступені право знати своїх батьків і право на їх турботу.

СТАТТЯ 19: Самостійний спосіб життя та включення до громади

Держави-учасниці цієї Конвенції визнають рівне право всіх людей з інвалідністю жити у звичайних місцях проживання, на рівних з іншими людьми можливостях вибору, та вживають ефективних та належних заходів для того, щоб сприяти повній реалізації інвалідами цього права та їх повному включенню і залученню у життя спільноти, в тому числі забезпечуючи щоб:

- (a) люди з інвалідністю мали можливість вибрати нарівні з іншими людьми своє місце проживання і те, де і з ким проживати, та не були зобов'язані проживати у будь-яких конкретних житлових умовах;
- (b) люди з інвалідністю мали доступ до різного виду послуг, що надаються вдома, за місцем проживання чи іншим допоміжним послугам в рамках спільноти, включаючи персональну допомогу, необхідну для підтримки життя в спільноті та включення до неї, а також для недопущення ізоляції чи сегрегації від спільноти;
- (c) послуги і об'єкти спільного користування, призначені для населення в цілому, були однаково доступними для людей з інвалідністю та відповідали їхнім потребам.

СТАТТЯ 20: Індивідуальна мобільність

Держави-учасниці вживають належних заходів для забезпечення індивідуальної мобільності людей з інвалідністю з максимально можливим ступенем їх самостійності, у тому числі шляхом:

- (a) сприяння індивідуальній мобільності людей з інвалідністю у обраний ними спосіб, в обраний ними час і за доступною ціною;
- (b) полегшення доступу людей з інвалідністю до якісних засобів, що полегшують мобільність, пристроїв, допоміжних технологій та послуг помічників і посередників, в тому числі за рахунок їх надання за доступною ціною;
- (c) навчання людей з інвалідністю і працюючих із ними кадрів спеціалістів навичкам мобільності;
- (d) заохочення підприємств, що займаються виробництвом засобів, що полегшують мобільність, пристроїв та допоміжних технологій, до врахування всіх аспектів мобільності інвалідів.

СТАТТЯ 21: Свобода вираження поглядів і переконань і доступ до інформації

Держави-учасниці вживають всіх належних заходів для забезпечення того, щоб люди з інвалідністю могли користуватися правом на свободу вираження поглядів та переконань, включаючи свободу шукати, отримувати і розповсюджувати інформацію та ідеї, що визначені у статті цієї Конвенції, включаючи:

- (a) надання людям з інвалідністю інформації, призначеної для широкого загалу, в доступних форматах та з використанням технологій, що враховують різні форми інвалідності, своєчасно та без додаткової оплати;
- (b) прийняття та сприяння використанню в офіційних стосунках: мов жестів, абетки Брайля, посилюючих чи альтернативних способів спілкування та всіх інших доступних способів, методів і форматів спілкування за вибором людей з інвалідністю;
- (c) активне заохочення приватних підприємств, що надають послуги широкому загалу, та тих, що надаються через Інтернет, до надання інформаційних послуг в доступних і прийнятних для людей з інвалідністю форматах;
- (d) заохочення засобів масової інформації, включаючи тих, що надають інформацію через Інтернет, до перетворення своїх послуг на доступні для людей з інвалідністю;
- (e) визнання та заохочення використання мов жестів;

СТАТТЯ 22: Недоторканість приватного життя

1. Незалежно від місця проживання чи житлових умов жоден з інвалідів не повинен піддаватись свавільному або незаконному посяганням на недоторканість його приватного життя, сім'ї, житла або листування чи іншим видам спілкування або ж незаконним нападам на його честь і репутацію. Люди з інвалідністю мають право на захист закону від таких посягань чи нападів.
2. Держави-учасниці охороняють конфіденційність відомостей про особу, стан здоров'я і реабілітацію людей з інвалідністю нарівні з іншими.

Стаття 23: Повага до дому та сім'ї

1. Держави-учасниці вживають ефективних і належних заходів для усунення дискримінації відносно людей з інвалідністю у всіх питаннях, що стосуються шлюбу, сім'ї, батьківства, материнства та с особистих стосунків, нарівні з іншими, намагаючись при цьому забезпечити, щоб:
 - (a) визнавалось право всіх людей з інвалідністю, які досягли шлюбного віку, вступати у шлюб та створювати сім'ю на основі вільної та повної згоди тих, хто вступає у шлюб;
 - (b) визнавались права людей з інвалідністю на вільне та відповідальне прийняття рішення про кількість дітей та інтервалів між їх народженням та на доступ до відповідної віку інформації та освіти у питаннях репродуктивної поведінки та планування сім'ї, а також надавались засоби, що дозволяють їм користуватися цими правами;
 - (c) люди з інвалідністю, включаючи дітей, нарівні з іншими зберігали свою фертильність;
2. Держави-учасниці забезпечують права і обов'язки людей з інвалідністю стосовно опіки, піклування, всиновлення дітей або аналогічних інститутів, коли ці поняття існують в національному законодавстві; в усіх випадках першочергове значення мають найкращі інтереси дитини. Держави-учасниці надають людям з інвалідністю відповідну допомогу під час виконання ними своїх обов'язків з виховання дітей.
3. Держави-учасниці забезпечують, щоб діти з інвалідністю мали рівні права стосовно сімейного життя. Для реалізації цих прав та недопущення приховування дітей з інвалідністю, їх полишення, ухилення від догляду за ними та їхньої сегрегації держави-учасниці зобов'язуються із самого початку надавати, забезпечувати дітей з інвалідністю та їх сім'ї інформацією, послугами та підтримкою.

4. Держави-учасниці забезпечують, щоб дитина не розлучалась зі своїми батьками проти їх волі, за винятком випадків, коли підвідомчі суду компетентні органи відповідно до чинних законів та процедур визначають, що таке розлучення необхідне для найкращих інтересів дитини. Але за жодних обставин дитина не може бути розлучена з батьками через інвалідність або самої дитини, або ж одного чи обох батьків.
5. Держави-учасниці зобов'язуються у випадку, коли найближчі родичі не в змозі забезпечити догляд за дитиною з інвалідністю, докласти всіх зусиль для того, щоб організувати альтернативний догляд за рахунок залучення більш дальніх родичів, а в разі відсутності такої можливості – за рахунок створення сімейних умов для проживання дитини у громаді.

СТАТТЯ 24: Освіта

1. Держави-учасниці визнають право людей з інвалідністю на освіту. Для потреб реалізації цього права без дискримінації та на основі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях та освіту упродовж усього життя, прагнучи при цьому:
 - (а) до повного розвитку людського потенціалу, а також відчуття гідності та самоповаги та до посилення поваги до прав людини, основоположних свобод та людської різноманітності;
 - (б) до розвитку особистості, талантів і творчості людей з інвалідністю, а також їх розумових та фізичних здібностей самою повною мірою;
 - (с) надання людям з інвалідністю можливості ефективної участі у житті вільного суспільства;
2. Під час реалізації цього права держави-учасниці забезпечують, щоб:
 - (а) люди з інвалідністю не виключались на підставі інвалідності із системи загальної освіти, а діти з інвалідністю – із системи безкоштовної і обов'язкової початкової освіти або середньої освіти;
 - (б) люди з інвалідністю мали нарівні з іншими доступ до інклюзивної, якісної і безкоштовної початкової освіти і до середньої освіти у місцях де вони проживають;
 - (с) забезпечувалось розумне пристосування, що враховує індивідуальні потреби;
 - (д) люди з інвалідністю отримували всередині системи загальної освіти необхідну підтримку для полегшення їх ефективного навчання;
 - (е) в умовах, максимально сприятливих для засвоєння знань і соціаль-

ному розвитку, відповідно до мети повного охоплення вживались ефективні заходи з організації індивідуалізованої підтримки;

3. Держави-учасниці надають людям з інвалідністю можливість засвоювати життєві та соціалізаційні навички, щоб полегшити їх повну і рівну участь в процесі освіти та в якості членів громади. Держави-учасниці вживають у цьому напрямку належних заходів, включаючи:

- (a) сприяння опануванню абетки Брайля, альтернативних шрифтів, посилюючих та альтернативних методів, способів і форматів, а також навичок орієнтації і мобільності та сприяють підтримці з боку однолітків та наставництву.
- (b) сприяють опануванню мовою жестів та заохоченню мовної самобутності глухих;
- (c) забезпечують, щоб навчання осіб, зокрема дітей, які є сліпими, глухими чи сліпоглухими, здійснювалось за допомогою найбільш прийнятних для індивіду мов і методів спілкування та в умовах, які максимальним чином сприяють засвоєнню знань і соціальному розвитку.

4. З тим, щоб сприяти забезпеченню реалізації цього права, держави-учасниці вживають належних заходів для залучення до роботи вчителів, включаючи вчителів з інвалідністю, що володіють мовою жестів та/або абеткою Брайля і для освіти спеціалістів і персоналу, які працюють на всіх рівнях системи освіти. Така освіта охоплює підготовку у питаннях інвалідності та використання належних посилюючих і альтернативних методів, способів і форматів спілкування, навчальних методик та матеріалів для надання підтримки людям з інвалідністю.

5. Держави-учасниці забезпечують, щоб люди з інвалідністю могли мати доступ до загальної вищої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих та навчання упродовж усього життя без дискримінації і нарівні з іншими. З цією метою держави-учасниці забезпечують, щоб для людей з інвалідністю забезпечувалось розумне пристосування.

СТАТТЯ 25: Здоров'я

Держави-учасниці визнають, що люди з інвалідністю мають право на найвищий досяжний рівень здоров'я без дискримінації на підставі інвалідності. Держави-учасниці вживають всіх належних заходів для забезпечення доступу людей з інвалідністю до послуг сфери охорони здоров'я, що враховують гендерну специфіку, а також до реабілітації за станом здоров'я. Зокрема, держави-учасниці:

- (a) забезпечують людям з інвалідністю ту саму низку, якість та рівень безкоштовних чи недорогих послуг і програм з охорони здоров'я, що й іншим особам, включаючи у сфері сексуального і репродуктивного здоров'я та за лінією запропонованих населенню державних програм охорони здоров'я;
- (b) надають ті послуги у сфері охорони здоров'я, що є необхідними людям з інвалідністю безпосередньо через їх інвалідність, включаючи ранню діагностику, та в належних випадках – корекцію та послуги, покликані звести до мінімуму і попередити подальше виникнення інвалідності, включаючи дітей та літніх людей.
- (c) організують ці послуги в сфері охорони здоров'я якнайближче до місць безпосереднього проживання цих людей, включаючи сільські райони;
- (d) вимагають, щоб спеціалісти охорони здоров'я надавали людям з інвалідністю послуги тієї ж якості, що й іншим особам, включаючи на основі вільної та інформованої згоди за допомогою, з поміж іншого, підвищення обізнаності про права людини, гідність, самостійність та потреби людей з інвалідністю за рахунок освіти та прийняття етичних стандартів для державної та приватної охорони здоров'я;
- (e) забороняють дискримінацію відносно людей з інвалідністю під час надання медичного страхування та страхування життя, якщо останнє дозволено національним правом, та передбачає, що воно надається на справедливій та розумній основі;
- (f) не допускають дискримінаційної відмови в охороні здоров'я або послугах в цій сфері або ж отриманні їжі чи рідин через інвалідність.

СТАТТЯ 26: Абілітація та реабілітація

1. Держави-учасниці вживають, також і за підтримки з боку інших людей з інвалідністю, ефективних і належних заходів для того, щоб надати людям з інвалідністю можливість для досягнення і збереження максимальної незалежності, повних фізичних, розумових, соціальних і професійних здібностей та повного включення та залучення в усі аспекти життя. З цією метою держави-учасниці організують, зміцнюють та розширюють комплексні абілітаційні та реабілітаційні послуги та програми, зокрема у сфері охорони здоров'я, зайнятості та соціального обслуговування, таким чином, щоб ці послуги та програми:

- (a) починали реалізовуватись якнайраніше та були засновані на багато-профільній оцінці потреб та сильних сторін індивіду;

(b) сприяли залученню та включенню в спільноту та в усі аспекти життя суспільства, мали добровільний характер та були доступні для людей з інвалідністю якнайближче до місць їх безпосереднього проживання, включаючи сільські райони;

2. Держави-учасниці заохочують розвиток початкової та подальшої освіти спеціалістів та персоналу, які працюють у сфері абілітаційних та реабілітаційних послуг.

3. Держави-учасниці заохочують наявність, знання та використання допоміжних пристроїв та технологій, що відносяться до абілітації та реабілітації та призначених для людей з інвалідністю.

СТАТТЯ 27: Праця та зайнятість

1. Держави-учасниці визнають право людей з інвалідністю на працю нарівні з іншими; воно включає право на отримання можливості заробляти собі на життя працею, яку людина з інвалідністю вільно обрала або на яку вона вільно погодилася, в умовах, коли ринок праці та виробниче середовище є відкритими, інклюзивними і доступними для людей з інвалідністю. Держави-учасниці забезпечують та заохочують реалізацію права на працю, включаючи для тих осіб, які отримують інвалідність під час трудової діяльності, шляхом ухвалення, також і в законодавчому порядку, належних заходів, спрямованих, зокрема, на таке:

(a) заборону дискримінації на підставі інвалідності відносно всіх питань, що стосуються усіх форм зайнятості, включаючи умови прийняття на роботу, найму і зайнятості, збереження роботи, просування по службі і безпечних і здорових умов праці;

(b) захист прав людей з інвалідністю нарівні із іншими на справедливі і сприятливі умови праці, включаючи рівні можливості і рівну винагороду за працю рівної цінності, безпечні і здорові умови праці, включаючи захист від домагань, і задоволення скарг.

(c) забезпечення того, щоб люди з інвалідністю могли здійснювати свої трудові та профсоюзні права нарівні з іншими;

(d) надання людям з інвалідністю можливості ефективного доступу до загальних програм технічної та професійної орієнтації, служб працевлаштування та до професійного і безперервного навчання;

(e) розширення на ринку праці можливостей для працевлаштування людей з інвалідністю та їх просування по службі, а також надання допомоги у пошуку, отриманні, збереженні та поновленні роботи;

- (f) розширення можливостей для індивідуальної трудової діяльності, підприємництва, розвитку кооперативів та організації власної справи;
- (g) найму людей з інвалідністю в державному секторі;
- (h) стимулювання найму людей з інвалідністю в приватному секторі за допомогою належних стратегій і заходів, які можуть включати програми позитивних дій, стимули та інші заходи;
- (i) забезпечення людям з інвалідністю розумного пристосування робочого місця;
- (j) заохочення набуття інвалідами досвіду роботи в умовах відкритого ринку праці;
- (k) заохочення професійної та кваліфікаційної реабілітації, збереження робочих місць і повернення на роботу для інвалідів.

2. Держави-учасниці забезпечують, щоб інваліди не утримувалися у рабстві або у підневільному стані та були захищені нарівні з іншими від примусової чи обов'язкової праці.

СТАТТЯ 28: Достатній рівень життя та соціальний захист

- 1.** Держави-учасниці визнають право людей з інвалідністю на достатній рівень життя для них самих та їхніх сімей, що включає достатнє харчування, одяг і житло, а також на безперервне покращення умов життя та вживають належних заходів для забезпечення і заохочення реалізації цього права без дискримінації на підставі інвалідності.
- 2.** Держави-учасниці визнають право людей з інвалідністю на соціальний захист та на користування цим правом без дискримінації на підставі інвалідності та вживають належних кроків для забезпечення и заохочення реалізації цього права, включаючи заходи:
 - (a) із забезпечення рівного доступу до отримання чистої води і забезпечення доступу до належних і недорогих послуг, пристроям та іншої допомоги для задоволення потреб, пов'язаних з інвалідністю.
 - (b) із забезпечення інвалідів, зокрема, жінок, дівчат і літніх людей з інвалідністю доступом до програм соціального захисту і програм скорочення масштабів бідності;
 - (c) із забезпечення інвалідів та їх сімей, що проживають в умовах бідності, доступу до допомоги з боку держави з метою покриття витрат, пов'язаних з інвалідністю, включаючи належну освіту, консультування, фінансову допомогу і тимчасовий патронажний догляд;

- (d) із забезпечення доступу до програм державного житла;
- (e) із забезпечення інвалідів доступом до пенсійних виплат і програм.

СТАТТЯ 29: Участь у політичному та суспільному житті

Держави-учасниці гарантують людям з інвалідністю політичні права і можливість користуватися ними нарівні з іншими та зобов'язуються:

- (a) забезпечувати, щоб люди з інвалідністю могли ефективно і всесторонньо брати участь, прямо або опосередковано через вільно обраних представників, в політичному і суспільному житті нарівні з іншими, а також мали право і можливість голосувати і бути обраними, зокрема, шляхом:
 - (i) забезпечення того, щоб процедури, приміщення і матеріали для голосування підходили, були доступними і легкими для розуміння і використання;
 - (ii) захисту права інвалідів на участь в таємному голосуванні на виборах і публічних референдумах без залякування і на висунування своїх кандидатур для виборів, на фактичні обіймання посад і виконання усіх публічних функцій на всіх рівнях державної влади – за сприянням використання допоміжних та нових технологій, там де це доречно;
 - (iii) гарантування вільного волевиявлення інвалідів як виборців і з цією метою – задоволення, коли це необхідно, їх прохань про надання їх будь-якою особою за їх вибором допомоги з голосуванням;
- (b) активно сприяти створенню оточення, в якому люди з інвалідністю могли б ефективно і всебічно брати участь в управлінні державними справами без дискримінації і нарівні з іншими, та заохочувати їх участь в державних справах, включаючи:
 - (i) участь у неурядових організаціях та об'єднаннях, робота, що пов'язана з державним і політичним життям країни, включаючи діяльність політичних партій та керівництво ними;
 - (ii) створювати організації інвалідів і вступ до них з тим, щоб представляти інвалідів на міжнародному, національному, регіональному і місцевому рівні.

СТАТТЯ 30: Участь в культурному житті, проведення дозвілля й відпочинку та заняття спортом

1. Держави-учасниці визнають право людей з інвалідністю нарівні з іншими

ми в культурному житті та вживають всіх належних засобів для забезпечення того, щоб люди з інвалідністю:

- (a) мали доступ до витворів культури в доступних форматах;
 - (b) мали доступ до телевізійних програм, фільмів, театру та інших культурних заходів в доступних форматах;
 - (c) мали доступ до таких місць культурних заходів чи послуг, як театри, музеї, кінотеатри, бібліотеки та туристичні послуги, а також мали найбільшою можливою мірою доступ до пам'яток та об'єктів, що мають національне культурне значення.
- 2.** Держави-учасниці вживають всіх належних заходів для того, щоб надати людям з інвалідністю можливість розвивати та використовувати свій творчий, художній та інтелектуальний потенціал – не лише заради свого блага, а заради збагачення всього суспільства.
- 3.** Держави-учасниці вживають відповідно до міжнародного права всіх кроків для забезпечення того, щоб закони про захист прав інтелектуальної власності не ставали невинуватим чи дискримінаційним бар'єром для доступу людей з інвалідністю до витворів культури.
- 4.** Люди з інвалідністю мають право нарівні з іншими на визнання і підтримку їхньої особливої культурної і мовної самобутності, включаючи мови жестів та культуру глухих.
- 5.** Для того, щоб наділити людей з інвалідністю можливістю брати участь нарівні з іншими у проведенні дозвілля і відпочинку та в спортивних заходах, держави-учасниці вживають належних заходів:
- (a) для заохочення та пропаганди якомога повнішої участі людей з інвалідністю у загальнопрофільних спортивних заходах на всіх рівнях;
 - (b) для забезпечення того, щоб люди з інвалідністю мали можливість організувати спортивні і дозвільні заходи спеціально для людей з інвалідністю, розвивати їх та брати участь в них, та для сприяння у зв'язку з цим тому, щоб їм нарівні із іншими надавалась належна освіта, підготовка і ресурси;
 - (c) для забезпечення того, щоб люди з інвалідністю мали доступ до спортивних, рекреаційних і туристичних об'єктів;
 - (d) для забезпечення того, щоб діти з інвалідністю мали рівний з іншими дітьми доступ до участі в іграх, в проведенні дозвілля і відпочинку та в спортивних заходах, включаючи заходи в рамках шкільної системи;

- (e) Для забезпечення того, щоб люди з інвалідністю мали доступ до послуг тих, хто займається організацією дозвілля, туризму, відпочинку і спортивних заходів.

СТАТТЯ 31: Статистика та збирання даних

- 1.** Держави-учасниці зобов'язуються проводити збирання належної інформації, включаючи статистичні та дослідницькі дані, що дозволяють їх розробляти і реалізовувати стратегії задля виконання цієї Конвенції. В процесі збирання та зберігання цієї інформації необхідно:
 - (a) дотримуватися юридично встановлених гарантій, включаючи законодавство про захист даних, щоб забезпечити конфіденційність та недоторканість приватного життя людей з інвалідністю;
 - (b) дотримуватися міжнародно визнаних норм, що стосуються захисту прав людини і основоположних свобод, а також етичних принципів під час збирання і використання статистичних даних.
- 2.** Збирання відповідно до цієї статті інформації дезагрегується відповідним чином і використовується для сприяння оцінці того, як держави-учасниці виконують свої зобов'язання за цією Конвенцією, а також для виявлення і усунення перешкод, на які наптовхуються люди з інвалідністю під час реалізації своїх прав.
- 3.** Держави-учасниці беруть на себе відповідальність за поширення цих статистичних даних і забезпечують їх доступність для людей з інвалідністю та інших осіб.

СТАТТЯ 32: Міжнародна співпраця

- 1.** Держави-учасниці визнають важливість міжнародної співпраці та її охоплення для підтримки національних зусиль з реалізації мети і завдань цієї Конвенції та вживають у зв'язку з цим всіх належних і ефективних заходів на міждержавному рівні, а там де це доречно – у партнерстві з відповідними міжнародними і регіональними організаціями і громадянським суспільством, зокрема, організаціями людей з інвалідністю. Такі заходи могли б, зокрема, включати:
 - (a) забезпечення того, щоб міжнародна співпраця, включаючи міжнародні програми розвитку, охоплювали людей з інвалідністю та були б для них доступними;
 - (b) полегшення та підтримку зміцнення існуючих можливостей, включаючи шляхом взаємного обміну інформацією, досвідом, програмами та передовими напрацюваннями;

- (c) сприяння співпраці в сфері досліджень і доступу до науково-технічних знань;
- (d) надання, там де це доречно, техніко-економічної допомоги, включаючи шляхом полегшення доступу до доступних і допоміжних технологій та шляхом взаємного обміну ними, а також за допомогою передачі технологій.

2. Положення цієї статті не торкаються обов'язків кожної держави-учасниці з виконання своїх зобов'язань згідно з цією Конвенцією.

СТАТТЯ 33: Національна реалізація і моніторинг

- 1.** Держави-учасниці відповідно до свого організаційного устрою призначають в уряді одну чи декілька інстанцій, що відають питаннями, пов'язаними з реалізацією цієї Конвенції, та належним чином вивчають можливість встановлення чи призначення в уряді координаційного механізму для сприяння належній роботі в різних секторах та на різних рівнях.
- 2.** Держави-учасниці відповідно до свого правового та адміністративного устрою підтримують, зміцнюють, призначають чи встановлюють у себе структуру, що включає там, де це доречно, один чи декілька механізмів, для заохочення, захисту і моніторингу за реалізацією цієї Конвенції. Призначаючи або встановлюючи такі механізми держави-учасниці приймають до уваги принципи, що стосуються статусу і функціонування національних установ, що займаються захистом і заохоченням прав людини.
- 3.** Громадянське суспільство, зокрема люди з інвалідністю та організації, що їх представляють, повною мірою залучаються в процес спостереження та беруть участь у ньому.

СТАТТЯ 34: Комітет з прав інвалідів

- 1.** Засновується Комітет з прав інвалідів (далі іменований «Комітет») який виконує функції, передбачені нижче.
- 2.** В момент набуття чинності цією Конвенцією до складу Комітету входять дванадцять експертів. Після ще шістьдесяти ратифікацій Конвенції чи приєднання до неї склад членів Комітету збільшується на шість осіб, досягаючи максимуму – вісімнадцяти членів.
- 3.** Члени Комітету виступають в особистій якості та мають високі моральні якості та визнану компетенцію та досвід у сфері, що охоплена цією Конвенцією. Під час висування своїх кандидатів державам-учасницям

пропонується належним чином враховувати положення, сформульоване в пункті 3 статті 4 цієї Конвенції.

- 4.** Члени Комітету обираються державами-учасницями, причому приділяється увага справедливому географічному розподілу, представництву різних форм цивілізації і основних правових систем, збалансованій представленості статей і участі експертів-людей з інвалідністю.
- 5.** Члени Комітету обираються таємним голосуванням із списку кандидатів, висунутих державами-учасницями серед своїх громадян, на засіданнях Конференції держав-учасниць. На цих засіданнях, на яких дві третини держав-учасниць складають кворум, обраними до складу Комітету є ті кандидати, які отримали найбільшу кількість голосів та абсолютну кількість голосів присутніх представників держав-учасниць та тих, хто брав участь в голосуванні.
- 6.** Перші збори проводяться не пізніше ніж через шість місяців від дня набрання чинності цією Конвенцією. Принаймні за чотири місяці до дати кожних виборів Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй звертається до держав-учасниць із листом, пропонуючи їх подати кандидатури упродовж двох місяців. Після чого, Генеральний секретар укладає список в алфавітному порядку усіх висунутих в такий спосіб кандидатур із зазначенням держав-учасниць, які їх висунули та направляє його державам-учасницям цієї Конвенції.
- 7.** Члени Комітету обираються на чотирирічний строк. Вони мають право бути переобраними тільки один раз. Проте, строк повноважень шести із членів, яких обирають на перших виборах, спливає в кінці дворічного періоду; негайно після перших виборів імена цих перших шести членів визначаються жеребкуванням головуючим на засіданні, про яке йдеться у пункті 5 цієї статті.
- 8.** Обрання шести додаткових членів Комітету приурочується до звичайних виборів, що регулюються відповідними положеннями цієї статті.
- 9.** Якщо який-небудь член Комітету помирає або уходить у відставку або заявляє, що більше не може виконувати свої обов'язки з будь-якої причини, держава-учасниця, що висунула кандидатуру цього члена, призначає на решту строку повноважень іншого експерта, що володіє кваліфікацією і відповідає вимогам, що передбачені у відповідних положеннях цієї статті.
- 10.** Комітет встановлює свої власні правила процедури.
- 11.** Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надає необхідний

персонал і матеріальні засоби доля ефективної реалізації Комітетом своїх функцій відповідно до цієї Конвенції та скликає його першу нараду.

- 12.** Члени Комітету, заснованого відповідно до цієї Конвенції, отримують затверджену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй винагороду із коштів Організації Об'єднаних Націй в порядку та на умовах, що встановлюються Асамблеєю із врахуванням важливості обов'язків Комітету.
- 13.** Члени Комітету мають право на пільги, привілеї та імунітети експертів у відрядженнях у справах Організації Об'єднаних Націй, що встановлені у відповідних розділах Конвенції про привілеї та імунітети Об'єднаних Націй.

СТАТТЯ 35: Доповіді держав-учасниць

- 1.** Кожна держава-учасниця подає Комітету через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй всеохоплюючу доповідь про заходи, вжиті для реалізації своїх зобов'язань за цією Конвенцією, та про прогрес, досягнутий в цьому напрямку, упродовж двох років після набрання цією Конвенцією чинності для відповідної держави-учасниці.
- 2.** Після цього держави-учасниці подають наступні доповіді не рідше ніж один раз на чотири роки, а також тоді, коли про це просить Комітет.
- 3.** Комітет встановлює настанови, що визначають зміст доповідей.
- 4.** Державі-учасниці, яка надала Комітету всеохоплюючу першу доповідь, не потрібно повторювати в своїх наступних доповідях раніше надану інформацію. Державам-учасницям пропонується подумати над тим, щоб робити підготовку доповідей Комітету відкритим і прозорим процесом, та належним чином враховувати положення, сформульоване у пункті 3 статті 4 цієї Конвенції.
- 5.** В доповідях можна вказувати фактори і труднощі, що впливають на ступінь виконання зобов'язань за цією Конвенцією.

СТАТТЯ 36: Розгляд доповідей

- 1.** Кожна доповідь розглядається Комітетом, який виносить по ній пропозиції та загальні рекомендації, що видаються йому доречними, та направляє їх відповідній державі-учасниці. Держава-учасниця може у порядку відповіді направити Комітету будь-яку інформацію за своїм вибором. Комітет може запитувати у держав-учасниць додаткову інформацію, що стосується реалізації цієї Конвенції.
- 2.** Коли держава-учасниця істотно запізнюється із поданням доповіді, Ко-

мітет може повідомити відповідну державу-учасницю про те, що якщо упродовж трьох місяців після цього повідомлення відповідна доповідь не буде подана, необхідно буде розглянути питання про реалізацію цієї Конвенції у цій державі-учасниці на основі достовірної інформації, що є в розпорядженні Комітету. Комітет пропонує відповідній державі-учасниці взяти участь у такому розгляді. Якщо держава-учасниця в порядку відповіді надасть відповідну доповідь, застосовуються положення пункту 1 цієї статті.

- 3.** Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надає доповіді у розпорядження всіх держав-учасниць.
- 4.** Держави-учасниці забезпечують широкий доступ до своїх доповідей для громадськості у себе в країні та полегшують ознайомлення з пропозиціями та загальними рекомендаціями, що стосуються цих доповідей.
- 5.** Коли Комітет вважає це доречним, він направляє доповіді держав-учасниць спеціалізованим установам, фондам і програмам Організації Об'єднаних Націй, а також іншим компетентним органам, щоб ті звернули увагу на висловлене там прохання про технічні консультації або допомогу, або на вказівку, що міститься там на необхідність в останніх, разом із зауваженнями і рекомендаціями Комітету (якщо такі є) з приводу цих прохань чи вказівок.

СТАТТЯ 37: Співпраця між державами-учасницями і Комітетом

- 1.** Кожна держава-учасниця співпрацює із Комітетом та надає його членам допомогу у виконанні ними свого мандату.
- 2.** У своїх стосунках із державами-учасницями Комітет належним чином враховує шляхи і засоби нарощування національних можливостей з реалізації цієї Конвенції, а також за допомогою міжнародної співпраці.

СТАТТЯ 38: Відносини Комітету з іншими країнами

Для сприяння ефективній реалізації цієї Конвенції та заохочення міжнародної співпраці у сфері охопленій нею:

- (а)** спеціалізовані установи та інші органи Організації Об'єднаних Націй мають право бути представленими під час розгляду питання про реалізацію таких положень цієї Конвенції, які підпадають під їх мандат. Коли Комітет вважає це доречним, він може запропонувати спеціалізованим установам та іншим компетентним органам надати експертний висновок стосовно реалізації Конвенції у сферах, що підпадають під їх відповідні мандати. Комітет може запро-

понувати спеціалізованим установам та іншим органам Організації Об'єднаних Націй подати доповіді про реалізацію Конвенції у сферах, що відносяться до їх діяльності.

- (b) під час виконання свого мандату Комітет консультується, коли це доречно, з іншими відповідним органами, заснованими відповідно до міжнародних договорів з прав людини, на предмет того, щоб забезпечити узгодженість в їх відповідних керівних принципах подання доповідей, а також у пропозиціях та загальних рекомендаціях, які вони виносять та, щоб уникнути дублювання і паралелізму під час реалізації ними своїх функцій.

СТАТТЯ 39: Доповідь Комітету

Комітет раз на два роки подає Генеральній Асамблеї та Економічній і Соціальній Раді доповідь про свою діяльність та може робити пропозиції та загальні рекомендації, що ґрунтуються на розгляді отриманих від держав-учасниць доповідей та інформації. Такі пропозиції та загальні рекомендації включаються до доповіді Комітету разом із коментарями (якщо такі є) держав-учасниць.

СТАТТЯ 40: Конференція держав-учасниць

1. Держави-учасниці регулярно збираються на Конференцію держав-учасниць для розгляду будь-якого питання, що стосується реалізації цієї Конвенції.
2. Не пізніше ніж через шість місяців після набрання чинності цією Конвенцією Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй скликає Конференцію держав-учасниць. Наступні наради скликаються Генеральним секретарем один раз на два роки або за рішенням Конференції держав-учасниць.

СТАТТЯ 41: Депозитарій

Депозитарієм цієї Конвенції є Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй.

СТАТТЯ 42: Підписання

Ця Конвенція відкрита до підписання усіма державами і організаціями регіональної інтеграції в Центральних установах Організації Об'єднаних Націй в Нью-Йорку з 30 березня 2007 року.

СТАТТЯ 43: Згода на обов'язковість

Ця Конвенція підлягає ратифікації державами, що її підписали та офіційному затвердженню організаціями регіональної інтеграції. Вона відкрита для

приєднання до неї будь-якої держави або організації регіональної інтеграції, що не підписали цю Конвенцію.

СТАТТЯ 44: Організації регіональної інтеграції

- 1.** «Організація регіональної інтеграції» означає створену суверенною державою певного регіону організацію, якій її держави-члени передали компетенцію стосовно питань, що регулюються цією Конвенцією. Такі організації вказують у своїх документах про офіційне підтвердження або приєднання, обсяг своєї компетенції стосовно питань, що регулюються цією Конвенцією. В подальшому вони повідомляють депозитарій про будь-які істотні зміни в обсязі їх компетенції.
- 2.** Посилання в цій Конвенції на «держави-учасниці» стосуються таких організацій в межах їх компетенції.
- 3.** Для потреб пункту 2 статті 45 і пунктів 2 і 3 статті 47 цієї Конвенції жоден документ, зданий на зберігання організацією регіональної інтеграції, не зараховується.
- 4.** У питаннях, що належать до їх компетенції, організації регіональної інтеграції можуть реалізувати своє право голосу на Конференції держав-учасниць із кількістю голосів, що дорівнює кількості їх держав-членів, які є учасниками цієї Конвенції. Така організація не реалізує своє право голосу, якщо своє право реалізує будь-яка з її держав-членів, чи навпаки.

СТАТТЯ 45: Набрання чинності

- 1.** Ця Конвенція набирає чинності на тридцятий день після здачі на зберігання двадцятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.
- 2.** Для кожної держави чи організації регіональної інтеграції, що ратифікують цю Конвенцію, офіційно підтверджують її чи приєднуються до неї після здачі на зберігання двадцятого такого документа, Конвенція набирає чинності на тридцятий день після здачі ними на зберігання свого такого документа.

СТАТТЯ 46: Застереження

- 1.** Застереження, що не узгоджуються із об'єктом і метою цієї Конвенції, не припускаються.
- 2.** Застереження можуть бути зняті у будь-який час.

СТАТТЯ 47: Зміни та доповнення

- 1.** Будь-яка держава може запропонувати зміни чи доповнення до цієї Кон-

венції та подати їх Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар повідомляє будь-які зміни чи доповнення державам-учасницям, і звертається із проханням повідомити його, чи виступають вони за проведення конференції держав-учасниць для розгляду цих пропозицій та прийняття по них рішення. У випадку, якщо упродовж чотирьох місяців від дати такого повідомлення не менше третини держав-учасниць висловляться за проведення такої конференції, Генеральний секретар скликає конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка зміна чи доповнення, схвалена більшістю у дві третини присутніх держав-учасниць та, що беруть участь у голосуванні, направляється Генеральним секретарем Асамблеї Організації Об'єднаних Націй для затвердження, а потім усім державам-учасницям для прийняття.

- 2.** Зміна чи доповнення, схвалена і затверджена відповідно до пункту 1 цієї статті, набирає чинності на тридцятий день після того, як кількість зданих на зберігання документів про прийняття досягне двох третин від кількості держав-учасниць на дату схвалення цієї зміни чи доповнення. В подальшому, зміна чи доповнення набирає чинності для будь-якої держави-учасниці на тридцятий день після здачі нею на зберігання свого документа про прийняття, зміни чи доповнення є обов'язковими тільки для тих держав-учасниць, які її прийняли.
- 3.** Якщо Конференція держав-учасниць прийме консенсусом відповідне рішення, схвалена і затверджена відповідно до пункту 1 цієї статті зміна або доповнення, що стосується виключно статей 34, 38, 39 і 40, набирає чинності для всіх держав-учасниць на тридцятий день після того, як кількість зданих на зберігання документів про прийняття досягне двох третин від кількості держав-учасниць на дату схвалення цієї зміни чи доповнення.

СТАТТЯ 48: Денонсація

Держава-учасниця може денонсувати цю Конвенцію за допомогою письмового повідомлення Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Денонсація набирає чинності через рік після дати отримання Генеральним секретарем такого повідомлення.

СТАТТЯ 49: Доступний формат

Необхідно забезпечити наявність тексту цієї Конвенції в доступних форматах.

СТАТТЯ 50: Автентичні тексти

Тексти цієї Конвенції англійською, арабською, іспанською, китайською, російською і французькою мовами є однаково автентичними.

На посвідчення чого нижчепідписані повноважні представники, належним чином на те уповноважені своїми відповідними урядами, підписали цю Конвенцію.

ДОДАТОК ДВА

Факультативний протокол до Конвенції про права інвалідів

Держави-учасниці цього протоколу погодилися про таке:

СТАТТЯ 1

- 1.** Держава-учасниця цього Протоколу («держава-учасниця») визнає компетенцію Комітету з прав людей з інвалідністю («Комітет») приймати та розглядати повідомлення від осіб та груп осіб, що перебувають під його юрисдикцією, які заявляють, що стали жертвами порушення цими державами-учасницями положень Конвенції або від їх імені.
- 2.** Повідомлення не приймається Комітетом, якщо воно стосується держав-учасниць Конвенції, яка не є учасницею цього Протоколу.

СТАТТЯ 2

Комітет вважає повідомлення неприйнятними, якщо:

- (a) повідомлення є анонімними;
- (b) повідомлення є зловживанням права на подання таких повідомлень або не узгоджується із положеннями Конвенції;
- (c) це ж питання вже розглядалось Комітетом або розглядається в рамках іншої процедури міжнародного провадження або врегулювання;
- (d) вичерпані всі наявні внутрішні засоби захисту. Це правило не застосовується, коли застосування засобів захисту не виправдано або навряд чи створить дієвий ефект;
- (e) воно є явно необґрунтованим або недостатньо аргументованим або

- (f) факти, що є предметом повідомлення, мали місце до набуття цим Протоколом чинності для відповідної держави-учасниці, якщо тільки ці факти не тривають і після згаданої дати.

СТАТТЯ 3

Із врахуванням положень статті 2 цього Протоколу Комітет в конфіденційному порядку доводить будь-які надані йому повідомлення до відома держави-учасниці. У шестимісячний строк повідомлена держава-учасниця надає Комітету письмові пояснення або заяви із уточненням питання або засобу захисту (якщо такий є), який, можливо було застосовано цією державою.

СТАТТЯ 4

1. У будь-який момент між отриманням повідомлення та винесенням визначення по суті Комітет може направити відповідній державі-учасниці для негайного розгляду прохання про вживання цією державою-учасницею тимчасових заходів, що можуть бути необхідними для того, щоб уникнути завдання можливої невинуватої шкоди жертві або жертвам ймовірного порушення.
2. Коли Комітет здійснює своє дискреційне право відповідно до пункту 1 цієї статті, це не означає, що він прийняв рішення відносно прийнятності по суті повідомлення.

СТАТТЯ 5

Під час розгляду повідомлення відповідно до цього Протоколу Комітет проводить закриті засідання після вивчення повідомлення Комітет направляє свої пропозиції і рекомендації (якщо такі є) відповідній державі-учасниці та заявнику.

СТАТТЯ 6

1. Якщо Комітет отримає достовірну інформацію, що вказує на істотні або систематичні порушення державою-учасницею прав, встановлених у цій Конвенції, він пропонує цій державі-учасниці співпрацювати у вивченні цієї інформації і з цією метою надати зауваження з приводу відповідної інформації.
2. Із врахуванням будь-яких зауважень, які можуть бути подані відповідною державою-учасницею, а також будь-якої іншої наявної у нього достовірної інформації Комітет може доручити одному або своїм декільком членам провести розслідування та негайно подати Комітету доповідь у тих випадках, коли це виправдано, та за згодою держави-учасниці розслідування може включати відвідання її території.

- 3.** Після вивчення результатів такого розслідування Комітет доправляє ці результати відповідній державі-учасниці разом із будь-якими коментарями та рекомендаціями.
- 4.** Упродовж шести місяців від моменту отримання результатів, коментарів і рекомендацій, доправлених Комітетом, держава-учасниця надає йому свої зауваження.
- 5.** Таке розслідування проводиться в конфіденційному порядку, і на всіх етапах процесу передбачається звернення до держави-учасниці за співпрацею.

СТАТТЯ 7

- 1.** Комітет може запропонувати відповідній державі-учасниці включити свою доповідь, передбачену статтею 35 Конвенції, відомості про будь-які заходи, вжиті в порядку відповіді на розслідування, проведене відповідно до статті 6 цього Протоколу.
- 2.** У разі необхідності Комітет може із закінченням шестимісячного строку, про який йдеться у пункті 4 статті 6, запропонувати відповідній державі-учасниці поінформувати його про заходи, вжиті в порядку відповіді на таке розслідування.

СТАТТЯ 8

Кожна держава-учасниця може в момент підписання цього Протоколу, його ратифікації чи приєднання до нього заявити, що не визнає компетенцію Комітету, передбачену у статтях 6 і 7.

СТАТТЯ 9

Депозитарієм цього Протоколу є Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй.

СТАТТЯ 10

Цей Протокол відкритий до підписання державами і організаціями регіональної інтеграції, що підписали Конвенцію в Центральних установах Організації Об'єднаних Націй в Нью-Йорку з 30 березня 2007 року.

СТАТТЯ 11

Цей Протокол підлягає ратифікації державами, що підписали його, які ратифікували Конвенцію або приєдналися до неї. Він підлягає офіційному підтвердженню організаціями регіональної інтеграції, що підписали його і які офіційно підтвердили Конвенцію або приєдналися до неї. Він відкритий до підписання будь-якою державою або організацією регіональної інтеграції, які ратифікували Конвенцію, офіційно підтвердили її або приєдналися до неї і які не підписали цей Протокол.

СТАТТЯ 12

1. «Організація регіональної інтеграції» означає створену суверенними державами певного регіону організацію, якій її держави-члени передали компетенцію стосовно питань, що регулюються Конвенцією і цим Протоколом. Такі організації вказують у своїх документах про офіційне підтвердження чи приєднання, обсяг своєї компетенції стосовно питань, що регулюються Конвенцією і цим Протоколом. В подальшому вони інформують депозитарій про будь-які істотні зміни у обсязі їх компетенції.
2. Посилання в цьому Протоколі на «держави-учасниці» стосуються таких організацій в межах їх компетенції.
3. Для потреб пункту 2 статті 13 і пункту статті 15 один документ, зданий на зберігання організацією регіональної інтеграції, не зараховується.
4. У питаннях, що стосуються їх компетенції, організації регіональної інтеграції можуть реалізовувати своє право голосу на нараді держав-учасниць із кількістю голосів, що дорівнює кількості їх держав-членів, які є учасниками цього протоколу. Така організація не реалізує свого права голосу, якщо своє право реалізує будь-яка з її держав-членів, і навпаки.

СТАТТЯ 13

1. За умови набрання чинності цією Конвенцією цей Протокол набирає чинності на тридцятий день після здачі на зберігання десятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.
2. Для кожної держави або організації регіональної інтеграції, що ратифікують Протокол, офіційно підтверджують його або приєднують до нього після здачі на зберігання десятого такого документа, Протокол набирає чинності на тридцятий день після здачі ним на зберігання свого такого документа.

СТАТТЯ 14

1. Застереження, що не узгоджуються із об'єктом і метою цього Протоколу, не припускаються.
2. Застереження можуть бути зняті у будь-який час.

СТАТТЯ 15

1. Будь-яка держава-учасниця може запропонувати зміну чи доповнення до цього Протоколу та подати її Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар повідомляє будь-які запропоновані зміни і доповнення державам-учасницям, і звертається із прохан-

ням повідомити його, чи виступають вони за проведення наради держав-учасниць для розгляду цих пропозицій та прийняття по них рішення. У випадку, якщо упродовж чотирьох місяців від дати такого повідомлення не менше третини держав-учасниць висловляться за проведення такої наради, Генеральний секретар скликає нараду під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка зміна чи доповнення, схвалена більшістю у дві третини присутніх держав-учасниць та, що беруть участь у голосуванні, направляється Генеральним секретарем Асамблеї Організації Об'єднаних Націй для затвердження, а потім усім державам-учасницям для прийняття.

2. Зміна чи доповнення, схвалена і затверджена відповідно до пункту 1 цієї статті, набирає чинності на тридцятий день після того, як кількість зданих на зберігання документів про прийняття досягне двох третин від кількості держав-учасниць на дату схвалення цієї зміни чи доповнення. В подальшому, зміна чи доповнення набирає чинності для будь-якої держави-учасниці на тридцятий день після здачі нею на зберігання свого документа про прийняття. Зміна та доповнення є обов'язковими тільки для тих держав-учасниць, які її прийняли.

СТАТТЯ 16

Держава-учасниця може денонсувати цей Протокол за допомогою письмового повідомлення Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Денонсація набирає чинності через рік після дати отримання Генеральним секретарем такого повідомлення.

СТАТТЯ 17

Необхідно забезпечити наявність тексту цього Протоколу в доступних форматах.

СТАТТЯ 18

Тексти цього Протоколу англійською, арабською, іспанською, китайською, російською і французькою мовами є однаково автентичними.

На посвідчення чого нижчепідписані повноважні представники, належним чином на те уповноважені своїми відповідними урядами, підписали цей Протокол.

Організація Об'єднаних Націй

Організація Об'єднаних Націй

Управління Верховного Комісара ООН з прав людини

Міжпарламентський союз